

Bevolkingskrimp en verhuis- motieven in Midden-Limburg

Oost:

Een neerwaartse spiraal?

Masterthesis Planologie

Tom Hölsgens

Bevolgingskrimp en verhuismotieven in Midden-Limburg Oost:

Een neerwaartse spiraal?

Masterthesis

juni 2012

Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen
Master Planologie

Auteur:
Tom Hölsgens (studentnummer: 3446743)

Begeleider:
F. Filius (Friedel)



Universiteit Utrecht

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis *Bevolkingskrimp in Midden-Limburg Oost: Een neerwaartse spiraal?*. Bevolkingskrimp is een fenomeen dat steeds verder haar intrede doet in Nederland en andere Westerse landen. Er bestaat nogal wat onduidelijkheid rondom de gevolgen van bevolkingskrimp. Ook bestaat er de vrees voor de ontwikkeling van een neergaande spiraal in krimpgebieden. Dit was voor mij reden om de verbanden tussen bevolkingskrimp en verhuisbewegingen te gaan onderzoeken. Het resultaat van dit onderzoek, aan de hand van studiegebied Midden-Limburg Oost heeft u nu in uw handen.

Het proces waaruit deze thesis is voortgekomen kende een moeizame weg. Ik ben echter blij met het eindresultaat en wil langs deze weg iedereen bedanken die hier aan bij heeft gedragen. Daarbij denk ik zowel aan de mensen die een inhoudelijke bijdragen hebben geleverd als aan ieder ander die mij gesteund heeft. Rest mij vanuit hier alleen nog u veel leesplezier te wensen,

Tom Hölsgens

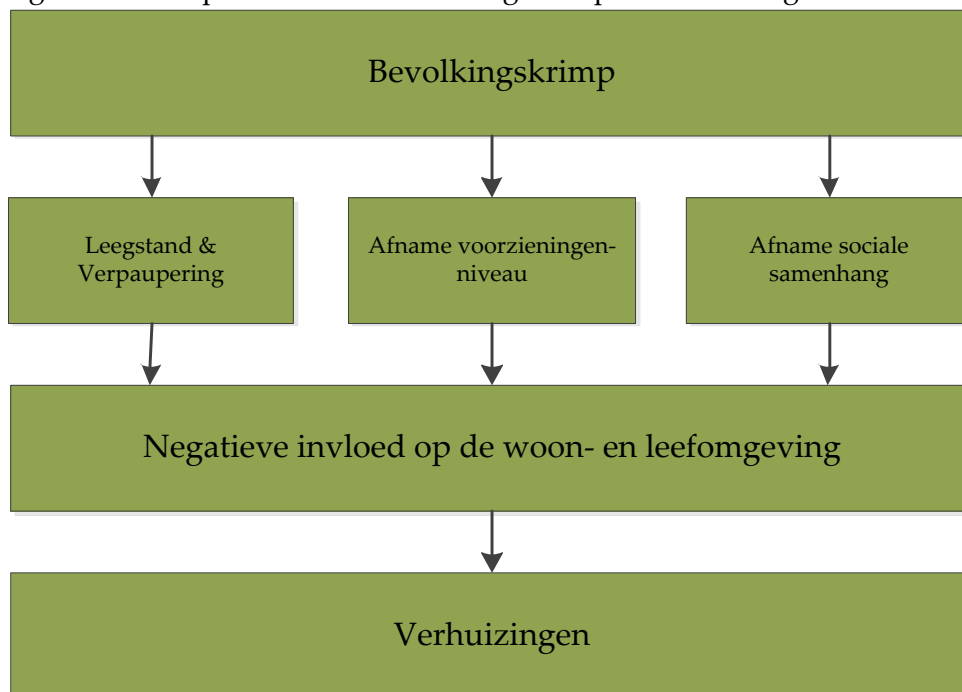
Samenvatting

In dit onderzoek staat de invloed van bevolkingskrimp op verhuisbewegingen centraal. De vrees bestaat de gevolgen van bevolkingskrimp voor de woon- en leefomgeving in krimp- en anticiperregio's een negatief effect hebben op de leefbaarheid. Daardoor zou het aantal verhuizingen vanuit betreffende gebieden kunnen toenemen. Dit zou kunnen resulteren in de ontwikkelingen van een negatieve spiraal in krimp- en anticiperregio's. De hoofdvraag van deze thesis luidt:

Hoofdvraag: Hoe dragen de afnemende bevolkingsgroei en beginnende bevolkingskrimp in Midden-Limburg Oost bij aan de verhuisbewegingen en de totstandkoming van een eventuele negatieve spiraal in de gemeente Roerdalen?

Deze hoofdvraag wordt in Midden-Limburg Oost onderzocht aan de hand van het conceptueel model (zie figuur 1).

Figuur 1: conceptueel model: Bevolkingskrimp en verhuizingen.



Bron: Eigen bewerking

De eerste regel van het conceptueel model is onderzocht door de bevolkingsontwikkelingen in en de bevolkingsprognoses voor het studiegebied te bestuderen. In de gemeente Roermond is nog sprake van redelijke bevolkingsgroei. De plattelandsgemeenten hebben al te maken met demografische krimp en stabilisatie. Vooral Maasgouw en Roerdalen zien hun inwonertal al teruglopen. Echter ook Echt-Susteren en Leudal lijken al over hun maximale bevolkingsomvang heen. Bevolkingsprognoses wijzen uit dat in de komende jaren de gehele regio meer en meer met bevolkingskrimp te maken krijgt.

Zoals in het conceptueel model in figuur 1 zichtbaar is, worden er relaties tussen bevolkingskrimp en de woon- en leefomgeving in krimp- en anticiperregio's voorzien. Via leegstand en verpaupering, een afnemend voorzieningenniveau en afnemende sociale samenhang kan bevolkingskrimp een negatief effect hebben op de leefbaarheid in krimpgebieden. Onderzoek in de gemeente Roerdalen wijst uit dat vooralsnog zeer weinig zichtbaar is van deze ontwikkelingen. Ook de totale leefbaarheid lijkt niet onder druk te staan.

Een analyse van de verhuispatronen in het studiegebied wijst uit dat de landelijke gemeenten in de regio over het algemeen veelal te maken hebben met een vertrekoverschot. De stedelijke gemeente Roermond daarentegen mag de laatste jaren telkens meer mensen verwelkomen dan er vertrekken. Bij een analyse van de onderlinge verhuizingen blijkt bovendien dat Roermond inwoners onttrekt aan de omliggende landelijke gemeenten.

Het verhuisonderzoek in de gemeente Roerdalen, dat voor deze thesis uitgevoerd is, geeft op beperkte schaal aanwezigheid van krimpgerelateerde verhuismotieven. Hierbij blijkt dat verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau aanleiding vormen om de gemeente Roerdalen te verlaten voor stedelijke gemeenten. Hoewel de relaties tussen bevolkingskrimp en verhuisbewegingen (met dit onderzoek) niet tot op het bot blootgelegd kunnen worden, geeft dit wel aan dat krimpgerelateerde verhuismotieven aanleiding kunnen geven voor een negatieve spiraal waarbij bevolkingskrimp en de achteruitgang van het voorzieningenniveau elkaar versterken. Herhaling van dit onderzoek over een aantal jaren kan meer inzicht verschaffen in de relaties tussen bevolkingskrimp, het voorzieningenniveau en verhuismotieven.

Inhoudsopgave

VOORWOORD	5
SAMENVATTING	7
HOOFDSTUK 1: INLEIDING	12
1.1 AANLEIDING EN ONDERZOEKSVRAGEN	12
1.2 MAATSCHAPPELIJKE EN WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	15
1.3 LEESWIJZER.....	16
HOOFDSTUK 2: VERHUIZINGEN EN DEMOGRAFISCHE KRIMP, DE THEORIE	17
2.1 WONINGKEUZE EN VERHUIZINGEN.....	17
2.2 VERANDERINGEN IN DE WOON- EN LEEFOMGEVING	19
2.3 BEVOLKINGSKRIMP EN VERHUISGEDRAG	20
HOOFDSTUK 3: STUDIEGEBIED EN METHODOLOGIE	24
3.1 MIDDEN-LIMBURG OOST ALS STUDIEGEBIED	24
3.2 ANALYSE VAN DE DEMOGRAFISCHE ONTWIKKELINGEN	26
3.3 ONDERZOEK NAAR LEEFBAARHEIDSONTWIKKELINGEN.....	29
3.4 ANALYSE VERHUISPATRONEN IN HET MIDDEN-LIMBURG OOST	32
3.5 ONDERZOEK NAAR VERHUISWENSEN EN VERHUISMOTIEVEN IN DE GEMEENTE ROERDALEN	33
3.5.1 ENQUÊTE IN DE GEMEENTE ROERDALEN: OPZET EN VRAAGSTELLING	35
3.5.2 ENQUÊTE IN DE GEMEENTE ROERDALEN: RESPONS EN ANALYSE	37
HOOFDSTUK 4: BEVOLKINGSONTWIKKELINGEN IN MIDDEN-LIMBURG OOST	39
4.1 BEVOLKINGSONTWIKKELINGEN IN MIDDEN-LIMBURG OOST IN DE VOORBIJE JAREN	39
4.2 BEVOLKINGSPROGNOSES VOOR MIDDEN-LIMBURG OOST	45
4.3 CONCLUSIE: DEMOGRAFISCHE KRIMP EN STABILISATIE IN MIDDEN-LIMBURG OOST.....	46
HOOFDSTUK 5: VOORZIENINGEN, LEEGSTAND, VERPAUPERING EN SOCIALE SAMENHANG IN MIDDEN-LIMBURG OOST	47
5.1 VOORZIENINGEN	48
5.2 LEEGSTAND EN VERPAUPERING	50
5.3 SOCIALE SAMENHANG EN COHESIE	52
5.4 CONCLUSIE: LEEFBAARHEID IN MIDDEN-LIMBURG OOST	54
HOOFDSTUK 6: VERHUISPATRONEN IN MIDDEN-LIMBURG OOST	56
6.1 MIGRATIE IN MIDDEN-LIMBURG OOST.....	57
6.1.1 IMMIGRATIE EN EMIGRATIE	57

6.1.2 MIGRATIESALDI	60
6.2 VERHUISBEWEGINGEN TUSSEN ROERMOND EN HET OMMELAND	61
6.3 CONCLUSIE: VERHUISPATRONEN IN MIDDEN-LIMBURG OOST	63

HOOFDSTUK 7: VERHUISMOTIEVEN EN VERHUISWENSEN IN DE GEMEENTE ROERDALEN 65

7.1 DE HUIDIGE/OUDE WOONPLAATS, DE (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS EN VERHUISMOTIEVEN	66
7.1.1 DE HUIDIGE/OUDE WOONPLAATS.....	66
7.1.2 DE (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS	67
7.1.3 KRIMPGERELATEERDE VERHUISMOTIEVEN	70
7.2 VERBANDEN EN RELATIES TUSSEN KRIMPGERELATEERDE VERHUISMOTIEVEN EN VERHUISBEWEGINGEN IN DE GEMEENTE ROERDALEN	71
7.2.1 VERHUISBEWEGINGEN EN VERBANDEN MET KRIMPGERELATEERDE VERHUISMOTIEVEN	71
7.2.2 VERHUISBEWEGINGEN EN VERBANDEN MET HET VOORZIENINGENNIVEAU	73

HOOFDSTUK 8: CONCLUSIE 76

LITERATUURLIJST..... 80

BIJLAGEN 84

BIJLAGE 1: BEVOLKINGSPROGNOSES MIDDEN-LIMBURG OOST.....	84
BIJLAGE 2: ENQUÊTE GEMEENTE ROERDALEN	89
BIJLAGE 3: VERHUISRELATIES MET SITTARD-GELEEN EN WEERT.....	94
BIJLAGE 4: KRIMPGERELATEERDE VERHUISMOTIEVEN NAAR HUIDIGE/OUDE WOONPLAATS	95
BIJLAGE 5: KRIMPGERELATEERDE VERHUISMOTIEVEN NAAR (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS	96
BIJLAGE 6: KRIMPGERELATEERDE VERHUISMOTIEVEN NAAR STEDELIJKHEID (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS.....	97
BIJLAGE 7: KRIMPGERELATEERDE VERHUISMOTIEVEN NAAR (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS BINNEN OF BUITEN DE GEMEENTE ROERDALEN	98
BIJLAGE 8: VERHUISMOTIEVEN AANGAANDE HET VOORZIENINGENNIVEAU NAAR (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS .	99
BIJLAGE 9: VERHUISMOTIEVEN AANGAANDE HET VOORZIENINGENNIVEAU NAAR STEDELIJKHEID VAN DE (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS.....	100
BIJLAGE 10: VERHUISMOTIEVEN AANGAANDE HET VOORZIENINGENNIVEAU NAAR (GEWENSTE) NIEUWE WOONPLAATS BINNEN OF BUITEN DE GEMEENTE ROERDALEN	101
BIJLAGE 11: RESULTATEN ENQUÊTE VOOR MENSEN DIE HUN HUIS TE KOOP HEBBEN STAAN IN DE GEMEENTE ROERDALEN.....	103

Hoofdstuk 1: Inleiding

Deze thesis voor de Masteropleiding Planologie aan de Universiteit Utrecht is gericht op de gevolgen van bevolkingskrimp voor verhuisbewegingen in Midden-Limburg Oost. De eerste paragraaf van dit hoofdstuk gaat in op de aanleiding voor het schrijven van deze thesis. Daarbij komen ook de onderzoeksvragen aan het bod. In de tweede paragraaf is aandacht voor het maatschappelijke en wetenschappelijk belang van deze thesis. De derde paragraaf vormt de leeswijzer voor de rest van deze thesis.

1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen

Terwijl de wereldbevolking nog steeds snel groeit en, volgens de Verenigde Naties, op de Filippijnen vorig jaar de 7 miljardste wereldburger is geboren (www.rtl.nl, 2011; en www.un.org, 2011), krijgen steeds meer Westerse landen met regionale bevolkingsdaling te maken (Oswalt, 2005). Een belangrijke oorzaak hiervan zijn de lage geboortecijfers in de Westerse landen (Oswalt, 2005). Ook binnen Nederland krijgen steeds meer regio's met bevolkingskrimp te maken (Verwest & Van Dam, 2010). Bovendien hebben gebieden waar sprake is van afnemende bevolkingsgroei of (beginnende) bevolkingskrimp dikwijls ook te maken met een veranderende bevolkingssamenstelling ten gevolge van vergrijzing en ontgroening (Van de Kaa, 2004; en Van Nimwegen & Heering, 2009). De demografische ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor zowel de context van de Nederlandse ruimtelijke ordening (onder meer: Rijk, VNG & IPO, 2009; en Verwest & Van Dam, 2010) als voor de sociale en fysieke leefomgeving van inwoners (onder meer: Van Nimwegen & Heering, 2009; Provincie Groningen, 2009; en De Groot & Schonewille, 2012).

Hoewel de groei van de wereldbevolking vaak als een probleem wordt gezien (www.rtl.nl, 2011; en www.un.org, 2011), wordt over bevolkingskrimp ook vaak negatief gedacht. De vrees bestaat dat de gevolgen van bevolkingskrimp negatieve effecten hebben op de leefbaarheid in een gebied (onder meer: De Groot & Schonewille, 2012; Provincie Groningen, 2009; Van Nimwegen & Heering, 2009; en Rössler, 2010). Een afname van leefbaarheid kan leiden tot ongenoegen over de huidige woon- en leefsituatie. Het ontstaan van ongenoegen over de huidige woonsituatie geeft aanleiding voor de totstandkoming van verhuismotieven en verhuizingen (Rossi, 1955). Eventuele negatieve gevolgen van bevolkingsstabilisatie en bevolkingskrimp kunnen daarmee leiden tot een toename van het aantal verhuizingen uit krimp- of anticipeerregio's. Zo ontstaat de angst voor een negatieve spiraal in krimpregio's (onder meer: Van Iersel et al., 2011; Rössler, 2010; Nimwegen & Heering, 2009; Hamann, 2004; Wonen Roer & Maas, 2010; en Provincie Groningen, 2009). In Nederland heeft onderzoek naar de gevolgen van bevolkingskrimp de ontwikkeling van een dergelijke negatieve spiraal vooralsnog bevestigd noch ontkracht (Van Iersel et al., 2011). Een situatie waar oorzaak en gevolg van bevolkingskrimp elkaar negatief versterken, heeft aanzienlijke sociale, fysieke en economische gevolgen. Inzicht in de totstandkoming van een eventuele negatieve spiraal in krimp- en anticipeerregio's is daarom belangrijk.

De verschillende overheden in Nederland erkennen het belang van goed en aangepast beleid in gebieden die met bevolkingskrimp te maken hebben of krijgen; getuige het “Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling: Krimpen met Kwaliteit” uit 2009 (Rijk, VNG & IPO, 2009). Om bevolkingskrimp op de regionale en lokale agenda’s te krijgen heeft het Rijk in 2010 de zogenaamde krimp- en anticipieerregio’s benoemd (Verwest & van Dam, 2010). Anticipieerregio’s zijn regio’s die in de nabije toekomst met bevolkingskrimp te maken krijgen en daar in hun beleid rekening mee moeten gaan houden (Verwest & Van Dam, 2010). Bij deze thesis wordt aan de hand van de anticipieerregio Midden-Limburg Oost onderzoek gedaan naar de relaties tussen bevolkingskrimp en verhuispatronen.

De vrees voor een negatieve spiraal in krimp- en anticipieerregio’s; de gevolgen van een mogelijke negatieve spiraal in krimp- en anticipieerregio’s; en het gegeven dat Nederlands onderzoek voorsnog niet in staat is geweest om de totstandkoming van een negatieve spiraal te bevestigen of te ontcrachten, zijn aanleiding voor deze thesis. Door onderzoek te doen naar de verhuisbewegingen en –motieven in Midden-Limburg Oost wordt getracht de invloed van de bevolkingsontwikkelingen op de verhuispatronen in beeld te brengen. De hoofdvraag van deze thesis luidt dan ook als volgt:

Hoofdvraag: Hoe dragen de afnemende bevolkingsgroei en beginnende bevolkingskrimp in Midden-Limburg Oost bij aan de verhuisbewegingen en de totstandkoming van een eventuele negatieve spiraal in de gemeente Roerdalen?

Bij de hoofdvraag is de gemeente Roerdalen expliciet genoemd, omdat een deel van het onderzoek voor deze thesis zich beperkt heeft tot deze gemeente die onderdeel uitmaakt van het studiegebied Midden-Limburg Oost. Met de beantwoording van de hoofdvraag kan worden vastgesteld of de vrees voor een negatieve spiraal in krimp- en anticipieerregio’s voor Midden-Limburg Oost terecht is.

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn een aantal deelvragen opgesteld. Allereerst is het belangrijk om de demografische ontwikkelingen in Midden-Limburg Oost van de voorbije jaren in kaart te brengen. Deze demografische ontwikkelingen vormen de context en de basis van waaruit de hoofdvraag onderzocht wordt. Daarnaast is het ook interessant om een blik op de toekomst te werpen. Hierdoor kan worden vastgesteld welke ontwikkelingen voor de komende jaren te verwachten zijn en in hoeverre de bevindingen uit deze thesis relevant zijn voor de komende jaren. Een beeld van de bevolkingsontwikkelingen van de voorbije jaren in Midden-Limburg Oost en een beeld van de verwachtingen voor de komende jaren wordt gevormd aan de hand van deelvraag één:

Deelvraag 1: Hoe zien de bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost eruit en wat is de verwachting voor de komende jaren?

Hiervoor is reeds aangegeven dat bevolkingskrimp gevolgen kan hebben voor de fysieke en sociale omgeving en de leefbaarheid in krimp- en anticipieerregio’s. Er zijn ruwweg drie categorieën waardoor bevolkingskrimp middels veranderingen in de fysieke en sociale woon- en leefomgeving een negatief effect op de leefbaarheid kan hebben, dit zijn: een afnemend voorzieningenniveau; leegstand en verpaupering; en afnemende sociale samenhang (onder meer: De Groot & Schonewille, 2012; Provincie Groningen, 2009; Van Nimwegen & Heering, 2009; en Rössler, 2010). De ontwikkelingen in het studiegebied ten aanzien van deze drie categorieën worden onderzocht aan de hand van de tweede deelvraag:

Deelvraag 2: Hoe ontwikkelden de leegstand, het voorzieningenniveau en de sociale contacten in de gemeente Roerdalen en de regio Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

De derde deelvraag van deze thesis richt op de verhuispatronen in het studiegebied:

Deelvraag 3: Hoe ontwikkelden de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

Door de ontwikkelingen in de verhuisbewegingen en de bevolkingsontwikkelingen in het studiegebied naast elkaar te leggen, kan worden bekeken of er in de verhuisbewegingen in navolging van de bevolkingsontwikkelingen bepaalde verschuivingen optreden. Dit geeft echter nog weinig tot geen informatie over de causaliteit van bepaalde ontwikkelingen.

Om het inzicht in de relaties tussen bevolkingskrimp en verhuisbewegingen te vergroten worden de antwoorden op de eerste drie deelvragen aangevuld met onderzoek naar de actuele, achterliggende verhuismotieven. Om dit te bewerkstelligen is in de gemeente Roerdalen een enquête verspreid onder huishoudens die hun woning ten tijde van het onderzoek te koop hadden staan. Met behulp van deze enquête wordt gezocht naar een antwoord op deelvraag vier:

Deelvraag 4: Welke verhuismotieven hebben, bij de huishoudens die hun huis in de gemeente Roerdalen te koop hebben staan, aanleiding gegeven om het huis te koop te zetten?

Om de gevolgen van bevolkingskrimp- en stabilisatie voor een eventuele negatieve spiraal in beeld te brengen is naast inzicht in de aanwezige verhuismotieven ook inzicht in de aanwezige verhuishwensen nodig. Alleen een combinatie tussen verhuismotieven voortkomend uit de gevolgen van krimp en stabilisatie en een verhuishwens naar een ander deel van het studiegebied of naar buiten het studiegebied, duidt immers op de ontwikkeling van een negatieve spiraal. Daarom wordt deelvraag vier tezamen met deelvraag vijf behandeld.

Deelvraag 5: Waarheen willen de huishoudens, die hun huis in Roerdalen te koop hebben staan, verhuizen?

De hoofdvraag richt specifiek op de invloed van de demografische ontwikkelingen in het studiegebied op de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost. In deelvragen vier en vijf is dit niet expliciet genoemd. Met als doel om een antwoord op de hoofdvraag te formuleren zal bij de deelvragen vier en vijf de nadruk liggen op aan bevolkingskrimp gerelateerde verhuismotieven. Tezamen vormen de antwoorden op de vijf deelvragen een redelijk compleet beeld voor de beantwoording van de hoofdvraag van deze thesis. Daarmee kan vastgesteld worden in hoeverre de vrees voor een negatieve spiraal in Midden-Limburg Oost terecht is.

1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

In de inleiding is reeds aangegeven dat steeds meer Westerse landen met bevolkingskrimp te maken krijgen (Oswalt, 2005). Ditzelfde geldt op regionaal niveau binnen Nederland (Verwest & Van Dam, 2010). Dit maakt het belangrijk om meer inzicht te krijgen in de gevolgen van demografische stabilisatie en krimp. Dit belang wordt versterkt als de vrees voor een negatieve spiraal in krimp- en anticipeerregio's terecht is. Dit zou immers betekenen dat de negatieve gevolgen van bevolkingskrimp verdere bevolkingskrimp en verdere negatieve gevolgen in de hand werken. Deze gevolgen kunnen zich zowel op sociaal, fysiek als op economisch vlak manifesteren. Gevolgen waar aan gedacht kan worden zijn: leegstand in woningbestand (onder meer: Föbker, 2008; Rössler, 2010; Uytterlinde, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009; en Van Iersel et al., 2011); verpaupering (onder meer: Provincie Groningen, 2009; en Uytterlinde, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009); leegstand in het voorzieningenbestand (onder meer: Fuhrich, & Kaltenbrunner, 2005; en www.woningmarkt.nl, 2011); afname van het voorzieningenniveau (onder meer: De Groot & Schonewille, 2012; en Gemeente Roerdalen, 2012); druk op het verenigingsleven (onder meer: Gemeente Roerdalen, 2012); afname van sociale samenhang en cohesie (onder meer: RoerstreekLokaal!, jaartal onbekend; De Groot & Schonewille, 2012). Gezien de toenemende verspreiding van bevolkingskrimp en de mogelijke spiraalwerking is het daarom van groot belang om meer inzicht te krijgen in de relaties tussen bevolkingskrimp en verhuisbewegingen.

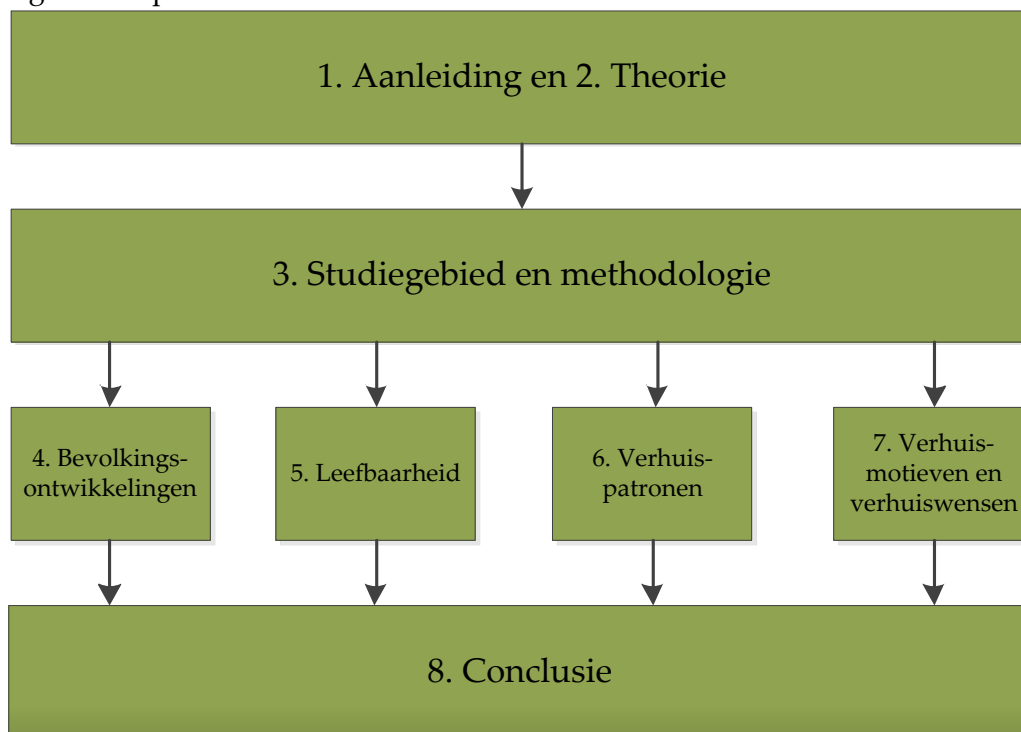
Nederlands onderzoek naar bevolkingskrimp richtte voorheen voornamelijk op de drie meest bekende krimpregio's: Parkstad-Limburg/Zuid-Limburg; Noordoost-Groningen; en Zeeuws-Vlaanderen lag (Verwest & Van Dam, 2010). Tegenwoordig is er meer en meer aandacht voor de 'nieuwere' krimp- en anticipeerregio's. Deze thesis sluit daar als het ware bij aan. In deze thesis wordt immers de anticipeerregio Midden-Limburg Oost in beschouwing genomen. In het bijzonder is hierbij aandacht voor de plattelandsgemeente Roerdalen. Het onderzoek verschilt daarmee van veel onderzoeken naar bevolkingskrimp waar dikwijls geconcentreerd wordt op het stedelijk gebied. Dit is voornamelijk het geval in buitenlands onderzoek. Voorbeelden daarvan zijn onder meer: Hamann, (2004) *Wie schrumpft man eine Stadt?*; *Shrinking Cities* van Oswalt, 2005; *Planning Shrinking Cities* van Pallagast et al. 2009 en *Modeling and simulating residential mobility in a shrinking city using an agent-based approach* van Haase, Lautenbach & Seppelt, 2010. Reeds eerder is aangegeven dat onderzoek tot op heden niet in staat is om de totstandkoming van een eventuele negatieve spiraal in beeld te brengen. Deze thesis waarbij aandacht is voor de invloed van bevolkingskrimp op verhuisgedrag kan een bijdrage leveren aan de beeldvorming.

Gezien de toenemende omvang van bevolkingskrimp in Nederland en in andere Westerse landen en de onduidelijkheid rondom de relaties tussen demografische krimp en verhuisbewegingen zijn nieuwe inzichten in de gevolgen van bevolkingskrimp gewenst. Onderzoek dat kan bijdragen om de onduidelijkheden rondom bevolkingskrimp te verkleinen heeft zowel wetenschappelijke als maatschappelijke waarde.

1.3 Leeswijzer

Figuur 2 is een schematische weergave van de opbouw van deze thesis. In de voorgaande paragrafen van dit eerste hoofdstuk zijn reeds de aanleiding voor en de onderzoeksvragen van deze thesis besproken. Dit vormt, tezamen met de theorie over verhuizingen en bevolkingskrimp uit hoofdstuk 2, de basis van dit onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de gehanteerde methodologie toegelicht. Hierbij komt ook een andere introductie van het studiegebied Midden-Limburg Oost aan het bod. Na de methodologie wordt in hoofdstuk 4 de analyse van bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost behandeld. Dit wordt in hoofdstuk 5 gevolgd door een analyse van de ontwikkelingen op het gebied van de leefbaarheid in het studiegebied. In hoofdstuk 6 zijn de ontwikkelingen ten aanzien van de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost uit de doeken gedaan. Vervolgens volgt in hoofdstuk 7 een analyse van de actuele verhuismotieven en verhuishwensen in het studiegebied. Deze analyse is uitgevoerd aan de hand van een onderzoek binnen de gemeente Roerdalen. Gedurende de verschillende hoofdstukken worden de onderzoeksvragen van deze thesis beantwoord. Uiteindelijk wordt deze thesis in hoofdstuk 8 afgesloten met een conclusie waarbij een antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag van deze thesis.

Figuur 2: Opbouw van de thesis



Bron: Eigen bewerking

Hoofdstuk 2: Verhuizingen en demografische krimp, de theorie

Deze thesis onderzoekt de invloed van bevolkingskrimp op de verhuiskbewegingen in Midden-Limburg Oost. Dit hoofdstuk vormt als het ware de theoretische basis voor dit onderzoek. In paragraaf 2.1 wordt ingegaan op theorieën rondom woningkeuze en verhuizingen. In de eerste paragraaf wordt een verdeling gemaakt in drie soorten mechanismen waarop verhuismotieven kunnen ontstaan. Met het oog op de gevolgen van bevolkingskrimp zijn vooral verhuismotieven voortkomend uit veranderingen in de woon- en leefomgeving relevant. Paragraaf 2.2 besteedt hier meer aandacht aan. Vervolgens wordt in paragraaf 2.3 nader bekeken hoe bevolkingskrimp aanleiding kan geven voor verhuismotieven.

Als er in dit hoofdstuk over verhuizingen wordt gesproken, wordt in principe uitgegaan van vrijwillige verhuizingen. Dat wil zeggen dat de verhuiswens en de verhuismotieven komen vanuit de huishoudens zelf en dat de huishoudens niet door een andere partij (bijvoorbeeld door onteigening) gedwongen worden om het huis te verlaten.

2.1 Woningkeuze en verhuizingen

Woning- en locatiekeuze is een proces dat doorlopen wordt op het niveau van het huishouden (onder meer: Rossi, 1955; en Alonso 1960). Hierbij spelen zowel objectieve als subjectieve factoren een rol (onder meer Fawcett, 1986; en Alonso, 1960). Woonwensen en wooneisen verschillen per huishouden. Dit maakt de locatiekeuze voor wonen vaak een stuk minder eenduidig dan voor andere landgebruiksvormen, met voornamelijk een economisch perspectief, als akkerbouw en industrie (Alonso, 1960). Actoren met voornamelijk een economische perspectief zullen de winst proberen te maximaliseren door (transport)kosten zoveel mogelijk te beperken of de afzet en de omzet zoveel mogelijk te vergroten. Dienstverlening is bijvoorbeeld dikwijls nabij de afzetmarkt (mensen) in steden gesitueerd; andere bedrijfspvormen, zoals mijnbouwgerelateerde industrie, juist in de nabijheid van grondstoffen (Heijman, 2002). In tegenstelling tot de objectieve, economische afwegingen voor bedrijven, draait het bij huishoudens grotendeels om subjectieve woonvoorkeuren en woonwensen (Alonso, 1960; en Heijman, 2002). Het gaat hierbij meer om tevredenheid en verwachte voldoening dan om winst of kostenbesparing.

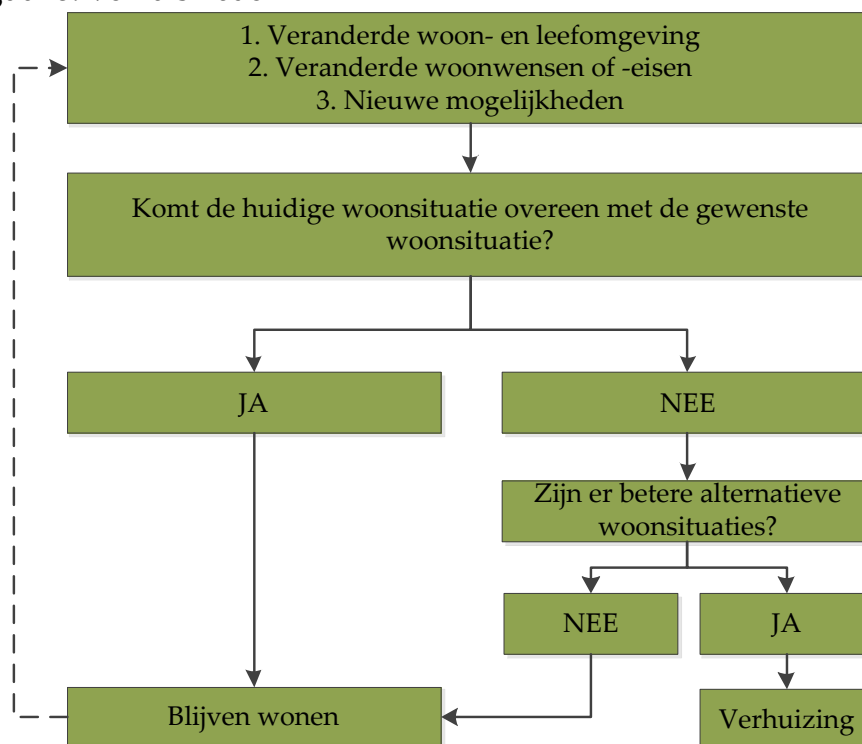
Woning- en locatiekeuze op het niveau van het huishouden zijn het resultaat van een combinatie tussen persoonlijke woonvoorkeuren en –eisen enerzijds en de aanwezige context anderzijds (Cadwallader, 1998). Deze context wordt gevormd door de mogelijkheden van huishoudens en verschillende (ruimtelijke) omgevingskenmerken. In deze thesis, waarin de invloed van bevolkingsstabilisatie en bevolkingskrimp op verhuiskbewegingen wordt onderzocht, neemt de (ruimtelijke) context waarbinnen verhuiskbeslissingen genomen worden een belangrijke plaats in. Huishoudens kunnen in hun keuzemogelijkheden beperkt worden door het aanbod beschikbare huisvesting, hun financiële mogelijkheden of hun

beschikbare informatie (Leslie & Richardson, 1961; en Slangen, Loucks & Slangen, 2008). Hierdoor kan het voorkomen dat de uitgekozen woning die binnen een actuele context optimaal is niet op alle vlakken ideaal is. In Nederland verhuizen jaarlijks ongeveer 1,5 miljoen mensen (Ekamper & Van Huis, 2005; en www.compendiumvoordeleefomgeving.nl, 2011). Voor de betreffende mensen geldt dan dat de oude woonsituatie niet meer optimaal was.

De beslissing om te gaan verhuizen is het resultaat van een besluitvormingsproces op het niveau van het huishouden (Rossi 1955; en Nordvik, 2004), waarbij verschillende alternatieven met elkaar vergeleken worden. Als er verschil is tussen de huidige woonsituatie en de gewenste woonsituatie ontstaan er verhuismotieven en verhuismotieven (Rossi, 1955; en De Groot et al., 2008). De aanwezigheid van verhuismotieven en verhuismotieven leidt echter niet altijd tot een verhuizing. Dit kan onder meer te maken hebben met de mogelijkheden waarover een huishouden beschikt. Bovendien zijn er vaak meerdere verhuismotieven aanwezig voordat huishoudens daadwerkelijk gaan verhuizen (Föbker, 2008).

Er zijn een tweetal voorwaarden te onderscheiden waaraan moet worden voldaan voordat een huishouden zal gaan verhuizen. Ten eerste moet er een reden zijn om te gaan verhuizen. Dit ontstaat wanneer er ongenoegen bestaat over de huidige woonsituatie (Rossi, 1955). Ten tweede moet er een betere alternatieve woonsituatie voor handen zijn. Er is een grote diversiteit aan mechanismen die kunnen aanzetten tot verhuiscijnsheid op het niveau van een huishouden (Nordvik, 2004). Deze mechanismen kunnen worden ondergebracht in drie groepen: veranderde eisen of wensen van een huishouden; veranderingen in de woon- en leefomgeving van huishoudens; en veranderde mogelijkheden van huishoudens. Dit is ook te zien in het verhuismodel in figuur 3.

Figuur 3: Verhuismodel



Bron: Eigen bewerking

Direct na een verhuizing mag er van uit worden gegaan dat, gegeven de persoonlijke situatie van een huishouden, de nieuwe woning optimaal aansluit bij de woonwensen en wooneisen van het betreffende huishouden. Indien er als nog enig ongenoegen bestaat, komt dit doordat het huishouden in haar mogelijkheden beperkt wordt. Wanneer er echter vervolgens veranderingen optreden in de woon- en leefomgeving, de woonwensen en –eisen of de mogelijkheden kan het voorkomen dat er ongenoegen ontstaat over de huidige woonsituatie en dat er betere alternatieven voor handen zijn. In dergelijke gevallen ontstaan er verhuismotieven en verhuizingen. In de volgende paragraaf wordt nader toegelicht hoe bevolkingskrimp een rol kan spelen in de totstandkoming van verhuismotieven, verhuismotieven en verhuizingen.

2.2 Veranderingen in de woon- en leefomgeving

In de voorgaande paragraaf is een onderscheid gemaakt tussen drie soorten mechanismen die aanleiding kunnen geven voor verhuismotieven, namelijk: veranderende woonwensen- en eisen; veranderingen in de woon- en leefomgeving; en veranderde mogelijkheden. Voor dit onderzoek naar de gevolgen van bevolkingskrimp voor verhuismotieven zijn verhuismotieven voortkomend uit veranderingen in de woon- en leefomgeving van belang. Bevolkingskrimp kan immers een aantal ontwikkelingen met zich meebrengen waardoor zowel de fysieke als de sociale woon- en leefomgeving van inwoners kan veranderen. Als omgevingskenmerken veranderen kan (verdere) discrepantie ontstaan tussen de huidige woonsituatie en de gewenste woonsituatie (Wolpert, 1965; Speare, Goldstein & Frey, 1975; De Groot et al. 2008; Lee, Oropesa & Kanan, 1994; en Brown & Moore, 1970). Wanneer de woonomgeving afwijkt van de wensen of eisen van een huishouden is dit moeilijk of niet te veranderen door het betreffende huishouden. Hierdoor kan de woonomgeving als belangrijke (push)factor voor verhuizingen fungeren (Lee, Oropesa & Kanan, 1994).

Een belangrijk begrip in onderzoek naar verhuismotieven gerelateerd aan de woon- en leefomgeving is *place utility*. *Place utility* is in 1965 door Wolpert geïntroduceerd (Wolpert, 1965; en De Groot et al., 2008). *Place utility* wordt vertaald als de woontevredenheid (De Groot et al., 2008). De omgeving vormt een continue bron van prikkels waarop het huishouden reageert (Brown & Moore, 1970). De verschillende ontwikkelingen in of de verschillende kenmerken van de omgeving kunnen door een huishouden als positief of juist als negatief voor de woontevredenheid worden ervaren. Belangrijk om te realiseren is dat deze omgevingsfactoren, die aan verandering onderhevig zijn, door verschillende mensen en verschillende huishoudens anders ervaren worden (Brown & Moore, 1970). Dit is zowel afhankelijk van de behoeften en gebruiken van mensen en huishoudens als van de waarde die ze aan bepaalde zaken hechten (Cadwallader, 1998). Dit maakt onderzoek naar de invloed van omgevingskenmerken op de woontevredenheid van inwoners vaak moeilijk. Bij eerder onderzoek naar de invloed van omgevingskenmerken of –ontwikkelingen ontbreken dan vaak ook harde conclusies, onder meer: Lee, Oropesa & Kanan (1994) en Skogan (1990).

Prikkels afkomstig vanuit de leef- en woonomgeving van huishoudens kunnen één of meerdere huishoudens beïnvloeden. Bepaalde prikkels kunnen heel individueel zijn en eigenlijk maar één huishouden treffen. Anderen zullen in meer of mindere mate invloed hebben op de *place utility* van vele huishoudens. Een voorbeeld van een prikkel die in een bepaalde situatie maar één huishouden hoeft te raken is overlast van aanwonende burens.

Een voorbeeld van een prikkel die veel huishoudens raakt kan de ontwikkeling van een fabrieksterrein in de nabijheid van een woonwijk zijn. Dit kan verschillende positieve en negatieve gevolgen met zich meebrengen voor omwonenden, zoals verkeersoverlast, nieuwe werkgelegenheid in de nabijheid, geluids- en stankoverlast en horizonvervuiling. Voor buurtbewoners die werk vinden in de nabijgelegen fabriek kan de komst van het fabrieksterrein een positieve uitwerking hebben; terwijl voor bewoners die alleen de overlast ervaren en verder geen binding hebben met de fabriek(en), de komst waarschijnlijk een negatief effect heeft op hun woontevredenheid.

Naast de daadwerkelijke woon- en leefomstandigheden van een bepaalde plaats is ook de bereikbaarheid van een woonomgeving belangrijk voor de woontevredenheid (Brown & Moore, 1970). Brown & Moore spreken over de *'site utility'* en de *'situation utility'* van een woonomgeving. *Site utility* duidt op de hierboven reeds besproken woon- en leefomstandigheden van een plaats. *Situation utility* richt zich op de bereikbaarheid van een plaats (ook zijlings aangehaald bij het voorbeeld van de nabijgelegen fabriek). *Situation utility* moet niet alleen gezien worden als de bereikbaarheid van de woonlocatie vanuit andere plaatsen, maar juist ook andersom. De nabijheid en de bereikbaarheid van voorzieningen die belangrijk zijn voor een bepaald huishouden kan invloed hebben op de woontevredenheid van het betreffende huishouden.

2.3 Bevolkingskrimp en verhuisgedrag

De vrees bestaat dat achterblijvende bevolkingsgroei en bevolkingskrimp in delen van het land kan leiden tot afnemende leefbaarheid (onder meer: Oswalt, 2005; Provincie Groningen, 2009; en Rössler, 2010). In het eerste hoofdstuk van deze thesis zijn een aantal negatieve gevolgen van bevolkingskrimp genoemd. Deze waren: leegstand in woningbestand; verpaupering; leegstand in het voorzieningenbestand; afname van het voorzieningenniveau; druk op het verenigingsleven; afname van sociale samenhang en cohesie. Deze gevolgen kunnen allemaal als pushfactor voor verhuisbewegingen dienen doordat ze de leefbaarheid in krimp- en anticipeerregio's negatief beïnvloeden. *Leefbaarheid is de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld (Leidemeijer et al., 2008, p. 14).* De persoonsgebonden ervaring van de leefbaarheid is verbonden aan de woontevredenheid. Negatieve invloeden op de leefbaarheid en de woontevredenheid kunnen een pushfactor vormen en daarmee aanleiding geven voor verhuismotieven, verhuishwensen en uiteindelijk verhuizingen vanuit krimp- en anticipeerregio's. Hierdoor zou een eventuele negatieve spiraal in krimp- en anticipeerregio's kunnen ontstaan.

Een (in Nederland) veelgevreesd gevolg van bevolkingskrimp is bijvoorbeeld verpaupering van de woon- en leefomgeving (onder meer: Rob & Rfv, 2008; Provincie Groningen, 2009; Wonen Roer & Maas, 2010; Uyterlinde, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009; en Rössler, 2010). Dit wordt vaak gekoppeld aan leegstand (Uyterlinde, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009; en Haase, Lautenbach & Seppelt, 2010). Dit kan zowel in het woningbestand als in het vastgoedaanbod voor voorzieningen en bedrijven voorkomen.

De vraag naar woningen is sterk gekoppeld aan het aantal huishoudens. Als het aantal woningen het aantal huishoudens overtreft kan er leegstand ontstaan (onder meer: Rob & Rfv, 2008; Föbker, 2008; Rössler, 2010; en Haase, Lautenbach & Seppelt, 2010). (Een

hoge mate van) leegstand kan nadelige gevolgen met zich meebrengen. Dichtgespijkerde ramen dragen er toe bij dat de leefbaarheid in een wijk onder druk kan komen te staan. De aantrekkelijkheid van de wijk neemt af en leegstand kan leiden tot gevoelens van onveiligheid (Khandekar, en Van Haeften, 2006). Bovendien trekt leegstand nieuwe leegstand aan, want niemand woont graag in een halfverlaten straat (Hamann, 2004). De relatie tussen bevolkingskrimp en leegstand kan hierdoor mogelijk leiden tot een negatieve spiraal; Rössler (2010) verwoordt dit naar aanleiding van Mäding (2003), als volgt:

“Schrumpfung führt zu Leerstand von Wohngebäuden – es droht ein Attraktivitätsverlust des Quartiers, der [...] weitere Schrumpfung nach sich ziehen kann.” (Rössler, 2010, p. 64)

Vrij vertaald zegt Rössler (2010) dat leegstand, als gevolg van bevolkingskrimp, leidt tot afnemende aantrekkelijkheid van de wijk. Deze ontwikkeling kan aanleiding geven voor verdere krimp. Onderzoek van Föbker (2008), in het Duitse Wilhelmshaven, heeft de negatieve gevolgen van leegstand echter niet als verhuismotief aan kunnen tonen.

Draagvlakafname voor voorzieningen in krimp- en anticipeerregio's kan aanleiding geven voor extra leegstand in bedrijf- en winkelruimtes. Krimp- en anticipeerregio's hebben als het gaat om winkelruimte relatief hoge leegstandcijfers (www.woningmarkt.nl, 2011). Bovendien blijkt de afbraak van commerciële gebouwen, zelfs als het betreffende gebouw al leeg staat, meer pijn te doen bij de bevolking dan de sloop van woningen (Fuhrich, & Kaltenbrunner, 2005). (Een hoge mate van) leegstand in het vastgoedaanbod in krimp- en anticipeerregio's kan de leefbaarheid in betreffende gebieden op meerdere manieren onder druk. Hoewel het nog niet middels onderzoek is aangetoond is het aannemelijk dat leegstand aanleiding kan geven voor extra verhuizingen en versterking van bevolkingskrimp in krimp- en anticipeergebieden.

Uit onderzoek van het ruimtelijk planbureau (RPB) blijkt dat welvaart, mobiliteit en veranderende leefstijlen belangrijker zijn voor het voorzieningenniveau dan demografische ontwikkelingen (Van Dam, De Groot, & Verwest, 2006). Het valt echter niet te ontkennen dat bevolkingskrimp het draagvlak voor (lokale en regionale) voorzieningen zal beïnvloeden.

“Veel voorzieningen verdwenen al toen het aantal inwoners nog groeide, zoals de winkel op de hoek en het bankfiliaal. Dat heeft te maken met bedrijfseconomische overwegingen. Bevolkingsdaling kan dit proces versnellen, omdat hierdoor de afzetmarkt kleiner wordt.” (RLG, 2009, p. 75)

Een afnemend voorzieningenniveau heeft meer gevolgen voor leefbaarheid dan louter via leegstand (Rob & Rfv, 2008; De Groot & Schonewille, 2012; Van Iersel et al., 2011; en Van Nimwegen & Heering, 2009). Zoals uit de gegeven definitie van leefbaarheid blijkt, is leefbaarheid (evenals woontevredenheid) een persoonsgebonden ervaring van de werkelijkheid (Leidemeijer et al. 2008). Het gaat erom in hoeverre een leefomgeving aansluit bij de persoonlijke behoeften van mensen. Deze behoeften zijn per huishouden en per individu verschillend. Veranderingen in bepaalde delen van het voorzieningenaanbod raken bepaalde huishoudens hierdoor sterker dan andere huishoudens. Een voorbeeld hiervan is het verdwijnen van een kinderdagverblijf. Voor huishoudens met jonge kinderen kan dit grote invloed op de woontevredenheid hebben, terwijl een echtpaar zonder kinderen hier normaal gesproken weinig tot geen gevolgen van ondervindt. Het ontstaan van eventuele verhuismotieven en de gevolgen van een dalend voorzieningenniveau voor de ervaren

leefbaarheid is persoons-/huishoudensgebonden. De gemeente Roerdalen (2012) geeft aan dat een goed voorzieningenniveau van belang is om de leefbaarheid in de dorpen op peil te houden.

Als de theorie over het begrip *place utility* van Brown & Moore (1970) gevolgd wordt, kan voor het voorzieningenniveau onderscheid gemaakt worden tussen *site* en *situation utility*. Naast de fysieke verandering (*site utility*) bij het wegvallen van voorzieningen wordt ook de relatieve bereikbaarheid (*situation utility*) beïnvloed. In hoeverre de *site* of de *situation utility* van huishoudens beïnvloed wordt, is onder meer afhankelijk van de persoonlijke behoeften en waarderingen van de huishoudens (Lee, Oropesa & Kanan, 1994). Voor de *situation utility* is de aanwezigheid van alternatieve voorzieningen van belang. Goede bereikbaarheid van voorzieningen blijkt namelijk belangrijk voor de ervaren leefbaarheid (Kocks & Gatzweiler, 2005). Vooral in landelijke delen waar het aantal alternatieve voorzieningen over het algemeen lager ligt, kan een afnemend voorzieningenniveau daardoor grote gevolgen hebben. Volgens De Groot & Schonewille (2012) kan een gebrek aan voorzieningen een belangrijke aanleiding voor verhuizingen zijn.

Het wegvallen van voorzieningen in landelijke delen van krimp- en anticipeerregio's heeft ook sociale gevolgen (De Groot & Schonewille, 2012; RoerstreekLokaal!, jaartal onbekend; en Van Nimwegen & Heering, 2009). Door een dalend voorzieningenniveau neemt het aantal 'natuurlijke' ontmoetingsplaatsen af (De Groot & Schonewille, 2012). RoerstreekLokaal! (jaartal onbekend) vreest voor verlies aan vitaliteit, levendigheid en sociale cohesie in de dorpen als bezuinigingen in het accommodatiebeleid leiden tot een dalend voorzieningenniveau. Sociale cohesie is een veelgebruikte term. Een goede definitie en afbakening van de term ontbreekt echter dikwijls. Van Nimwegen & Heering (2009) omschrijven cohesie, in navolging van Schuyt (2006), als: *de afwezigheid van verscheurende conflicten en ontwrichtende problemen, de aanwezigheid van duurzame bindingen met organisaties, en de identificatie en solidariteit binnen grotere verbanden* (p. 192). Sociale cohesie is van belang om wijken, buurten en dorpen leefbaar te houden (Van der Wouden et al., 2006). Over de gevolgen van bevolkingsdaling voor de sociale cohesie bestaat veel onduidelijkheid (Van Nimwegen & Heering, 2009). Er is al helemaal weinig inzicht in de invloed die de gevolgen van krimp voor de sociale cohesie heeft op verhuisbewegingen in krimp- en anticipeerregio's.

In krimp- en anticipeerregio's wordt dikwijls ook gevreesd voor een afnemend verenigingsleven (onder meer: Gemeente Roerdalen, 2012; De Groot & Schonewille, 2012; en Uytterlinde, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009). Verenigingen kunnen problemen krijgen om voldoende (jonge) leden en bestuursleden te vinden (De Groot & Schonewille, 2012). Ook in de gemeente Roerdalen zien verenigingen de ledenaantallen teruglopen (Gemeente Roerdalen, 2012). Als gevolg van bevolkingskrimp kan het voorkomen dat het in stand houden van bepaalde verenigingen, zowel financieel als maatschappelijk niet meer rendabel is (Interview H. Gootzen, 2010). Een afnemend verenigingsleven kan de sociale cohesie en de leefbaarheid in krimp- en anticipeerregio's onder druk zetten (Uytterlinde, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009).

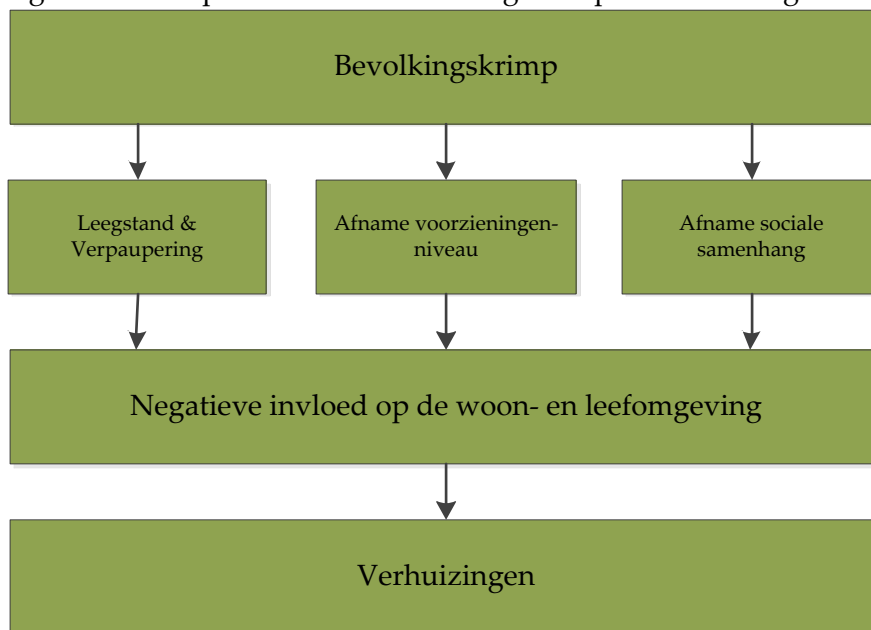
Föbker (2008) maakt de koppeling tussen leegstand en sociale samenhang:

“Leerstand wird in Zusammenhang gestellt zu baulichem, infrastrukturellem und sozialem Niedergang, zu abnehmenden Kontakten in der Nachbarschaft, einem kontrollfreien Raum und einem Image als schlechter Wohnstandort.” (Föbker, 2008, p. 111).

Föbker stelt als het ware dat leegstand leidt tot ruimtelijke en sociale achteruitgang. Beperkte sociale controle en beperkt contact tussen buren geeft een ervaring van slechte woonomstandigheden. In deze bevinding is leegstand negatief voor de sociale samenhang en de sociale woontevredenheid in een wijk of plaats.

In deze paragraaf zijn een aantal negatieve gevolgen van bevolkingskrimp voor de sociale en fysieke leefomgeving van inwoners van krimp- en anticipeerregio's besproken die aanleiding kunnen geven voor verhuismotieven en verhuizingen. Hierbij zijn eigenlijk drie categorieën te onderscheiden waardoor bevolkingskrimp een negatief effect heeft op de woon- en leefomgeving in de betreffende gebieden, namelijk: afnemend voorzieningenniveau; leegstand en verpaupering; en afnemende sociale samenhang. Deze drie categorieën zijn ook opgenomen in het conceptueel model waarin de relaties tussen bevolkingskrimp, de woon- en leefomgeving en verhuisgedrag zijn weergegeven (figuur 4). In de verdere hoofdstukken van deze thesis zullen de kopjes en de relaties uit het conceptueel model nader worden onderzocht.

Figuur 4: conceptueel model: Bevolkingskrimp en verhuizingen.



Bron: Eigen bewerking

Hoofdstuk 3: Studiegebied en methodologie

De doelstelling van deze thesis is om voor het studiegebied Midden-Limburg Oost vast te stellen in hoeverre de bevolkingsontwikkelingen in krimp- en anticipeerregio's, via veranderingen in de woon- en leefomgeving van inwoners, gevolgen hebben voor verhuisbewegingen. Hierbij dient de vrees voor een eventuele negatieve spiraal als aanleiding. In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksopzet voor deze thesis besproken.

Allereerst wordt in paragraaf 3.1 het studiegebied nader geïntroduceerd. Hierbij wordt onder meer toegelicht waarom er voor een studiegebied is gekozen en waarom de keuze voor Midden-Limburg Oost is gemaakt. Vervolgens worden, aan de hand van het conceptueel model, in de paragrafen 3.2 tot en met 3.5 de verschillende onderzoeksmethoden nader toegelicht. In paragraaf 3.2 is uitgelegd welke gegevens gebruikt zijn om de demografische ontwikkelingen in Midden-Limburg Oost in beeld te brengen. In paragraaf 3.3 worden de methoden toegelicht die zijn gebruikt om de ontwikkelingen in beeld te brengen op het gebied van: leegstand, verpaupering, het voorzieningenniveau en de sociale samenhang. In paragraaf 3.4 leest u over de analyse van de verhuispatronen in het studiegebied. Ten slotte is in paragraaf 3.5 aandacht voor de enquête in de gemeente Roerdalen die is ingezet om de verhuismotieven in beeld te brengen. Tezamen vormen de gehanteerde methoden een samenhangende aanpak om de invloed van de demografische ontwikkelingen op de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost in beeld te brengen.

3.1 Midden-Limburg Oost als studiegebied

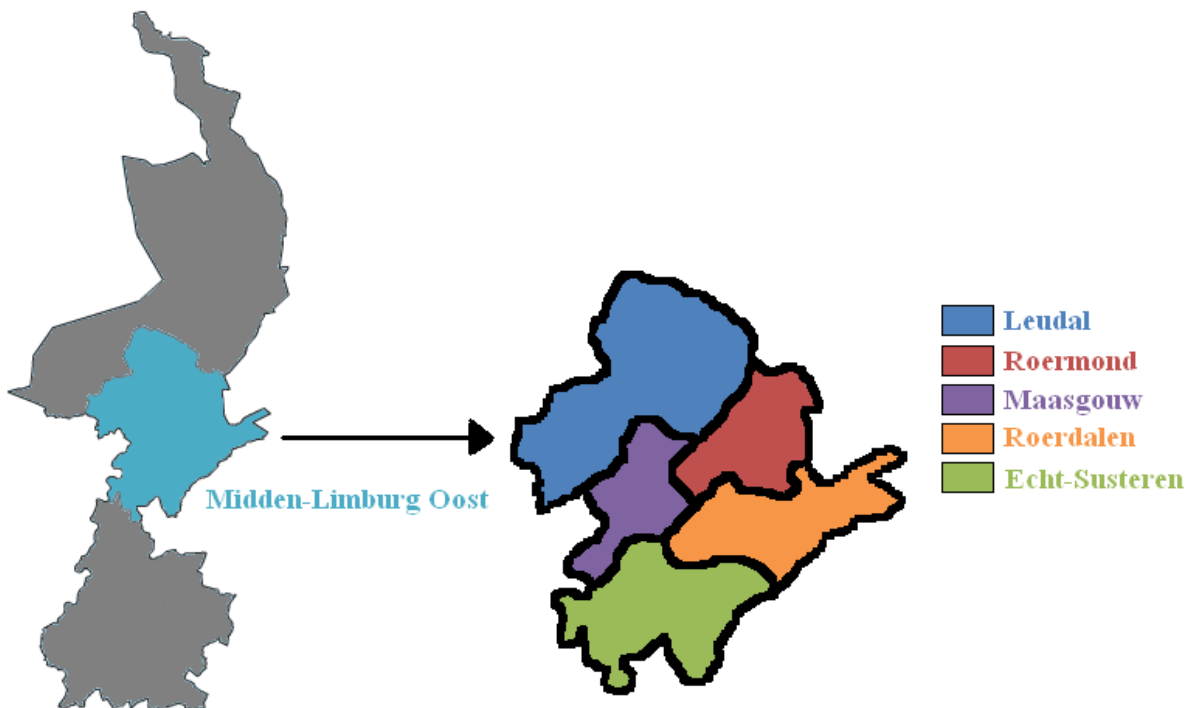
In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een studiegebied. De reden hiervoor is dat deze aanpak de mogelijkheid biedt om concrete ontwikkelingen en mogelijke relaties in beeld te brengen. Deze aanpak stelt ons in staat om een compleet beeld van de context te vormen. Hierbij is onder meer aandacht voor: bevolkingsontwikkelingen, de bevolkingssamenstelling, verhuisbewegingen, actuele verhuiswensen en ontwikkelingen in de woon- en leefomgeving. Gezien de complexe relaties en verbanden in het geval van een eventuele negatieve spiraal in krimp- en anticipeerregio's is een breed beeld van de context essentieel.

De keuze voor Midden-Limburg Oost als studiegebied hangt voornamelijk samen met de actuele bevolkingsontwikkelingen en de toekomstverwachtingen. De regio bevindt zich als het ware op de overgang van bevolkingsgroei naar bevolkingskrimp. De landelijke gemeenten als Roerdalen en Maasgouw hebben al enige tijd met lichte krimp te maken, terwijl de stedelijke gemeente Roermond nog een redelijke groei kent. Prognoses geven aan dat het studiegebied in de komende jaren meer en meer met bevolkingskrimp te maken krijgt. Dit maakt het interessant om de gevolgen van deze ontwikkelingen voor de verhuisbewegingen in de regio in beeld te krijgen. Hierbij wordt in deze thesis gericht op de verhuismotieven en -bewegingen van de huidige inwoners van het studiegebied (en in het bijzonder in de gemeente Roerdalen waar de enquête is uitgevoerd). Centrale vraag is of de

beginnende bevolgingskrimp aanleiding geeft voor verhuismotieven voor verhuizingen vanuit (bepaalde delen van) het studiegebied.

De introductie en afbakening van het studiegebied geschiedt het beste aan de hand van figuur 5. Zoals te zien is in deze figuur bestaat de regio Midden-Limburg Oost uit een vijftal gemeenten, deze zijn: Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw, Roerdalen en Roermond. Roermond is van deze vijf gemeenten de meest stedelijke gemeente en vervult een centrumfunctie voor de regio. Zoals zojuist vermeld kent Roermond nog een redelijke bevolkingsgroei. De vier plattelandsgemeenten hebben in meer of mindere mate al met bevolkingsstabilisatie en bevolkingskrimp te maken.

Figuur 5: Midden-Limburg Oost



Bron: bewerking van een afbeelding van www.limburg.nl, 2010

De afbakening van het studiegebied heeft te maken met de verhuismotieven uit het verleden. Een groot deel van de verhuizingen vindt binnen het studiegebied plaats. Dit wordt ook onderkend binnen de regio. *“Terugblikkend op de migratiepatronen van 2002 tot en met 2004 is in ieder geval te zien dat er een stevige wederzijdse migratierelatie is tussen de gemeente Roermond en het ommeland (Regio Midden-Limburg Oost, 2006, p. 5)”*. Dit duidt erop dat Midden-Limburg Oost gezien kan worden als één woningmarkt. Aangezien bij deze thesis de focus ligt op de gevolgen van bevolkingskrimp voor verhuismotieven en verhuismotieven is de keuze voor een studiegebied ter grootte van een woningmarkt een logische keuze. Echter ook verhuizingen naar buiten de regio zijn bij de vrees voor een negatieve spiraal erg relevant. Daarom wordt in het onderzoek voor deze thesis verder gekeken dan de grenzen van het studiegebied.

Het laatste onderdeel van deze paragraaf dient als toelichting voor de keuze voor de gemeente Roerdalen om een enquête naar de verhuismotieven en –motieven uit te voeren. Om de invloed van de demografische ontwikkelingen in Midden-Limburg Oost op de verhuismotieven daadwerkelijk in beeld te kunnen brengen is inzicht in de actuele

verhuismotieven nodig. Om dit te bewerkstelligen is gekozen voor een onderzoek in de vorm van een enquête. Deze enquête is uitgevoerd binnen de gemeente Roerdalen. Deze gemeente is uitgekozen vanwege de huidige en de verwachte bevolkingsontwikkelingen van de gemeente. De gemeente kent namelijk al enige jaren beginnende bevolkingskrimp en de verwachting is dat deze ontwikkeling de komende jaren zal doorzetten. Bovendien is het een (zeer) landelijke gemeente. Verwachte negatieve gevolgen van bevolkingskrimp hebben in sommige gevallen mogelijk sterkere impact in landelijke gebieden. Vanwege de beperkte aanwezigheid van alternatieve voorzieningen (levensmiddelenvoorzieningen, scholen, medische voorzieningen, enzovoorts) heeft het verdwijnen van voorzieningen in landelijke gebieden bijvoorbeeld waarschijnlijk grotere gevolgen voor de woontevredenheid van de inwoners dan in meer stedelijke gebieden. Daarnaast bleek de gemeente Roerdalen in hun beleid al op beperkte schaal bezig met bevolkingskrimp. Vandaar dat de gemeente Roerdalen open stond voor een onderzoek naar de rol van krimp in verhuisprocessen binnen de gemeente. Deze redenen zijn tezamen aanleiding geweest om Roerdalen te verkiezen als onderzoeksgemeente.

3.2 Analyse van de demografische ontwikkelingen

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk is aangegeven worden de onderzoeksmethoden en de opzet van deze thesis het best besproken aan de hand van het conceptueel model (zie figuur 6). Hoewel het conceptueel model eigenlijk een schematische weergave van een eventuele negatieve spiraal en er daarmee eigenlijk geen begin- of eindpunt is, begint de schematische weergave toch bij het kader 'bevolkingskrimp'. Dit kader duidt op een belangrijk onderdeel van de onderzoekscontext. Daarom worden in hoofdstuk vier de bevolkingsontwikkelingen in het studiegebied uitgebreid in beeld gebracht.

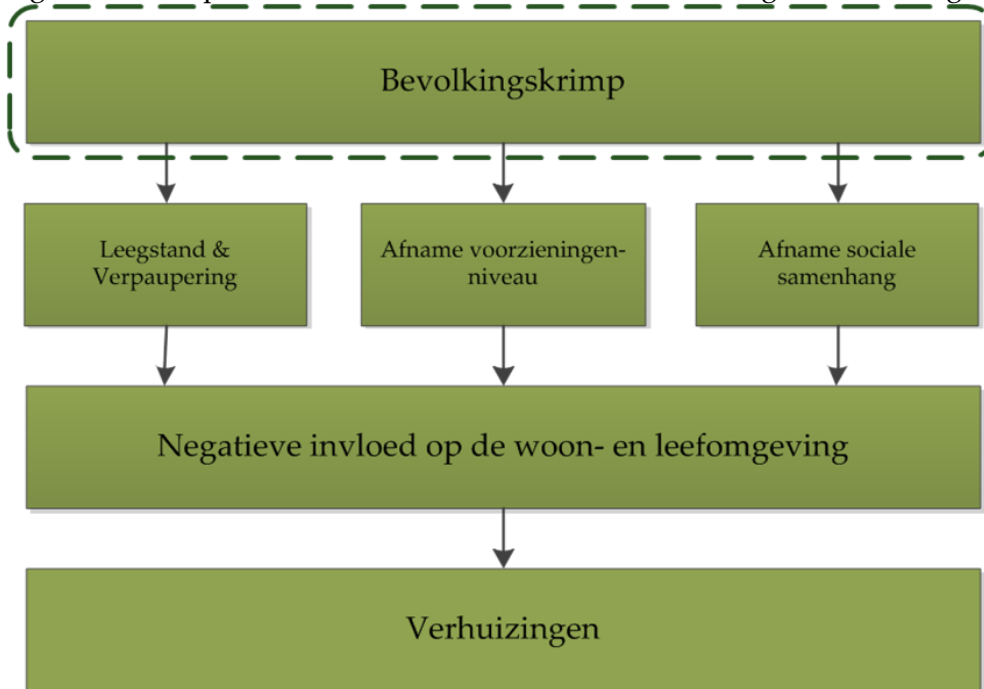
Om de actuele bevolkingsontwikkelingen in het studiegebied in beeld te brengen zijn de gemeentelijke bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost voor de periode 1999 tot 2009 in kaart gebracht. Hiervoor zijn gegevens gebruikt van de online database van het CBS: CBS-Statline. De cijfers tot 2009 waren op het moment van dit onderzoek de meest recente cijfers. De periode 1999 tot 2009 is gekozen omdat deze gegevens een goed beeld geven van de afvlakkende bevolkingsgroei en beginnende bevolkingskrimp in het studiegebied.

Bij het in beeld brengen van de onderzoekscontext aangaande de bevolkingsgroei of de bevolkingskrimp is het belangrijk de ontwikkelingen in perspectief te plaatsen. Daarom worden de bevolkingsontwikkelingen van de verschillende gemeenten in het studiegebied op verschillende manieren met elkaar vergeleken.

Allereerst geeft een overzicht van de jaarlijkse bevolkingsaantallen inzicht in de jaarlijkse groei of krimp van de verschillende gemeenten. Daarbij is ook gekeken naar de relatieve ontwikkeling tussen 1999 en 2009. Dit geeft inzicht in de procentuele groei of krimp van de verschillende gemeenten. Ook is gekeken naar de relatieve ontwikkelingen tussen respectievelijk 1999 en 2004 en tussen 2004 en 2009. Zo wordt ook voor deze twee perioden bepaald of er sprake is van procentuele groei of krimp. Een vergelijking tussen deze twee perioden geeft inzicht in de ontwikkelingen tussen 1999 en 2004 in vergelijking met de ontwikkelingen tussen 2004 en 2009. Door daarnaast per gemeente de verschillende jaarlijkse bevolkingsaantallen in een grafiek uit te zetten tegen de resultaten van 1999 als basisjaar

wordt gezorgd voor een overzichtelijk beeld van de groei, stabilisatie en krimp van de bevolkingsomvang van de verschillende gemeenten.

Figuur 6: conceptueel model: Methode deel 1: De bevolkingsontwikkelingen.



Bron: Eigen bewerking

Naast de ontwikkelingen op het gebied van de bevolkingsomvang zijn ook de ontwikkelingen op het gebied van de bevolkingssamenstelling interessant. Dit geeft namelijk onder meer inzicht in de mate waarin vergrijzing en ontgroening spelen in het studiegebied. Om de ontwikkelingen op het gebied van de bevolkingssamenstelling in beeld te brengen zijn wederom gegevens van CBS-Statline gehanteerd. Het CBS heeft in haar gegevens over de bevolkingsontwikkelingen onderscheid gemaakt in vijf leeftijdscategorieën, deze zijn: 0 tot 15 jaar; 15 tot 25 jaar; 25 tot 45 jaar; 45 tot 65 jaar; en 65 jaar en ouder. Ontwikkelingen in deze categorieën kunnen inzicht verschaffen in processen als ontgroening en vergrijzing. Voor deze analyse is dezelfde periode aangehouden als bij de analyse van de totale bevolkingsontwikkelingen in het studiegebied, namelijk 1999 tot 2009. De landelijke gemeenten van het studiegebied bleken allen vergelijkbare ontwikkelingen te vertonen. Vandaar dat de plattelandsgemeenten in dit analyseonderdeel samen zijn genomen. De analyse van de ontwikkelingen op het gebied van de bevolkingssamenstelling bestaat daardoor uit een beschouwing van: de ontwikkelingen in de vier plattelandsgemeenten (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen); de ontwikkelingen in de stedelijke gemeente Roermond; en de ontwikkelingen voor Nederland als geheel. Door de vergelijking met Nederland als geheel te maken, worden de ontwikkelingen in het studiegebied in perspectief geplaatst.

Nadat de relatieve ontwikkelingen op het gebied van bevolkingssamenstelling in beeld zijn genomen, is het ook van belang om vast te stellen welk aandeel de verschillende categorieën hebben in de totale bevolkingsomvang. Een sterke toename binnen een bepaalde categorie zegt immers nog niets over het aandeel van deze categorie in de totale bevolkingsomvang van een betreffend gebied. Daarom wordt voor het jaar 2009 (het meest

actuele jaar met beschikbare gegevens) voor de verschillende gebieden ook gekeken naar de aandelen van de verschillende categorieën in de totale bevolkingsomvang.

Sinds 1999 hebben in het studiegebied namelijk een aantal gemeentelijke herindelingen plaatsgevonden. Bij de gemeentelijke herindelingen is sprake van fusies tussen voormalige gemeenten. Om te corrigeren voor de herindelingen zijn de bevolkingsaantallen van de voormalige, kleinere gemeenten bij elkaar op te tellen. Dit is mogelijk doordat er geen relevante grensverschuivingen hebben plaatsgevonden waardoor de totalen een vertekend beeld zouden opleveren. De correcties zijn toegepast aan de hand van tabel 1.

Tabel 1: Huidige gemeenten en voormalige gemeenten

	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Roermond
1996	Echt; en Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
1997	Echt; en Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
1998	Echt; en Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
1999	Echt; en Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2000	Echt; en Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2001	Echt; en Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2002	Echt; en Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2003	Echt-Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2004	Echt-Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2005	Echt-Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2006	Echt-Susteren	Haelen; Heythuysen; Hunsel; en Roggel en Neer	Heel; Maasbracht; en Thorn	Ambt Montfort; en Roerdalen	Roermond; en Swalmen
2007	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Roermond
2008	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Roermond
2009	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Roermond

Bron: eigen bewerking naar aanleiding van informatie op onder meer gemeentewebsites

Met de analyse van de totale bevolkingsontwikkelingen in de verschillende gemeenten van Midden-Limburg Oost en de analyse van de ontwikkelingen op het gebied van de bevolkingssamenstelling wordt de context voor het onderzoek naar verhuismotieven in deze thesis gevormd. Hiermee kan het eerste deel van de eerste deelvraag naar de bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost worden behandeld. Deze deelvraag luidt namelijk als volgt:

Deelvraag 1: Hoe zien de bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost eruit en wat is de verwachting voor de komende jaren?

Het tweede deel van de eerste deelvraag richt op de bevolkingsverwachtingen voor de komende jaren. Door deze verwachtingen in beeld te brengen kan worden vastgesteld in welke mate de bevindingen uit deze thesis naar verwachting een rol zullen spelen in de toekomst. Om de toekomstverwachtingen in beeld te brengen is gebruik gemaakt van twee bevolkingsprognoses. De eerste prognose is afkomstig van het CBS. De tweede van onderzoeksbureau Etil. De twee prognoses kennen zowel overeenkomsten als (grote) verschillen. De grote mate van onzekerheid van dergelijke voorspellingen vraagt om voorzichtigheid. Bovendien is het op voorhand niet te zeggen welke prognose de werkelijkheid het dichtst zal benaderen. Vandaar dat, met de nodige voorzichtigheid, beide prognoses zijn meegenomen in deze thesis.

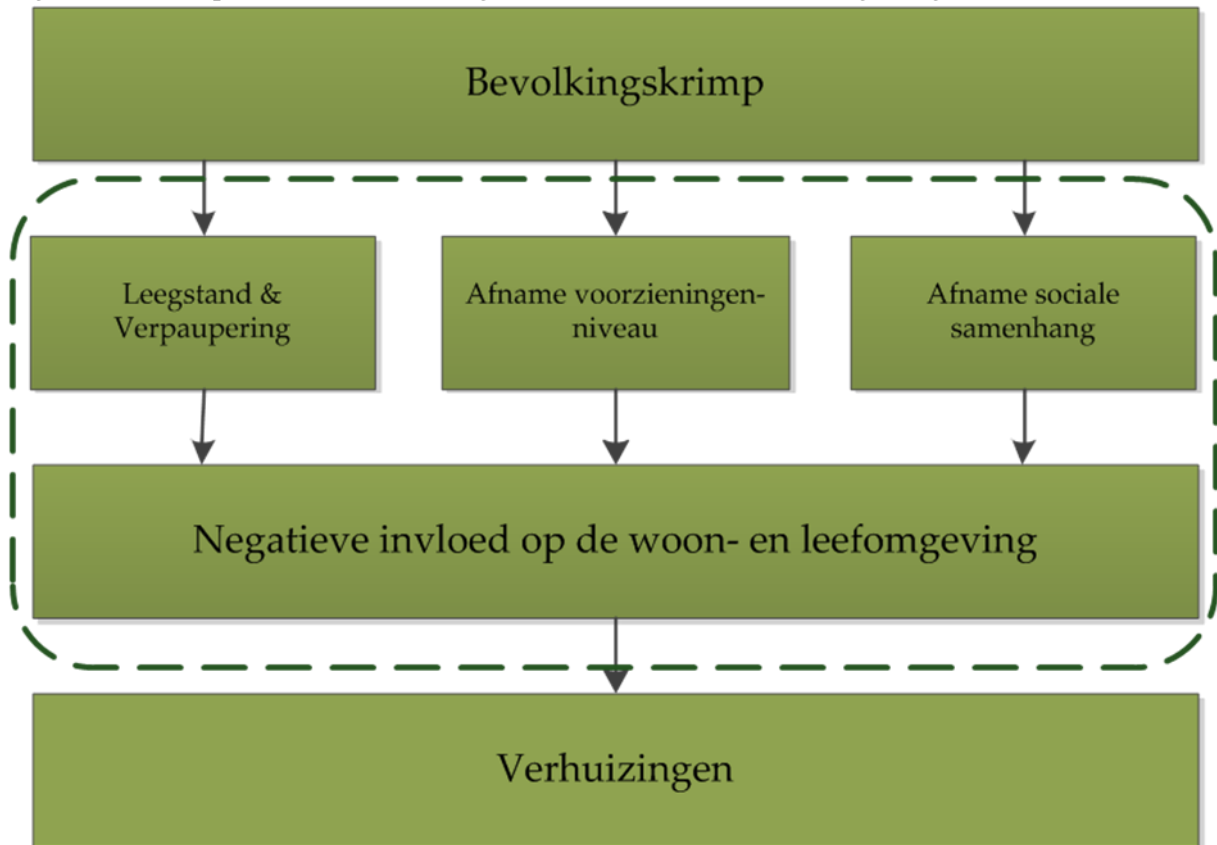
De bevolkingsprognoses van het CBS en Etil geven voor de gemeenten in Midden-Limburg Oost voorspellingen tot 2040. Beide prognoses zijn, per gemeente en voor de regio als geheel, verwerkt in staafdiagrammen. Deze zijn opgenomen in bijlage 1. Aan de hand van deze diagrammen zijn de toekomstverwachtingen in beeld gebracht. Daarnaast zijn ook kaartbeelden van het CBS en het PBL (Planbureau voor de Leefomgeving) meegenomen in de thesis. Deze kaartbeelden geven de prognoses van het CBS van de verschillende Nederlandse gemeenten tot 2040 weer. Zo worden de verwachte bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost in perspectief tot andere Nederlandse gemeenten en regio's geplaatst.

Een analyse van de bevolkingsprognoses en de bevolkingsontwikkelingen in de voorbije jaren geven inzicht in een belangrijk deel van de gevreesde negatieve spiraal. De ontwikkelingen waarvoor gevreesd wordt, worden immers in eerste instantie gevoed door de afnemende bevolkingssomvang. Door de betreffende onderzoeksmethoden worden zowel de context voor het huidige onderzoek als de context voor de toekomst in beeld gebracht.

3.3 Onderzoek naar leefbaarheidsontwikkelingen

In de eerste twee hoofdstukken van deze thesis is een theoretische veronderstelling naar voren gekomen waarbij verwacht wordt dat bevolkingskrimp negatieve gevolgen heeft op de woon- en leefomgeving in krimp- en anticepeerregio's. Deze negatieve gevolgen ontstaan door: een afnemend voorzieningenniveau; leegstand en verpaupering; en afnemende sociale samenhang (zie het conceptueel model in figuur 7).

Figuur 7: Conceptueel model: Gevolgen voor de woon- en leefomgeving



Bron: Eigen bewerking

Voor dit onderzoek zouden idealiter alle relaties in het conceptueel model aan de hand van het studiegebied helemaal blootgelegd worden. Dit is echter zeer lastig. Het is bijvoorbeeld vaak heel moeilijk om vast te stellen in hoeverre een bepaalde ontwikkeling is toe te schrijven aan een andere ontwikkeling. Dit komt omdat er dikwijls sprake is van een indirecte relatie. Als in het studiegebied een bakkerszaak haar deuren sluit, is het bijvoorbeeld lastig vast te stellen in hoeverre dit het gevolg is van het dalend aantal inwoners. Wat wel kan is de ontwikkelingen in de woon- en leefomgeving in het studiegebied in beeld brengen, zodat dit naast de bevolkingsontwikkelingen gelegd kan worden. Daarom wordt in hoofdstuk vijf nader gekeken naar de ontwikkelingen in de woon- en leefomgeving. Hiervoor worden meerdere methoden gehanteerd.

De eerste methoden die worden toegepast om de ontwikkelingen voor de woon- en leefomgeving in het studiegebied in beeld te brengen houden verband met (A) leegstand en verpaupering. Leegstand wordt veelal gezien als een onderdeel en een indicatie van verpaupering (Haase, Lautenbach & Seppelt, 2010). Om de doorwerking van de bevolkingsontwikkelingen in de leegstand in Midden-Limburg Oost te onderzoeken worden twee stappen doorlopen. De eerste stap gaat in op de huishoudensontwikkeling in het studiegebied. De vraag naar woningvastgoed is immers nauw verbonden aan het aantal huishoudens. Daarnaast worden ook de leegstandscijfers in Midden-Limburg Oost in beeld gebracht. Hierbij wordt gekeken naar cijfers van 2009 en 2010. Voor deze twee jaren zijn bij CBS-Statline gegevens beschikbaar over de leegstand in de gemeenten van Midden-Limburg Oost. Hoewel de gegevens beperkt zijn, geven ze een indicatie van de ontwikkelingen op het gebied van leegstand in het studiegebied.

Om de ontwikkelingen in de woon- en leefomgeving aangaande (B) het voorzieningenniveau in beeld te brengen worden meerdere methoden gebruikt. Eerst worden gegevens afkomstig van de CBS-Statline-database over de aanwezigheid en nabijheid van voorzieningen voor de jaren 2007 en 2010 met elkaar vergeleken. Naast de gegevens van het CBS worden ook gegevens van www.leefbarometer.nl (2012) gebruikt. Leefbarometer.nl heeft voor alle Nederlandse gemeenten tussen 1998 en 2010 de ontwikkelingen van de leefbaarheid in beeld gebracht. Op de site van leefbarometer.nl bevinden zich gegevens van verschillende gebieden op verschillende schaalniveaus die vergeleken worden met het landelijk gemiddelde uit 2006. Bij de berekening van de leefbaarheid is door leefbarometer.nl gebruik gemaakt van een aantal categorieën. Daardoor is er onder meer ook informatie over het voorzieningenniveau. Deze informatie wordt gebruikt om de analyse van de ontwikkelingen op het gebied van het voorzieningenniveau aan te vullen. Bij leefbarometer.nl wordt gewerkt met cijfers die een vergelijking uitdrukken tussen een bepaald gebied in een bepaald jaar en het landelijk gemiddelde uit 2006. Hoewel de cijfers van leefbarometer.nl daarmee een bewerking en interpretatie van verschillende gegevens zijn en geen feitelijke, cijfermatige informatie vormen, geeft een vergelijking tussen de waarden van leefbarometer.nl van verschillende jaartallen een beeld van de ontwikkelingen op het gebied van verschillende leefbaarheidsaspecten; in dit geval het voorzieningenniveau. Wel blijft het, gezien het feit dat de cijfers van leefbarometer.nl reeds interpretaties zijn, moeilijk om daadwerkelijk een beeld te vormen bij een verandering in de getallen. Als het voorzieningenniveau bijvoorbeeld twee punten achteruit gaat, is het lastig om in te schatten in hoeverre de leefomgeving daardoor daadwerkelijk veranderd is. De cijfermatige analyse over de ontwikkelingen ten aanzien van het voorzieningenniveau van het CBS en leefbarometer.nl worden aangevuld met informatie uit beleidsstukken van de gemeente Roerdalen en regionaal beleid ten aanzien van voorzieningen (Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg, GOML, 2008; en Stuurgroep Toekomstvisie, jaartal onbekend).

Het derde deel van de analyse van de ontwikkelingen in de woon- en leefomgeving in Midden-Limburg Oost richt op (C) de sociale gevolgen van de demografische ontwikkelingen. De sociale gevolgen zijn moeilijk kwantificeerbaar. Dit maakt het zeer lastig om de sociale ontwikkelingen in Midden-Limburg Oost objectief in beeld te brengen. Daarom wordt in de analyse voor deze thesis allereerst gebruik gemaakt van een CBS-studie naar Sociale Samenhang (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2010). Met de gegevens uit deze studie worden de buurtcohesie, de contacten en het aantal vrijwilligers in de gemeenten van het studiegebied vergeleken met landelijke cijfers. Daarnaast wordt wederom gebruik gemaakt van gegevens van www.leefbarometer.nl om de ontwikkeling van de sociale cohesie in beeld te brengen. Door de methode van Leefbarometer te volgen, kan worden ingegaan op de ontwikkeling van de leefbaarheid en de sociale samenhang in het studiegebied.

Nadat de verschillende ontwikkelingen in Midden-Limburg Oost en de gemeente Roerdalen ten aanzien van de leefbaarheid in beeld zijn gebracht wordt ook nog ingegaan op de totale ontwikkeling van de leefbaarheid in het studiegebied. Hiervoor wordt eveneens www.leefbarometer.nl geraadpleegd. Tezamen met de deelanalyses geeft dit inzicht in de gevolgen van bevolkingskrimp voor de woon- en leefomgeving in Midden-Limburg Oost. Met dit inzicht kan deelvraag 2 van deze thesis beantwoord worden:

Deelvraag 2: Hoe ontwikkelden de leegstand, het voorzieningenniveau en de sociale contacten in de gemeente Roerdalen en de regio Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

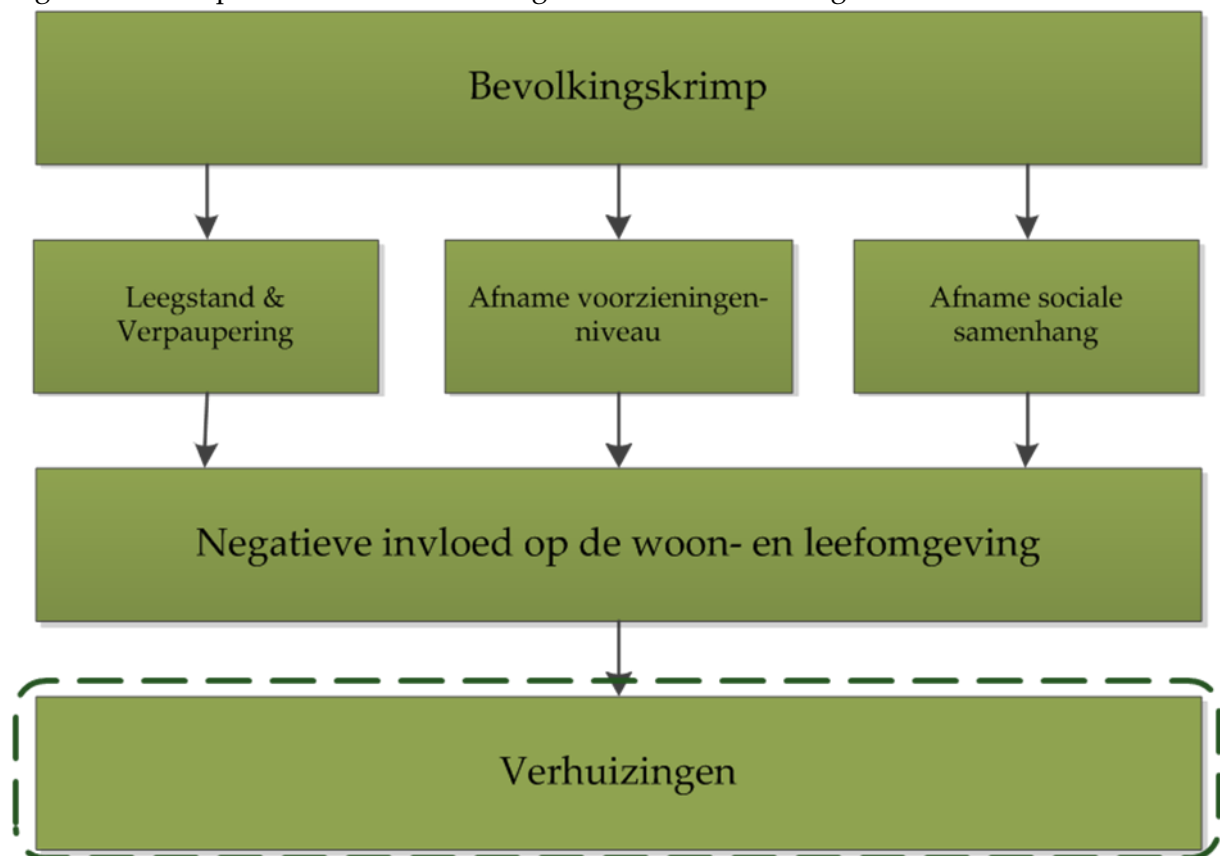
3.4 Analyse verhuispatronen in het Midden-Limburg Oost

In de volgorde van de deelvragen is dit methodisch hoofdstuk bij deelvraag 3 aanbeland:

Deelvraag 3: Hoe ontwikkelden de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

Deze deelvraag sluit aan bij het onderste balkje van het conceptueel model: ‘verhuizingen’ (zie figuur 8). Behandeling van deze deelvraag geeft een beschrijving van de verhuispatronen in de voorbije jaren. Hoewel de relaties in het conceptueel model nog niet zijn onderzocht, richt de derde deelvraag als het ware op het resultaat van de verschillende relaties in combinatie met invloeden van buiten het conceptueel model. Door naar de ontwikkelingen op het gebied van de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost te kijken kan worden vastgesteld of er opmerkelijke ontwikkelingen te ontdekken zijn. Met het oog op de gevreesde negatieve spiraal in krimp- en anticiperregio’s zou verwacht mogen worden dat het aantal mensen dat vanuit de gemeenten in het studiegebied naar andere gemeenten verhuisd toeneemt.

Figuur 8: Conceptueel model: Verhuizingen in Midden-Limburg Oost



Bron: Eigen bewerking

Om te onderzoeken hoe de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost in de voorbije jaren ontwikkeld zijn, worden gegevens van CBS-statline gehanteerd. Voor de periode tussen 1996 en 2009 zijn hiervoor de migratiecijfers van Midden-Limburg Oost bekeken. Deze gegevens zijn gekozen op basis van de beschikbaarheid. Hierbij zijn dezelfde correcties toegepast voor gemeentelijke hervormingen als bij de methoden bij de eerste deelvraag (zie tabel 1 op pagina 28).

Bij de analyse van de migratiecijfers van Midden-Limburg Oost wordt zowel naar de migratiesaldi als naar de emigratie- en immigratiecijfers afzonderlijk gekeken. De migratiesaldi geven in één oogopslag een beeld van de totale ontwikkelingen. Echter zegt dit nog niet direct iets over de omvang van de emigratie- en immigratiecijfers. Ook hierin kunnen zich ontwikkelingen voortdoen. Door de emigratie- en immigratiecijfers uit elkaar te halen worden de achterliggende patronen zichtbaar. Uiteindelijk zijn, als het om de bijdrage aan een eventuele negatieve spiraal in krimp- en anticipeerregio's, echter de migratiesaldi van belang.

Bij de analyse van de verhuispatronen blijken er sterke verhuisrelaties te zijn tussen Roermond en de omliggende plattelandsgemeenten. Hierbij blijkt ook nog dat de gemeente Roermond over het algemeen meer inwoners onttrekt aan de plattelandsgemeenten dan andersom. Hierdoor zouden de bevolkingsontwikkelingen op het gebied van stabilisatie en krimp in de landelijke delen van het studiegebied versterkt kunnen worden. De sterke verhuisrelaties tussen Roermond en de omliggende gemeenten en de onttrekkende werking van Roermond, vragen om meer aandacht voor de invloed van andere nabijgelegen stedelijke gemeenten. Daarom is bij de analyse van de verhuispatronen in het studiegebied ook aandacht voor de nabijgelegen stedelijke gemeenten Weert en Sittard-Geleen. Hoewel Roermond een centrumfunctie heeft voor de regio blijken delen van Echt-Susteren en Leudal ook gericht op, respectievelijk, Sittard-Geleen en Weert. Daarom wordt in de analyse van de verhuispatronen gekeken naar de verbanden tussen deze gemeenten. Daarnaast wordt ook onderzoeksgemeente Roerdalen aan deze stap toegevoegd. Om de invloed van de omliggende stedelijke gemeenten Sittard-Geleen en Weert te onderzoeken zijn gegevens van CBS-Statline voor de jaren 2007, 2008 en 2009 bekeken. Dit waren op het moment van de analyse de drie meest recente jaren met beschikbare gegevens.

Met behulp van de verschillende, in deze paragraaf besproken methoden wordt een beeld gevormd van de migratiepatronen in het studiegebied en wordt naar een antwoord op de derde deelvraag toegewerkt.

3.5 Onderzoek naar verhuishwensen en verhuismotieven in de gemeente Roerdalen

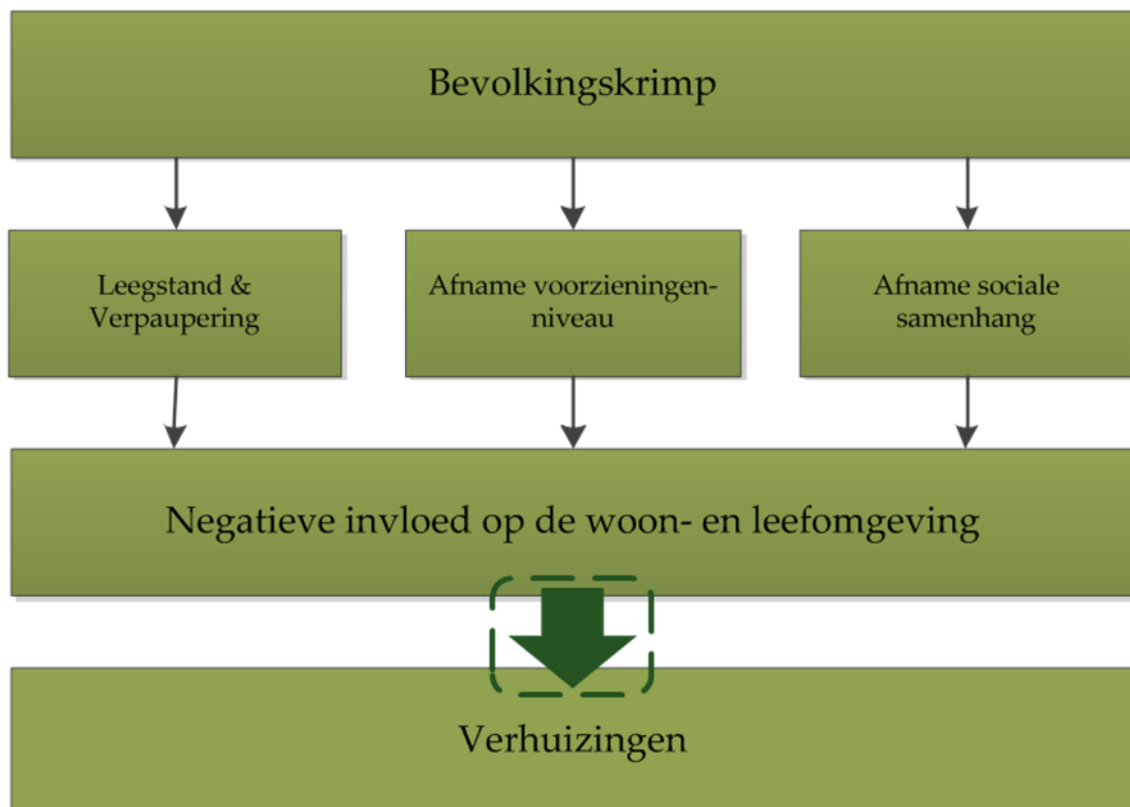
De tot nu toe besproken methoden zijn allen beschrijvend en beeldvormend van karakter. Met deze beschrijvingen zijn alle blokken in het conceptueel model afzonderlijk behandeld. Wat betreft de relaties in het conceptueel model is tot op heden echter alleen de invloed van bevolkingskrimp op de woon- en leefomgeving naar voren gekomen in de vorm van een theoretische veronderstelling. Om meer inzicht te krijgen in de relaties tussen ontwikkelingen in de woon- en leefomgeving en verhuizingen is in de gemeente Roerdalen een enquête uitgevoerd naar de verhuismotieven van mensen waarvan de woning te koop

stond. Met deze onderzoeksmethode wordt gezocht naar een antwoord op de vierde deelvraag van deze thesis:

Deelvraag 4: Welke verhuismotieven hebben, bij de huishoudens die hun huis in de gemeente Roerdalen te koop hebben staan, aanleiding gegeven om het huis te koop te zetten?

Deelvraag vier richt op achterliggende verhuismotieven in de gemeente Roerdalen. Met de hoofdvraag in het achterhoofd ligt hierbij de nadruk op verhuismotieven die samenhangen met (de gevolgen van) beginnende bevolkingskrimp. Hierbij staat centraal in hoeverre negatieve gevolgen van bevolkingskrimp voor de woon- en leefomgeving aanleiding geven voor verhuizingen die bijdragen aan een negatieve spiraal (zie figuur 9). Om de meest actuele verhuismotieven in beeld te krijgen is in de gemeente Roerdalen een enquête uitgevoerd waarbij de inwoners die hun woning te koop aanbieden zijn aangeschreven. Bovendien maakt deze aanpak het mogelijk om direct de doelgroep (mensen met een verhuismotie) te benaderen aangezien adressen van te koop staande woningen relatief eenvoudig te achterhalen zijn. Bij het aanschrijven van adressen in de gemeente Roerdalen zijn nieuwbouwwoningen buiten beschouwing gelaten. Bij deze adressen is immers geen sprake van verhuizende inwoners.

Figuur 9: Conceptueel model: De invloed van de omgevingsontwikkelingen op verhuismotieven



Bron: Eigen bewerking

Bij de enquête in de gemeente Roerdalen is, naast de aandacht voor de verhuismotieven, ook aandacht voor de verhuismotieven van de ondervraagden. Hierbij wordt de (gewenste) nieuwe woonplaats bedoeld. Met het oog op een eventuele negatieve spiraal zijn immers de

huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven die de regio of de een bepaald deel van de regio willen verlaten van belang. Vandaar dat deelvraag vier tezamen met deelvraag vijf behandeld wordt.

Deelvraag 5: Waarheen willen de huishoudens, die hun huis in Roerdalen te koop hebben staan, verhuizen?

In deze paragraaf is een verdere verdeling gemaakt om de gebruikte methoden bij de enquête nader toe te lichten. In 3.5.1 worden de opzet en de vragen van de enquête toegelicht. Vervolgens gaat paragraaf 3.5.2 in op de en de analyse van de resultaten.

3.5.1 Enquête in de gemeente Roerdalen: opzet en vraagstelling

Mede als gevolg van de invloedrijke studie van Rossi (1955) *Why families move*, ligt de nadruk van veel onderzoek naar verhuismotieven op persoonskenmerken en aan de levenscyclus verwante verhuismotieven (Lee, Oropesa & Kanan, 1994). In deze thesis ligt de focus ietwat anders dan gebruikelijk. Het is immers niet de opzet om de verhuizingen aan de hand van huishoudenskenmerken te verklaren. Juist de invloed van veranderingen in omgevingskenmerken op verhuisgedrag staat centraal.

Om de invloed van veranderingen in de woon- en leefomgeving (ten gevolge van krimp) op verhuismotieven in de anticepeerregio Midden-Limburg Oost in beeld te brengen, is in de gemeente Roerdalen een enquête rondgestuurd naar woningen die op 16 juni 2011 bij Funda.nl als te koop geregistreerd stonden. Met behulp van de resultaten uit deze enquête wordt getracht om meer inzicht te krijgen in achterliggende beweegredenen van verhuizende mensen in het studiegebied. Om dit te bewerkstelligen heeft het eerste deel van enquête een open onderzoeksoopzet. De ondervraagden is de ruimte gegeven om zelf de persoonlijke verhuismotieven aan te dragen. Hierdoor worden de ondervraagden zo min mogelijk gestuurd in hun antwoorden.

De opzet van de enquête in principe 'stated preference'. Dat wil zeggen dat ondervraagden gevraagd worden naar ontwikkelingen die nog staan te gebeuren. Dit is, in dit onderzoek, het geval wanneer ondervraagden nog op het aangeschreven adres wonen. Verhuismotieven en verhuishwensen die deze ondervraagden aangeven, hoeven niet altijd overeen te komen met de daadwerkelijke ontwikkelingen. Immers leiden verhuismotieven en verhuishwensen niet altijd tot verhuizingen (Rossi, 1955; en De Groot et al., 2008). Onder de ondervraagden zijn ook mensen die reeds verhuisd zijn. In die gevallen is er sprake van 'revealed preference' waarbij ondervraagden reflecteren op hun verhuizingen en achterliggende verhuismotieven. Bij het merendeel van de ondervraagden is echter sprake van 'stated preference'. Zoals reeds aangegeven hoeven de bij 'stated preference' aangegeven verhuishwensen niet altijd werkelijkheid te worden.

Een andere consequentie van de gekozen onderzoeks aanpak is dat alleen de koopsector in beeld wordt gebracht. De mogelijkheid bestaat dat de bevolkingsontwikkelingen in krimp- en anticepeerregio's andere invloeden hebben op verhuisgedrag van inwoners in de huursector dan op het verhuisgedrag van inwoners in de koopsector. Dit kan bijvoorbeeld komen doordat huurders minder beperkt worden doordat ze hun huis niet hoeven te verkopen voordat ze verhuizen. Hier dient rekening mee worden gehouden bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten. Anderzijds betreft de huursector, voornamelijk waar het gaat om sociale woningbouw, veelal een sociaal economische zwakke

groep van de samenleving waardoor deze mensen wellicht juist niet in staat zijn om te verhuizen.

Het vervolg van deze deelparagraaf gaat in op de vraagstelling in de enquête. De enquête bestaat uit negen vragen. In bijlage 2 kunt u de volledige enquête en de begeleidende brief nalezen. De eerste drie vragen van de enquête zijn bedoeld om achtergrondgegevens te verkrijgen. De eerste vraag is naar de gezinssamenstelling van de huishoudens. De tweede en derde vraag zijn respectievelijk vragen naar de huidige woonplaats en naar de tijdsduur dat het pand te koop staat.

In vraag vier wordt gevraagd naar de (gewenste) nieuwe woonplaats. Dit geeft een beeld van de (gewenste) verhuisbewegingen. Voor dit onderzoek is dit van belang om te zien waar de inwoners die vanuit de gemeente Roerdalen (willen) verhuizen naar toe gaan. Deze vraag is van belang omdat alleen verhuizingen over een bepaalde afstand kunnen bijdragen aan een negatieve spiraal. Immers alleen wanneer mensen een kern, gemeente of regio verlaten kunnen ze bijdragen aan een negatieve spiraal en verdere bevolkingskrimp in hun oude woon- en leefomgeving.

De vragen vijf, zes en zeven zijn open vragen naar de verhuismotieven. In vraag vijf wordt de mensen gevraagd om de belangrijkste verhuisredenen op papier te zetten. Op die manier kan het hoofdmotief van een verhuizing worden achterhaald. Vraag zes richt op de doorslaggevende factor om het huis te koop te zetten. Dit hoeft theoretisch gezien niet altijd de hoofdreden te zijn (in de praktijk bleek dit wel het geval). Bij de beslissing om te gaan verhuizen zijn dikwijls meerdere verhuismotieven van kracht (onder meer: Föbker, 2008. p. 101). Vandaar dat in vraag zeven gevraagd is naar de overige verhuismotieven die een rol hebben gespeeld in de afweging om te gaan verhuizen. De openheid van de vragen vijf, zes en zeven stelt de ondervraagden in staat om hun eigen beleving en hun persoonlijke motieven naar voren te brengen. Door de openheid worden de mensen met zo min mogelijk sturing in staat gesteld om te antwoorden. Bovendien is bij de enquête niet vermeld dat het verhuismotieven- en verhuishwensenonderzoek deel uitmaakt van onderzoek naar de gevolgen van bevolkingsstabilisatie en bevolkingskrimp. Op die manier kunnen talrijke antwoorden gegeven worden en wordt zoveel mogelijk vermeden dat ondervraagden voor de wenselijk geachte antwoorden kiezen. Dit leidt ertoe dat de enquête een verkennende waarde heeft in het onderzoek naar de relaties tussen demografische ontwikkelingen en verhuismotieven. De analyse van de enquête beperkt zich bij deze thesis tot deze open vragen.

Na de open aanpak in de eerste vragen van de enquête is in vraag acht "actief" gezocht naar de invloed van bepaalde factoren op afweging om te gaan verhuizen. Om dit te bewerkstelligen zijn een aantal stellingen onder elkaar gezet. De ondervraagden is gevraagd om, op een vierdelige schaal, aan te geven in hoeverre de betreffende factoren hebben bijgedragen aan de beslissing om te verhuizen. De hierbij gehanteerde schaal is als volgt:

-- = Dit aspect heeft **helemaal niet** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

- = Dit aspect heeft **een beetje** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

+ = Dit aspect heeft **enigszins** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

++ = Dit aspect heeft **sterk** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

In vraag acht zijn ook een aantal stellingen opgenomen waar de gemeente Roerdalen graag een antwoord op wilde hebben. Deze stellingen hebben soms geen (direct) verband met het onderzoek naar de relatie tussen bevolkingskrimp en verhuismotieven. Vanwege een aantal opmerkelijke antwoorden en onduidelijk ingevulde enquêtes is ervoor gekozen om de resultaten van de verschillende stellingen niet in de analyse te betrekken. Er is namelijk reden om aan te nemen dat ondervraagden de stellingen ook hebben aangegrepen om hun mening bekend te maken. Niet altijd lijkt het om daadwerkelijke invloeden op de verhuisbeslissing te gaan.

De negende en laatste vraag van de enquête bood de ondervraagden de ruimte om eventuele aanvullingen of opmerkingen te vermelden.

3.5.2 Enquête in de gemeente Roerdalen: respons en analyse

De waarde van een onderzoek is voor een groot deel afhankelijk van de hoogte van de respons. De enquête is verstuurd naar 303 woningen die binnen de gemeente Roerdalen te koop staan. 89 van de verstuurde enquêtes zijn beantwoord. Dit betekent een respons van ruim 29 procent. De verstuurde enquêtes en de binnengekomen antwoorden waren als volgt verdeeld over de Roerdalense kernen:

Tabel 2: Aantal enquêtes en respons per kern

Kern	Aantal te koop staande woningen	Beantwoorde enquêtes	Exclusief door nabestaande ingevulde enquêtes
Herkenbosch	68	24	23
Melick	36	10	10
Montfort	30	8	8
Posterholt	68	19	19
Sint Odiliënberg	48	15	12
Vlodrop	53	13	12
Totaal	303	89	84

Bron: Resultaten eigen onderzoek

De analyse van de enquêteresultaten is in deze thesis opgenomen in hoofdstuk 7. Het eerste deel van deze analyse richt op de verschillende (gewenste) nieuwe woonplaatsen en de verschillende verhuismotieven die door de ondervraagden zijn aangegeven afzonderlijk. De verschillende (gewenste) nieuwe woonplaatsen zijn talrijk. Daarom zijn een drietal categorisering toegepast. Bij de eerste categorisering is ervoor gekozen om zoveel mogelijk onderscheiden te behouden. Dit resulteert in 7 categorieën. Bij de tweede categorisering is onderscheid gemaakt tussen mensen die de gemeente Roerdalen willen verlaten en mensen die binnen de gemeente Roerdalen willen verhuizen. Bij de derde categorisering is onderscheid gemaakt tussen stedelijke en landelijke gebieden. De categorieën van de drie verschillende indelingen ziet u in tabel 3:

Tabel 3: Categorisering van de (gewenste) nieuwe woonplaats

Categorisering 1	Categorisering 2	Categorisering 3
Roerdalen (zelfde kern)	Binnen Roerdalen	Landelijk
Roerdalen (andere kern)	Buiten Roerdalen	Stedelijk
Roermond	Onbekend	Onbekend
Overig stedelijk		
Overig landelijk		
Buitenland		
Onbekend		

Bron: Eigen bewerking

Voor de verschillende categorieën is aangegeven hoeveel ondervraagden een bepaalde (gewenste) nieuwe woonplaats naar voren hebben gebracht. Bij de ondervraagden die meerdere voorkeursplaatsen hebben vermeld is bij de categorisering de eerst opgeschreven woonplaats gehanteerd.

Hoewel de opsplitsing tussen landelijk en stedelijk soms vanzelfsprekend is, blijft het een arbitrale beslissing om bepaalde kernen als landelijk of als stedelijk te categoriseren. In dit onderzoek is ervoor gekozen om de grens tussen landelijk en stedelijk te trekken bij een omvang van 25.000 inwoners.

Bij de verhuismotieven is eveneens een categorisering toegepast. Hierbij is echter alleen toegespitst op de zogenaamde krimpgerelateerde verhuismotieven. Onder deze krimpgerelateerde verhuismotieven vallen: verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau; verhuismotieven die verband houden met leegstand en/of verpaupering; en verhuismotieven verbonden aan achteruitgaande sociale samenhang. Voor deze categorieën is evenals bij de (gewenste) nieuwe woonplaats gekeken hoe vaak ze door ondervraagden naar voren zijn gebracht.

Nadat een beeld is gevormd van de verhuishwensen en de verhuismotieven wordt naar onderlinge verbanden gezocht. Dit wordt, met behulp van SPSS, gedaan aan de hand van kruistabellen. Voor deze kruistabellen wordt met behulp van een Chi²-test vastgesteld of er statistisch aangenomen mag worden dat er daadwerkelijk verbanden zijn tussen de verschillende aspecten in de kruistabel.

Allereerst wordt een kruistabel gemaakt tussen de oude/huidige woonplaats van de ondervraagden en de krimpgerelateerdheid van de verhuismotieven. Vervolgens wordt dit herhaald voor de (gewenste) nieuwe woonplaats en krimpgerelateerde verhuismotieven. Hierbij worden de verschillende categorisering in de (gewenste) nieuwe woonplaats achtereenvolgens gebruikt. De resultaten van deze kruistabellen vragen om een nadere uitsplitsing van de krimpgerelateerde verhuismotieven. Aangezien afnemende sociale samenhang en leegstand en verpaupering slechts zeer beperkt zijn aangemerkt als verhuismotief en het risico op toevalligheden erg groot is wordt hierbij alleen gekeken naar verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau.

De analyse van de verdelingen van de krimpgerelateerde verhuismotieven en de (gewenste) nieuwe woonplaats en de analyse van de kruistabellen stelt ons in staat om een antwoord te vormen op de vierde en vijfde deelvraag.

Hoofdstuk 4: Bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost

Centrale vraag in deze thesis is welke invloed de beginnende bevolkingskrimp heeft op de verhuisbewegingen in Midden-Limburg Oost. De basis voor het onderzoek van deze thesis ligt daarom bij een analyse van de bevolkingsontwikkelingen in het studiegebied. In dit hoofdstuk wordt deze analyse behandeld. Daarnaast is ook aandacht voor de toekomstverwachtingen betreffende de bevolkingsontwikkelingen in het studiegebied. Dit geeft samen een antwoord op de eerste deelvraag van deze thesis:

Deelvraag 1: Hoe zien de bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost eruit en wat is de verwachting voor de komende jaren?

Paragraaf 4.1 gaat in op de bevolkingsontwikkelingen van de voorbije jaren in het studiegebied. Hierbij is zowel aandacht voor de bevolkingsomvang als voor de bevolkingssamenstelling. Paragraaf 4.2 besteedt aandacht aan de bevolkingsprognoses voor Midden-Limburg Oost. Het hoofdstuk wordt in paragraaf 4.3 afgesloten met een conclusie.

4.1 Bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost in de voorbije jaren

De regio Midden-Limburg Oost ondergaat momenteel de overgang van bevolkingsgroei in de richting van bevolkingskrimp. Hoewel de gemeente Roermond nog een redelijke bevolkingsgroei kent, heeft deze bevolkingsgroei in de omliggende plattelandsgemeenten plaats moeten maken voor stabilisatie en krimp (zie tabel 4).

In tabel 4 ziet u de ontwikkeling van de bevolkingscijfers voor de periode 1999 tot 2009. Deze periode geeft een goed beeld van de afvlakkende bevolkingsgroei en beginnende bevolkingskrimp in de plattelandsgemeenten van het studiegebied. Voor de gemeenten Maasgouw en Roerdalen is in de periode tussen 1999 en 2009 al sprake van een beperkte bevolkingskrimp van respectievelijk 0,7 en 0,6 procent. In absolute aantallen betekent dit voor Maasgouw een verlies van ongeveer 170 inwoners en voor Roerdalen een verlies van 120 inwoners. Dit is jaarlijks gezien gering aangezien het een tijdsbestek tussen 1999 en 2009 betreft. Voor beide gemeenten geldt echter dat de krimp voornamelijk na 2003 heeft plaatsgevonden. Tussen 2003 en 2009 is voor de gemeente Maasgouw sprake van een bevolkingsdaling van 160 inwoners. Voor de gemeente Roerdalen geldt dat na 2003 het inwonertal is teruggelopen van 21.560 naar 21.340. Dit betekent een afname van 220 inwoners tussen 2003 en 2009.

De overige drie gemeenten uit Midden-Limburg Oost laten voor de periode 1999 – 2009 nog een lichte groei zien. Echt-Susteren blijft met een procentuele groei van 0,2 procent nagenoeg gelijk, terwijl de gemeente Leudal een groei van 1,3 procent laat noteren. Hoewel een groei van 2,7 procent in het tijdsbestek tussen 1999 en 2009 ook maar een beperkte

toename betekent, kent de gemeente Roermond toch duidelijk de sterkste bevolkingsgroei binnen de regio Midden-Limburg Oost.

Het verschil tussen de stedelijke gemeente Roermond en de overige landelijke gemeenten wordt nog duidelijker als de periode 1999 – 2009 wordt opgesplitst in twee perioden: 1999 tot 2004 en 2004 tot 2009. In de periode 1999 tot 2004 kenden de gemeenten Echt-Susteren, Leudal en Roermond nog bevolkingsgroei. Voor de gemeenten Maasgouw en Roerdalen was in deze periode al sprake van lichte bevolkingskrimp. In de periode 2004 – 2009 is er alleen in de gemeente Roermond nog sprake van bevolkingsgroei. De overige vier gemeenten hebben allen een lichte bevolkingskrimp (zie tabel 4).

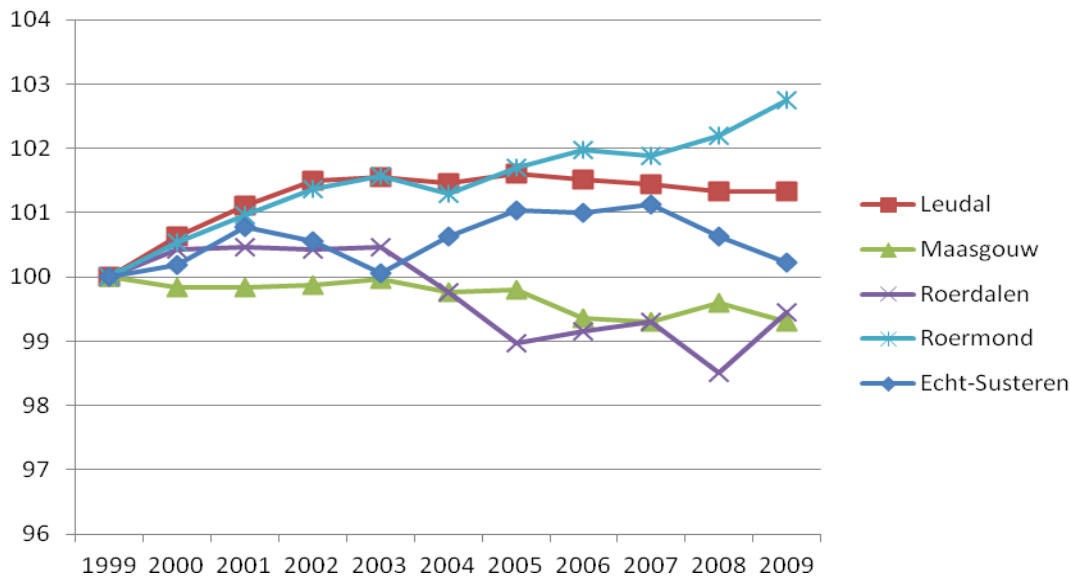
Tabel 4: Bevolkingsontwikkeling gemeenten uit Midden-Limburg Oost in de periode 1999 – 2009.

Jaar	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Roermond
1999	31990	36280	24640	21460	53260
2000	32050	36510	24600	21550	53550
2001	32240	36680	24600	21560	53770
2002	32170	36820	24610	21550	53990
2003	32010	36840	24630	21560	54100
2004	32190	36810	24580	21410	53950
2005	32320	36860	24590	21240	54160
2006	32310	36830	24480	21280	54310
2007	32350	36800	24470	21310	54260
2008	32190	36760	24540	21140	54430
2009	32060	36760	24470	21340	54720
Bevolkingsgroei tussen 1999 en 2009	70	480	-170	-120	1460
ontwikkeling tussen 1999 en 2009	100,2%	101,3%	99,3%	99,4%	102,7%
ontwikkeling tussen 1999 en 2004	100,6%	101,5%	99,8%	99,8%	101,3%
ontwikkeling tussen 2004 en 2009	99,6%	99,9%	99,6%	99,7%	101,4%

Bron: CBS Statline. geciteerd op 21 september 2011

Grafiek 1 is een grafische weergave voor de periode 1999 – 2009, waarin de procentuele bevolkingsomvang van de gemeenten uit Midden-Limburg Oost ten opzichte van het (basis)jaar 1999 zichtbaar is. Deze grafiek laat goed zien dat de gemeenten Roerdalen en Maasgouw, zoals zojuist gebleken is, in vergelijking met het jaar 1999 een terugloop in de bevolkingsomvang hebben doorgemaakt. Daarnaast valt op dat alleen de gemeente Roermond, nagenoeg de hele periode, een stijgende lijn vertoont. De gemeenten Echt-Susteren en Leudal lijken, evenals Maasgouw en Roerdalen, voorbij hun maximale bevolkingsomvang te zijn.

Grafiek 1: Relatieve bevolkingsontwikkeling van de gemeenten uit Midden-Limburg Oost voor de periode 1999 – 2009 in vergelijking met het basisjaar 1999 (dus de bevolkingsomvang uit 1999 is 100%)



Bron: Bewerking van gegevens van CBS Statline. Geciteerd op 21 september 2011

Naast de ontwikkelingen op het gebied van de bevolkingsomvang zijn ook de ontwikkelingen op het gebied van de bevolkingssamenstelling interessant. Dit geeft namelijk inzicht in de mate waarin er sprake is van ontgroening en vergrijzing. De ontwikkelingen ten aanzien van de bevolkingssamenstellingen worden geanalyseerd met behulp van de tabellen 5, 6 en 7. Deze tabellen geven de ontwikkelingen van de bevolkingssamenstelling weer voor respectievelijk: Nederland, de landelijke gemeenten van de regio Midden-Limburg Oost (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen); en de gemeente Roermond. Allereerst worden aan de hand van tabel 5 en 6 de ontwikkelingen in de landelijke gebieden van Midden-Limburg Oost en het landelijk gemiddelde met elkaar vergeleken.

Tabel 5: Ontwikkeling bevolkingssamenstelling Nederland (1999 – 2009)

Jaar	Totaal	0-15	15-25	25-45	45-65	65+
1999	15.764.760	2.902.010	1.890.200	5.035.500	3.794.360	2.142.680
2000	15.868.370	2.931.640	1.882.570	5.018.350	3.871.780	2.164.030
2001	15.991.170	2.963.170	1.893.600	4.996.840	3.951.710	2.185.840
2002	16.108.760	2.983.600	1.913.540	4.969.470	4.031.490	2.210.670
2003	16.198.410	2.995.090	1.933.210	4.923.870	4.112.380	2.233.860
2004	16.261.600	3.001.030	1.940.660	4.869.300	4.186.690	2.263.920
2005	16.306.850	2.992.570	1.948.850	4.801.790	4.261.840	2.301.810
2006	16.336.530	2.968.050	1.956.800	4.735.390	4.333.360	2.342.930
2007	16.360.570	2.942.280	1.965.750	4.657.950	4.413.250	2.381.340
2008	16.408.050	2.919.860	1.983.290	4.586.890	4.489.360	2.428.650
2009	16.488.830	2.907.420	2.007.340	4.527.910	4.558.850	2.487.310
ontwikkeling tussen 1999 en 2009	104,6%	100,2%	106,2%	89,9%	120,1%	116,1%

Bron: CBS Statline. Geciteerd op 21 september 2011

Tabel 6: Ontwikkeling bevolkingssamenstelling van de landelijke gemeenten in Midden-Limburg Oost 1999 – 2009 (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen)

Jaar	totaal	0-15	15-25	25-45	45-65	65+
1999	114.370	20.090	11.470	35.490	31.590	15.740
2000	114.710	20.120	11.460	34.850	32.220	16.080
2001	115.080	20.190	11.400	34.190	32.880	16.440
2002	115.150	20.090	11.510	33.280	33.490	16.780
2003	115.040	19.930	11.620	32.280	34.090	17.120
2004	114.990	19.700	11.600	31.490	34.710	17.500
2005	115.010	19.490	11.610	30.590	35.350	17.990
2006	114.900	19.030	11.760	29.680	35.980	18.450
2007	114.930	18.660	11.800	28.880	36.630	18.980
2008	114.630	18.160	11.950	27.940	37.080	19.510
2009	114.630	17.760	12.000	27.200	37.510	20.150
ontwikkeling tussen 1999 en 2009	100,2%	88,4%	104,6%	76,6%	118,7%	128,0%

Bron: CBS Statline. Geciteerd op 21 september 2011

Opvallend is dat de Nederlandse bevolking tussen 1999 en 2009 een groei van 4,6 procent heeft doorgemaakt, terwijl de landelijk gemeenten van de regio Midden-Limburg Oost slechts een groei van ongeveer 0,2 procent laten zien. De verschillen tussen Nederland als geheel en de plattelandsgemeenten van Midden-Limburg Oost worden nog groter als de ontwikkelingen in verschillende leeftijdscategorieën worden vergeleken. Zo blijkt landelijk gezien het aantal mensen tussen 0 en 15 jaar tussen 1999 en 2009 met 0,2 procent gegroeid te zijn. Wel dient hierbij opgemerkt te worden dat het aantal 0 tot 15-jarigen na 2004 is teruggelopen. Tegenover de landelijke groei van 0,2 procent aan 0 tot 15-jarigen tussen 1999 en 2009 staat voor dezelfde periode een afname van 11,6 procent in de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost. Het aantal 15 tot 25-jarigen is zowel landelijk gezien als in de vier Midden-Limburgse gemeenten toegenomen. De landelijke toename lag met 6,2 procent wel iets hoger dan de toename van 4,6 procent in Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen. De categorie 25 tot 45-jarigen is de enige categorie waar landelijk gezien sprake is van een afname tussen 1999 en 2009. Deze afname bedroeg ruim 10 procent. In de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost lag de afname in deze categorie met 23,4 procent nog een stuk hoger. Het aantal mensen tussen de 45 en 65 jaar in Nederland is tussen 1999 en 2009 met ruim 20 procent toegenomen. De toename in de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost lag voor dezelfde periode met 18,7 procent iets lager. De toename van het aantal 65-plussers tussen 1999 en 2009 viel voor de landelijke gemeenten van het studiegebied met 28 procent procentueel gezien een stuk hoger uit dan de landelijke toename van ruim 16 procent.

Concluderend kan gesteld worden dat de ontgroening en de vergrijzing in de plattelandsgemeenten van Midden-Limburg Oost sterker speelt dan gemiddeld genomen in Nederland het geval is. Zo blijkt het aantal jongeren tussen 0 en 15 jaar ten opzichte van het landelijk gemiddelde sterk afgenomen en blijkt het aantal 65-plussers juist extra sterk toe te nemen in Midden-Limburg Oost. Bovendien is de beroepsbevolking sneller verouderd, getuige de sterke daling aan 25 – 45 jarigen en de sterke toename aan 45 – 65 jarigen en de 65-plussers.

De volgende stap in de analyse van de ontwikkelingen in de bevolkingssamenstelling richt op de gemeente Roermond. Dit wordt gedaan aan de hand van tabel 7. In tabel 7 zijn ook de procentuele ontwikkelingen voor de overige gemeenten uit het studiegebied en voor Nederland als geheel opgenomen. Zo kunnen de ontwikkelingen in Roermond in perspectief geplaatst worden.

Tabel 7: Bevolkingssamenstelling Roermond (1999 – 2009)

Jaar	Totaal	0-15	15-25	25-45	45-65	65+
1999	53.260	9.250	6.020	17.000	13.330	7.660
2000	53.550	9.290	6.040	16.850	13.680	7.700
2001	53.770	9.300	6.130	16.610	13.960	7.780
2002	53.990	9.280	6.130	16.480	14.210	7.900
2003	54.100	9.230	6.180	16.250	14.430	8.010
2004	53.950	9.160	6.150	15.850	14.680	8.110
2005	54.160	9.050	6.240	15.620	15.010	8.240
2006	54.310	8.990	6.270	15.370	15.290	8.400
2007	54.260	8.870	6.160	15.150	15.510	8.570
2008	54.430	8.770	6.140	14.930	15.800	8.790
2009	54.720	8.710	6.230	14.740	16.090	8.950
ontwikkeling tussen 1999 en 2009 (Roermond)	102,7%	94,2%	103,5%	86,7%	120,7%	116,8%
Ontwikkeling landelijke gemeenten Midden-Limburg Oost 1999 – 2009	100,2%	88,4%	104,6%	76,6%	118,7%	128,0%
landelijke ontwikkeling 1999 – 2009	104,6%	100,2%	106,2%	89,9%	120,1%	116,1%

Bron: CBS Statline. Geciteerd op 21 september 2011

De bevolkingsgroei in de gemeente Roermond bedroeg tussen 1999 en 2009 ongeveer 2,7 procent. Daarmee blijkt Roermond tussen het landelijk gemiddelde van 4,6 procent groei en de groei van 0,2 procent in de landelijke gemeenten in te liggen. Ook de ontwikkelingen in de verschillende leeftijdscategorieën blijken in Roermond veelal tussen het landelijk gemiddelde en de ontwikkelingen in de overige vier Midden-Limburgse gemeenten te liggen. Het aantal 0 tot 15 jarigen blijkt bijvoorbeeld met 5,8 procent afgenomen. Dat is minder dan de afname van 11,6 procent in de andere vier gemeenten, maar het landelijk gemiddelde is met een toename van 0,2 procent nog licht positief. Voor de categorie 15 tot 25 jarigen blijft de toename in de gemeente Roermond met 3,5 procent zowel bij het landelijk gemiddelde als bij de overige vier gemeenten achter. De procentuele afname van het aantal 25 tot 45-jarigen blijkt tussen 1999 en 2009 in Roermond met 13,3 procent een stuk lager uit te vallen dan de daling in de vier andere gemeenten (23,4%). Wel is de daling ietwat sterker dan landelijk gezien (10,1 %). Het aantal 45 tot 65-jarigen blijkt met 20,7, in tegenstelling tot in de overige vier gemeenten (18,7%), sterker toegenomen dan de landelijke toename van 20,1 procent. Voor het aantal 65-plussers geldt dat de toename tussen 1999 en 2009 in de gemeente Roermond, met 16,8 procent, ver achterblijft bij de toename van 28 procent in de landelijke gemeenten van het studiegebied. Wel blijkt deze toename is hoger dan het landelijk gemiddelde van 16,1 procent.

Concluderend kan gesteld worden dat de ontwikkelingen in de gemeente Roermond veelal tussen het landelijk gemiddelde en de ontwikkelingen in de overige vier gemeenten (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen) in liggen. Dit geldt ook voor de vergrijzing en ontgroening. Deze ontwikkelingen zijn in de landelijke gebieden van het studiegebied het sterkst.

Hoewel de vergelijkingen tussen de ontwikkelingen van de verschillende bevolkingscategorieën in landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost, de gemeente Roermond en Nederland als geheel veelzeggende resultaten opleveren, dient ook nog gekeken te worden naar het relatieve aandeel van de verschillende categorieën. Een sterke toename binnen een bepaalde categorie zegt immers niets over het aandeel van deze categorie in de totale bevolkingsomvang van een betreffend gebied. Daarom wordt voor het jaar 2009 (de meest actuele gegevens) voor de verschillende gebieden ook gekeken naar het aandeel van de verschillende categorieën in de totale bevolkingsomvang. Dit wordt gedaan met behulp van tabel 8:

Tabel 8: Verdeling van het aantal inwoners binnen de verschillende bevolkingscategorieën voor het jaar 2009 voor Nederland; de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen); en Roermond.

	0-15	15-25	25-45	45-65	65+	Totaal
Nederland	2.907.420 (18%)	2.007.340 (12%)	4.527.910 (27%)	4.558.850 (28%)	2.487.310 (15%)	16.488.830 (100%)
Landelijke gemeenten Midden-Limburg Oost	17.760 (15%)	12.000 (10%)	27.200 (24%)	37.510 (33%)	20.150 (18%)	114.630 (100%)
Roermond	8.710 (16%)	6.230 (11%)	14.740 (27%)	16.090 (29%)	8.950 (16%)	54.720 (100%)

Bron: CBS Statline. Geciteerd op 21 september 2011

Uit tabel 8 blijkt dat het aandeel jongeren tussen de 0 en 15 jaar met 15 procent in de landelijke gemeenten van het studiegebied lager ligt dan de 16 procent van de gemeente Roermond en de 18 procent van het landelijk gemiddelde. Ook het aandeel 15 tot 25-jarigen ligt met 10 procent lager dan de 11 procent van de gemeente Roermond en het landelijk gemiddelde van 12 procent. Het aandeel 45 tot 65-jarigen bedroeg in 2009 in de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost 33 procent, tegenover 29 procent in Roermond en 28 procent landelijk gezien. Het aandeel 65-plussers lag met 18 procent in de landelijke gemeenten van het studiegebied ook hoger dan de 16 procent in Roermond en 15 procent in Nederland als geheel. In combinatie met de gegevens over de ontwikkelingen van de verschillende leeftijdscategorieën tussen 1999 en 2009 wijzen deze gegevens op een relatief sterke vergrijzing en ontgroening in voornamelijk de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost.

4.2 Bevolkingsprognoses voor Midden-Limburg Oost

Om de toekomstverwachtingen voor het studiegebied in beeld te brengen is gebruik gemaakt van prognoses van het CBS en van Etil. In dit hoofdstuk wordt volstaan met een beschouwing van de grote lijnen van deze prognoses. In bijlage 1 vindt u de twee prognoses uitgewerkt in staafdiagrammen.

Met behulp van de prognoses van het CBS en Etil zijn de verwachtingen voor de gemeenten afzonderlijk en voor de regio Midden-Limburg Oost als geheel nader bekeken. Beide prognoses voorzien voor de regio Midden-Limburg Oost als geheel vanaf 2010 tot aan 2040 een directe daling van de bevolkingsomvang. De omvang van de verwachte bevolkingsdaling verschilt nogal. Volgens Etil loopt het inwonertal tussen 2010 en 2040 met 18.448 inwoners terug, terwijl de prognose van het CBS een daling van 30.631 inwoners voorspelt. De procentuele daling die voorzien wordt door Etil bedraagt daarmee bijna 11 procent, terwijl het CBS een daling van ruim 18 procent verwacht. Hoewel het patroon van onmiddellijke bevolkingskrimp voor de regio als geheel bij beide prognoses gelijk is, verschilt de omvang behoorlijk.

Voor de gemeente Echt-Susteren en Leudal verwachten beide prognoses eveneens een directe bevolkingsdaling, maar liggen de verwachte intensiteiten ver uit elkaar. Net als bij de regio als geheel valt de verwachte omvang van de krimp bij de prognose van Etil echter een stuk lager uit dan bij de prognoses van het CBS. Voor de gemeenten Maasgouw en Roerdalen liggen de prognoses van het CBS en Etil wel dicht bij elkaar. Ook voor deze twee gemeenten wordt in de periode 2010 tot 2040 met onmiddellijke ingang een voortdurende bevolkingskrimp verwacht. Voor de periode 2010 tot 2040 voorspellen het CBS en Etil voor de gemeente Maasgouw respectievelijk een bevolkingsdaling van ruim 23 en ruim 22 procent. Voor de gemeente Roerdalen geven beide prognoses een verwachte bevolkingsdaling van ongeveer 19 procent.

Voor de gemeente Roermond voorzien beide prognoses nog enige jaren van bevolkingsgroei, maar beide prognoses verwachten wel dat de bevolkingsomvang van Roermond tegen 2040 lager ligt dan de huidige omvang. De CBS-prognose verwacht dat Roermond omstreeks 2014 haar maximale bevolkingsomvang bereikt en voor de periode tot 2040 verwacht het CBS een daling van ruim zeventuizend inwoners (13 procent). Etil daarentegen verwacht de maximale bevolkingsomvang omstreeks 2025/2026. De prognose van Etil geeft tussen 2010 en 2040 een verwachte bevolkingsafname van ongeveer vierhonderd inwoners (0,7 procent).

Hoewel voornamelijk de omvang van de verwachte bevolkingsontwikkelingen in beide prognoses soms nogal sterk verschilt, komen de grote lijnen redelijk overeen. De grote verschillen in de omvang van de verwachte bevolkingskrimp hebben uiteraard grote gevolgen voor de te verwachten intensiteit van eventuele gevolgen, ook voor de verhuisbewegingen. De verschillen ontstaan doordat het de prognose van het CBS, in tegenstelling tot Etil, onderdeel uitmaakt van landelijke prognoses, waarbij tot op zekere hoogte rekening wordt gehouden met (toekomstige) woningbouw. Etil heeft regionale prognoses voor de provincie Limburg gemaakt. Hierdoor maken ze geen onderdeel uit van landelijke prognoses waar een balans in moet worden gevonden. Bovendien richt de Etil-prognose minder op beleid en woningbouw. Het is moeilijk om te voorspellen welke prognose bijvoorbeeld in 2020 het dichtst bij de werkelijkheid zal liggen. Beide prognoses laten zien dat grote delen van de regio Midden-Limburg Oost met onmiddellijke ingang met

bevolkingskrimp te maken krijgen. Dit betekent dat te verwachten valt dat eventuele reeds waarneembare gevolgen van de bevolkingsontwikkelingen voor de verhuisbewegingen (in de gemeente Roerdalen) ook in de komende jaren zullen spelen en wellicht en omvang zullen toenemen.

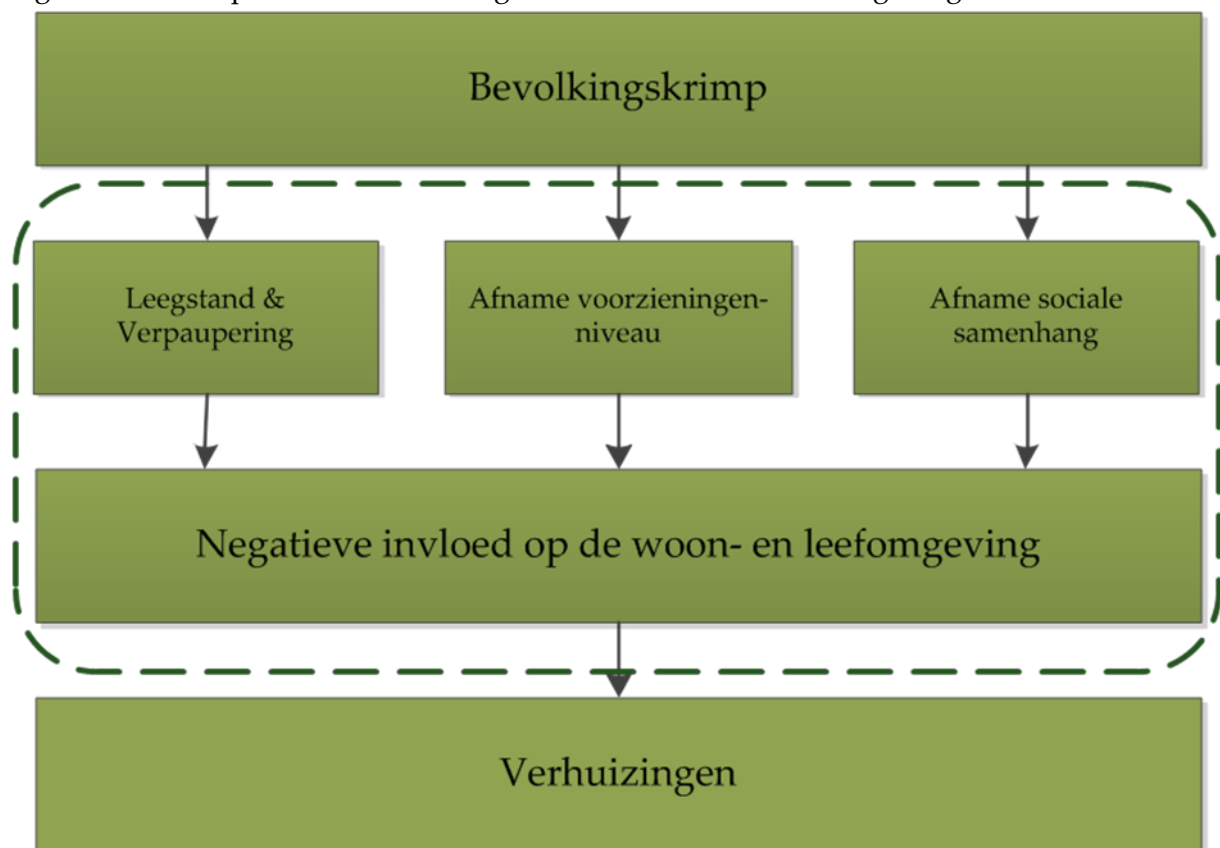
4.3 Conclusie: demografische krimp en stabilisatie in Midden-Limburg Oost

Bij de analyse van de bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost is gebleken dat voornamelijk in de landelijke gemeenten van het studiegebied al sprake is van demografische krimp en stabilisatie. De gemeente Roermond kent daarentegen nog een redelijke groei. Ook blijkt in de plattelandsgemeenten sprake van sterkere vergrijzing en ontgroening in vergelijking met de gemeente Roermond en het landelijk gemiddelde. Dit zijn ontwikkelingen die natuurlijke bevolkingskrimp in de komende jaren in de hand werken. De bevolkingsprognoses van het CBS en Etil wijzen dan ook uit dat de bevolkingskrimp in de komende jaren verder zal doorzetten in het studiegebied. Gezien het feit dat de bevolkingsontwikkelingen zoals deze zich momenteel in de landelijke gebieden zich ontwikkelen de komende decennia zullen doorzetten, zullen de gevolgen van deze ontwikkelingen ten aanzien van de leefbaarheid en verhuisbewegingen in de komende jaren normaal gesproken doorzetten. Belangrijkste conclusie uit dit hoofdstuk is echter dat voornamelijk de landelijke gemeenten reeds met beperkte krimp en stabilisatie te maken hebben. Dit geldt in het bijzonder voor Maasgouw en Roerdalen.

Hoofdstuk 5: Voorzieningen, leegstand, verpaupering en sociale samenhang in Midden-Limburg Oost

De vrees bestaat dat bevolkingskrimp de leefbaarheid negatief beïnvloed wordt door: een afnemend voorzieningenniveau; leegstand en verpaupering; en afnemende sociale samenhang (onder meer: Föbker, 2008; Rössler, 2010; Uyterlinde, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009; Van Iersel et al., 2011; De Groot & Schonewille, 2012; RoerstreekLokaal!, jaartal onbekend; en Gemeente Roerdalen, 2012). Een afnemende leefbaarheid kan aanleiding zijn voor verhuismotieven in krimp- en anticipeerregio's. De gevolgen van bevolkingskrimp voor de woon- en leefomgeving vormen hierdoor een schakel tussen bevolkingskrimp en verhuisbewegingen in een eventuele negatieve spiraal (zie figuur 10).

Figuur 10: Conceptueel model: Gevolgen voor de woon- en leefomgeving



Bron: Eigen bewerking

In dit hoofdstuk wordt bekeken in hoeverre de beginnende bevolkingskrimp in Midden-Limburg Oost (reeds) negatieve gevolgen heeft voor de leefbaarheid. De eerste paragraaf heeft daarbij aandacht voor het voorzieningenaanbod in het studiegebied en in het bijzonder in de gemeente Roerdalen. In de tweede paragraaf wordt gekeken naar de leegstand in het studiegebied. In paragraaf 5.3 wordt de sociale verbondenheid in het studiegebied behandeld.

5.1 Voorzieningen

In de theorie over bevolkingskrimp in hoofdstuk 2 is naar voren gekomen dat bevolkingsontwikkelingen gevolgen hebben voor het draagvlak van voorzieningen. Het valt niet te ontkennen dat bevolkingskrimp het draagvlak voor (lokale en regionale) voorzieningen zal beïnvloeden (Kamer van Koophandel Limburg & Ondernemend Limburg, 2011). Goede bereikbaarheid van de voorzieningen blijkt belangrijk voor de ervaren leefbaarheid (Kocks & Gatzweiler, 2005). Een dalend voorzieningenniveau kan een negatief effect hebben op de woontevredenheid (Gemeente Roerdalen, 2012) en op de leefbaarheid (Rob & Rfv, 2008). Het verdwijnen van voorzieningen in krimp- en anticipeerregio's, ten dele als gevolg van bevolkingsdaling en draagvlakafname, kan hiermee aanleiding geven voor verhuismotieven en verhuizingen uit de betreffende gebieden. Volgens De Groot & Schonewille (2012) kan een gebrek aan voorzieningen een belangrijke aanleiding voor verhuizingen zijn. De aan- of afwezigheid van alternatieve voorzieningen in de nabijheid van de woonomgeving is van invloed op de mate waarin de ervaren *situation utility* van huishoudens veranderd als voorzieningen verdwijnen. Vooral in landelijke gebieden ontbreekt het vaak aan alternatieve voorzieningen. Vandaar dat de gevolgen van een dalend voorzieningenniveau in landelijke delen van het studiegebied wellicht sterker zijn. Voordat naar de daadwerkelijke verhuismotieven wordt gekeken, wordt aan de hand van tabel 9 naar de ontwikkelingen op het gebied van het voorzieningenniveau gekeken.

In tabel 9 zijn de aanwezigheid en de gemiddelde afstand tot verschillende voorzieningen voor inwoners van de gemeente Roerdalen weergegeven. Vanwege de beperkte beschikbaarheid van de gegevens zijn de jaren tussen 2007 en 2010 in beschouwing genomen. De nabijheid van zorgvoorzieningen blijkt tussen 2007 en 2010 niet of nauwelijks veranderd voor de inwoners van de gemeente Roerdalen. Hetzelfde geldt voor de nabijheid van een (grote) supermarkt, een restaurant en een bioscoop. Op het gebied van scholen en kinderopvang zijn tussen 2007 en 2010 wel een aantal veranderingen opgetreden. Zo is de gemiddelde afstand tot een kinderdagverblijf afgenomen van 1,8 naar 1,4 kilometer. De gemiddelde afstand tot een basisschool was in 2009 echter 900 meter langer dan in 2007 (de gegevens voor 2010 ontbreken helaas). Het gemiddeld aantal basisscholen binnen een straal van drie kilometer is tussen 2007 en 2009 eveneens afgenomen (van 1,4 naar 1). De bereikbaarheid van middelbare scholen is tussen 2007 en 2010 nagenoeg onveranderd. De afstand tot een bibliotheek was in 2009 gemiddeld 700 meter korter dan in 2007. Tussen 2007 en 2010 tonen de gegevens van het CBS, voor de gemeente Roerdalen, eigenlijk geen grote veranderingen in de aanwezigheid en nabijheid van voorzieningen aan.

Dat het voorzieningenaanbod voor inwoners van de gemeente Roerdalen tussen 2007 en 2010 nauwelijks veranderd is, kan komen doordat de bevolkingskrimp nog te nieuw en te beperkt aanwezig is. Het is mogelijk dat de bevolkingsontwikkelingen pas nu en in de komende jaren gaan doorwerken in het voorzieningenaanbod. Een nieuwe analyse als nieuwe gegevens beschikbaar komen zou hier duidelijkheid in kunnen bieden.

Tabel 9: Ontwikkeling van het voorzieningenniveau in de gemeente Roerdalen tussen 2007 en 2010

Ontwikkeling voorzieningenniveau in de gemeente Roerdalen				
op basis van gemiddelden per inwoner				
Zorg				
Afstand tot ... in km	2007	2008	2009	2010
Huisartsenpraktijk	0,9	0,9	-	0,9
Ziekenhuis	7,8	7,9	7,9	7,9
Scholen en kinderopvang				
Afstand tot ... in km	2007	2008	2009	2010
Kinderdagverblijf	1,8	-	1,5	1,4
Basisschool	1	0,9	1,9	-
VMBO	5,5	5,6	5,6	5,6
HAVO/VWO	5,6	5,6	5,6	5,6
Aantal ... binnen 3 km				
Kinderdagverblijven	1,2	-	1,3	1,3
Basisscholen	1,4	1,5	1	-
Supermarkt				
Afstand tot ... in km	2007	2008	2009	2010
grote supermarkt	-	0,8	0,9	0,8
Aantal ... binnen 3 km				
grote supermarkten	-	1,8	1,6	1,8
Overige voorzieningen				
Afstand tot ... in km	2007	2008	2009	2010
Restaurant	-	1,2	1,2	1,2
Bioscoop	-	7,9	7,9	7,8
Bibliotheek	1,6	0,9	0,9	-

Bron: CBS-Statline: Kerncijfers wijken en buurten 2004 – 2010. Geciteerd op 14 maart 2012.

Naast het CBS beschikt ook leefbarometer.nl over gegevens over de ontwikkeling van het voorzieningenniveau in de Nederlandse gemeenten. De gegevens van leefbarometer over het voorzieningenniveau in het studiegebied zijn voor de jaren 2002, 2006, 2008 en 2010 opgenomen in tabel 10. Hierbij zijn de gegevens van Roermond, Roerdalen en de gemiddelden van de landelijke gemeenten van het studiegebied (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen) opgenomen.

Tabel 10 laat tussen 2002 en 2010 voor het studiegebied een lichte daling in het voorzieningenniveau zien. Tussen 2008 en 2010 verslechterd ook het voorzieningenniveau in

de gemeente Roerdalen. Dat is opmerkelijk aangezien de gegevens van het CBS geen veranderingen in de bereikbaarheid van voorzieningen laten zien. De enige verklaring die hiervoor gegeven kan worden is dat tussen 2008 en 2010 de nabijheid van een groot winkelcentrum negatief veranderd is. Echter is het gezien de onduidelijke criteria van www.leefbarometer.nl moeilijk om vast te stellen of dit daadwerkelijk het geval is. Dit maakt het moeilijk om de cijfermatige ontwikkelingen in het studiegebied volgens leefbarometer op waarde te schatten. In de gemeente Roerdalen is sprake van een daling van vier punten tussen 2008 en 2010. In hoeverre de leefomgeving hier daadwerkelijk door verandert is moeilijk vast te stellen.

Tabel 10: Het voorzieningenniveau ten opzichte van het landelijke gemiddelde in 2006.

Jaar	Roerdalen	Gemiddelde van de landelijke gemeenten	Roermond
2002	-14	-20	17
2006	-13	-22	13
2008	-13	-22	14
2010	-17	-24	13

Bron: www.leefbarometer.nl, 13-04-2012

Toelichting tabel 10: Het landelijke gemiddelde in 2006 heeft de waarde 0. Positieve afwijkingen reiken tot 50, negatieve afwijkingen reiken tot -50. De waarden zijn afkomstig van www.leefbarometer.nl, 2012. Voor de vaststelling van de waarden over het voorzieningenniveau is door [leefbarometer.nl](http://www.leefbarometer.nl) gebruik gemaakt van gegevens over de nabijheid van een supermarkt, een bankfiliaal en een groot winkelcentrum.

Naast de cijfermatige gegevens van het CBS voor de periode 2007 tot 2010 en de gegevens van www.leefbarometer.nl tot 2010 is gezocht naar meer actuele informatie over het voorzieningenniveau in de gemeente Roerdalen. Hiervoor zijn regionale en gemeentelijke beleids- en opiniedocumenten gebruikt. In het regionaal beleidsdocument 'Oog voor Midden-Limburg' geven de partijen uit het samenwerkingsverband Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg (GOML) aan dat actief voorzieningenbeleid nodig is om de leefbaarheid in voornamelijk de kleine kernen uit de regio op peil te houden (GOML, 2008). Ook binnen de gemeente Roerdalen bestaat de vrees voor een dalend voorzieningenniveau: *"daling van de kwaliteit en de omvang van het voorzieningenniveau [...] consequenties heeft ten aanzien van het woon en leefklimaat (Stuurgroep Toekomstvisie, jaartal onbekend)"*. Hoewel de gegevens tussen 2007 en 2010 van het CBS (nog) geen dalend voorzieningenniveau uitwijzen, blijkt de regio Midden-Limburg Oost en de gemeente Roerdalen wel veranderingen op te merken. Deze veranderingen zijn ook terug te zien in de gegevens van [leefbarometer.nl](http://www.leefbarometer.nl).

5.2 Leegstand en verpaupering

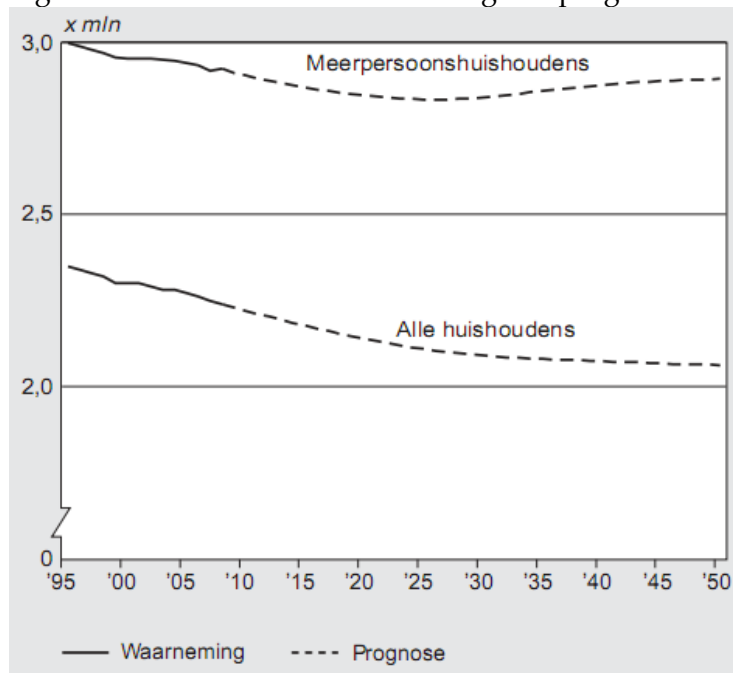
Een veelgevreesd gevolg van bevolkingskrimp is verpaupering van de woon- en leefomgeving (onder meer: Rob & Rfv, 2008; Provincie Groningen, 2009; en Rössler, 2010). Dit moeilijk meetbaar begrip wordt vaak gekoppeld aan leegstand (onder meer: Haase, Lautenbach & Seppelt, 2010). Leegstand kan zowel in het woningbestand als in bedrijfs- en winkelpanden voorkomen. Leegstand in het woningbestand en vervallen bedrijfslocaties zijn wellicht de meest aansprekende gevolgen van bevolkingskrimp voor de woon- en

leefomgeving (Haase, 2005). In deze paragraaf wordt onderzocht hoe leegstand in de gemeente Roerdalen zich ontwikkelt.

Leegstand ontstaat als het vastgoedaanbod de vraag naar vastgoed overschrijdt (Haase, Lautenbach & Seppelt, 2010). De vraag naar woningen is sterk gekoppeld aan het aantal huishoudens. Vandaar dat de gegevens over de bevolkingsontwikkelingen uit hoofdstuk 4 hier aangevuld worden met gegevens over de ontwikkelingen op het gebied van het aantal huishoudens.

In Nederland is sprake van huishoudensverdunning. Dat wil zeggen dat het gemiddeld aantal mensen per huishouden afneemt (zie figuur 11). De huishoudensverdunning remt de afname van het aantal huishoudens als gevolg van bevolkingsdaling. De ontwikkelingen op het gebied van huishoudensverdunning vertonen een afvlakkende lijn. Hierdoor zal de remmende werking van de huishoudensverdunning op de huishoudensdaling in krimpgebieden na verloop van tijd afnemen. Vooralsnog hebben de gemeenten in Midden-Limburg Oost over het algemeen echter nog met een toename in het aantal huishoudens te maken (zie tabel 11).

Figuur 11: Huishoudensontwikkeling en –prognose 1995 – 2050



Bron: Van Duin & Loozen, 2009

Tabel 11: Ontwikkeling aantal huishoudens per gemeente in Midden-Limburg Oost tussen 2007 en 2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Echt-Susteren	13.514	13.586	13.704	13.998	14.134
Leudal	14.350	14.583	14.753	14.960	15.097
Maasgouw	9.861	10.201	10.284	10.116	10.260
Roerdalen	8.766	8.861	8.991	9.039	9.162
Roermond	24.509	24.775	25.102	25.544	25.884
Midden-Limburg Oost	71.000	72.006	72.834	73.657	74.537

Bron: CBS Statline, 14-03-2012.

De toename van het aantal huishoudens in het studiegebied doet vermoeden dat er voorsnog, ten gevolg van bevolkingskrimp, geen sprake is van een toename in de leegstand in het studiegebied. Uiteraard zou de leegstand wel kunnen toenemen als er in het studiegebied relatief veel nieuwbouw gerealiseerd wordt. Helaas ontbreekt het in Nederland veelal aan een goede registratie van leegstand (Van Iersel et al., 2011). Bij CBS-Statline zijn voor het studiegebied Midden-Limburg Oost alleen leegstandscijfers van 2009 en 2010 bekend. Deze leegstandscijfers resulteren in tabel 12. Hoewel de gegevens in tabel 12 slechts een periode van twee opeenvolgende jaren beslaat tonen de gegevens geen toename van de leegstand aan. Sterker nog voor de regio als geheel is tussen 2009 en 2010 de leegstand teruggelopen met 147 woningen. In de gemeente Roerdalen stonden in 2010 34 woningen minder leeg dan in 2009.

Tabel 12: Leegstand in Midden-Limburg Oost

	2009	2010	2010-2009
Echt-Susteren	566	552	-14
Leudal	707	597	-110
Maasgouw	395	389	-6
Roerdalen	325	291	-34
Roermond	1286	1303	17
Midden-Limburg Oost	3279	3132	-147

Bron: CBS-Statline: Woningvoorraad naar bewoning; regio. Geciteerd op 14-03-2012.

De afname van de leegstand kan verklaard worden doordat er in de gemeenten uit het studiegebied nog sprake is van huishoudenstoename.

5.3 Sociale samenhang en cohesie

Uit onderzoek van Lammerts & Dogan (2004) blijkt dat de leefbaarheid in dorpen met name afhankelijk is van het woonklimaat en de sociale contacten. Het is echter zeer moeilijk om vast te stellen hoe goed de sociale contacten en het woonklimaat in een gebied of dorp zijn. Sociale verbondenheid kan informeel zijn via persoonlijke contacten of formeler via bestaande organisaties (Scoop, 2011). Het belang van verschillende sociale contacten, hangt af van de persoonlijke waardering van de betreffende contacten. Al deze zaken maken sociale samenhang en sociale cohesie zeer moeilijk meetbaar en kwantificeerbaar. Bij ontwikkelingen op het gebied van het voorzieningenniveau en op het gebied van leegstand kan een beroep worden gedaan op cijfermatige gegevens. Hoewel dit nog niets zegt over de staat van leegstaande woningen of de kwaliteit van voorzieningen en de waarde voor de inwoners, geeft dit wel een beeld van de kwantitatieve situatie. Sociale contacten zijn echter zowel kwantitatief als kwalitatief moeilijk meetbaar.

Lammerts & Dogan (2004) geven aan dat de leefbaarheid in dorpen meer afhankelijk is van het woonklimaat en sociale contacten dan van het voorzieningenniveau. RoerstreekLokaal! (jaartal onbekend) vreest echter dat bezuinigingen ten koste van voorzieningen negatieve gevolgen hebben voor de vitaliteit, de levendigheid en de sociale cohesie in de gemeente Roerdalen. Ook Van Nimwegen & Heering (2009) voorzien negatieve

sociale gevolgen als de voorzieningen versoberen. Echter geven Van Nimwegen & Heering terecht ook aan dat er veel onduidelijkheid bestaat over de sociale gevolgen van bevolkingskrimp. Ook leegstand kan negatieve sociale gevolgen met zich meebrengen (Van Nimwegen & Heering, 2009; en Van Iersel et al., 2011). Echter zijn deze invloeden uiteraard zeer moeilijk meetbaar.

Het CBS heeft in 2010 onderzoek gedaan naar sociale samenhang in Nederland. Om gegevens te kwantificeren heeft het CBS een aantal criteria onderzocht op basis waarvan de Nederlandse gemeenten met elkaar te vergelijken zijn (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2010). Een vergelijking tussen de gemeenten uit het studiegebied en het landelijk gemiddelde levert onderstaande tabel op:

Tabel 13: Sociale samenhang Midden-Limburg Oost Centraal Bureau voor de Statistiek, 2010)

	Buurtcohesie (1-5 laag-hoog)	Wekelijks contact buren	Wekelijks contact vrienden	Wekelijks contact familie	Vrijwilligers
Echt-Susteren	3,9	63%	79%	89%	17%
Leudal	3,9	66%	82%	88%	21%
Maasgouw	3,9	66%	79%	87%	21%
Roerdalen	3,9	68%	78%	87%	20%
Roermond	3,7	63%	78%	87%	16%
Nederland	3,7	70%	79%	86%	21%

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, 2010

De verschillende waarden in tabel 13 blijken veelal behoorlijk dicht bij elkaar te liggen. Het buurtcohesie-cijfer ligt met 3,9 in de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost iets hoger dan het buurtcohesie-cijfer in Roermond en het gemiddelde cijfer in Nederland van 3,7. Het wekelijks contact met de buren ligt in Midden-Limburg Oost lager dan het landelijk gemiddelde van 70%. In de enquêtegemeente Roerdalen heeft 68% van de inwoners wekelijks contact met de buren. In de gemeente Maasgouw en Leudal is dit 66%. In Echt-Susteren en Roermond 63%. Het wekelijks contact met vrienden ligt alleen in de gemeente Leudal, met 82 procent van de inwoners, iets hoger dan in de overige gemeenten en het landelijk gemiddelde. Het wekelijks contact met familie varieert in het studiegebied tussen 87 en 89%. Daarmee liggen de cijfers net iets hoger dan het landelijk gemiddelde van 86%. In het aantal vrijwilligers is iets meer onderscheid. Met 20% van alle inwoners doet de gemeente Roerdalen net iets onder voor Leudal, Maasgouw en het landelijk gemiddelde (21%), maar het ligt hoger dan in Roermond en Echt-Susteren (respectievelijk 16 en 17%). Al met al geven de cijfers van het CBS geen duidelijke verschillen tussen Roerdalen, Roermond, de overige gemeenten uit het studiegebied en het landelijk gemiddelde. De gegevens van het CBS geven bovendien geen inzicht in de ontwikkelingen op het gebied van sociale samenhang en sociale cohesie.

Om een beeld te vormen van ontwikkelingen in de laatste jaren is wederom gebruik gemaakt van input vanuit www.leefbarometer.nl. Evenals bij het voorzieningenniveau zijn in tabel 14 de ontwikkelingen voor Roerdalen, Roermond en het gemiddelde van de landelijke gemeenten uit het studiegebied (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen) voor de jaren 2002, 2006, 2008 en 2010 weergegeven.

Tabel 14: De sociale samenhang ten opzichte van het landelijke gemiddelde in 2006.

Jaar	Roerdalen	Gemiddelde van de landelijke gemeenten	Roermond
2002	7	8	5
2006	7	4	-2
2008	9	7	2
2010	12	9	5

Bron: www.leefbarometer.nl, 13-04-2012

Toelichting tabel 14: Het landelijk gemiddelde in 2006 heeft de waarde 0. Positieve afwijkingen reiken tot 50, negatieve afwijkingen tot -50. De waarden zijn afkomstig van www.leefbarometer.nl, 2012. Voor de vaststelling van de waarden over de sociale samenhang is door leefbarometer.nl gebruik gemaakt van gegevens over: dominantie middelbare paren zonder kinderen; dominantie jonge paren zonder kinderen; dominantie oudere paren zonder kinderen; dominantie jong alleenstaand; dominantie middelbaar alleenstaand; aandeel ouderen; aandeel gezinnen met kinderen; homogeniteit gezinnen met oudere kinderen; homogeniteit gezinnen met jonge kinderen; dominantie eigenaar bewoners; en verhuizingen (mutatiegraad).

De gegevens van Leefbarometer.nl laten zien dat de sociale samenhang tussen 2002 en 2010 niet is afgenomen. Sterker nog, voor de gemeente Roerdalen, de landelijke gemeenten van het studiegebied en de gemeente Roermond geldt dat de sociale samenhang sinds 2006 is toegenomen. Hoewel de methoden van leefbarometer.nl de gevolgen van krimp voor de sociale samenhang wellicht niet direct goed in beeld kunnen brengen, is het toch opmerkelijk dat de door leefbarometer.nl gemeten sociale samenhang de laatste jaren juist is toegenomen.

5.4 Conclusie: leefbaarheid in Midden-Limburg Oost

De gevolgen van bevolkingskrimp voor de leefbaarheid in Midden-Limburg Oost en in de gemeente Roerdalen lijken vooralsnog zeer beperkt. Van Iersel et al. (2011) trokken op basis van een studie naar krimp- en anticiperregio's een vergelijkbare conclusie:

Met de leefbaarheid in krimp- en anticiperregio's lijkt vooralsnog niet veel mis (Van Iersel et al., 2011, p. IV).

Dit wordt bevestigd als met behulp van www.leefbarometer.nl wordt gekeken naar de ontwikkeling van de leefbaarheid in het studiegebied Midden-Limburg Oost. Dit wordt gedaan aan de hand van tabel 15. Tabel 15 laat zien dat tussen 2002 en 2010 slechts zeer beperkte verschillen zichtbaar zijn. Bovendien blijkt de leefbaarheid in de landelijke gemeenten van het studiegebied en in de gemeente Roerdalen hoger te liggen dan het landelijk gemiddelde. De leefbaarheid in Roermond ligt net iets onder het landelijk gemiddelde. Gezien de bevolkingsgroei in Roermond en de beginnende krimp in de omliggende gemeente zoals gebleken in het voorgaande hoofdstuk en gezien het vestigingsoverschot in de gemeente Roermond en de vertrekoverschotten in de omliggende landelijke gemeenten zoals in het volgende hoofdstuk zal blijken, doemt de vraag op hoe bevolkingskrimp, leefbaarheid en verhuisbewegingen met elkaar verbonden zijn.

Vooralsnog is de voornaamste conclusie die uit tabel 15 getrokken kan worden dat er met de leefbaarheid in het studiegebied Midden-Limburg Oost inderdaad vooralsnog weinig mis is.

Tabel 15: Leefbaarheid in het studiegebied.

Jaar	Roerdalen	Gemiddelde van de landelijke gemeenten	Roermond
2002	13	11	-2
2006	11	9	-7
2008	12	10	-3
2010	12	11	-2

Bron: www.leefbarometer.nl, 13-04-2012

Toelichting tabel 15: Via leefbarometer.nl zijn zes categorieën onderscheiden voor de leefbaarheid in beeld te brengen, dit zijn: woningvoorraad; publieke ruimte; voorzieningenniveau; bevolkingssamenstelling; sociale samenhang; en veiligheid. Deze categorieën zijn opgesteld middels verschillende indicatoren. De waarden die door leefbarometer.nl zijn gegeven zijn ten opzichte van het landelijk gemiddelde uit 2006 en variëren van -50 tot 50. 0 is hierbij het landelijk gemiddelde. De waarden die door leefbarometer.nl aan de verschillende categorieën is toebedeeld zijn in deze tabel gemiddeld.

Tegenover de bevinding dat met de leefbaarheid in krimp- en anticipeerregio's vooralsnog weinig mis is, staat dat Van Iersel et al. (2011) wel al concluderen dat de leefbaarheid tussen 1998 en 2008 in krimp-kernen een minder gunstige ontwikkeling heeft doorgemaakt. Hoewel bevolkingsdaling in krimp- en anticipeerregio's vooralsnog geen sterke negatieve gevolgen voor de leefbaarheid lijkt te hebben, zijn er mogelijk wel verbanden. Echter is de causaliteit van de relaties vooralsnog niet duidelijk. Het zou immers kunnen dat de ontwikkeling van de leefbaarheid in krimp- en anticipeerregio's achter blijven als gevolg van de bevolkingsdaling; anderzijds bestaat er ook de mogelijkheid dat een achterblijvende ontwikkeling van de leefbaarheid aanleiding geeft voor bevolkingsdaling. Bij de vrees voor een negatieve spiraal zijn deze twee causale relaties mogelijk naast elkaar van kracht. Vooralsnog kan echter moeilijk worden vastgesteld welke relaties er precies spelen in krimp- en anticipeerregio's. Belangrijkste conclusie is dat de gevreesde gevolgen bij een negatieve spiraal voor de leefbaarheid (zoals leegstand, verpaupering, dalend voorzieningenniveau en verminderde sociale samenhang) in Midden-Limburg Oost en in de gemeente Roerdalen (vooralsnog) veelal mee blijken te vallen.

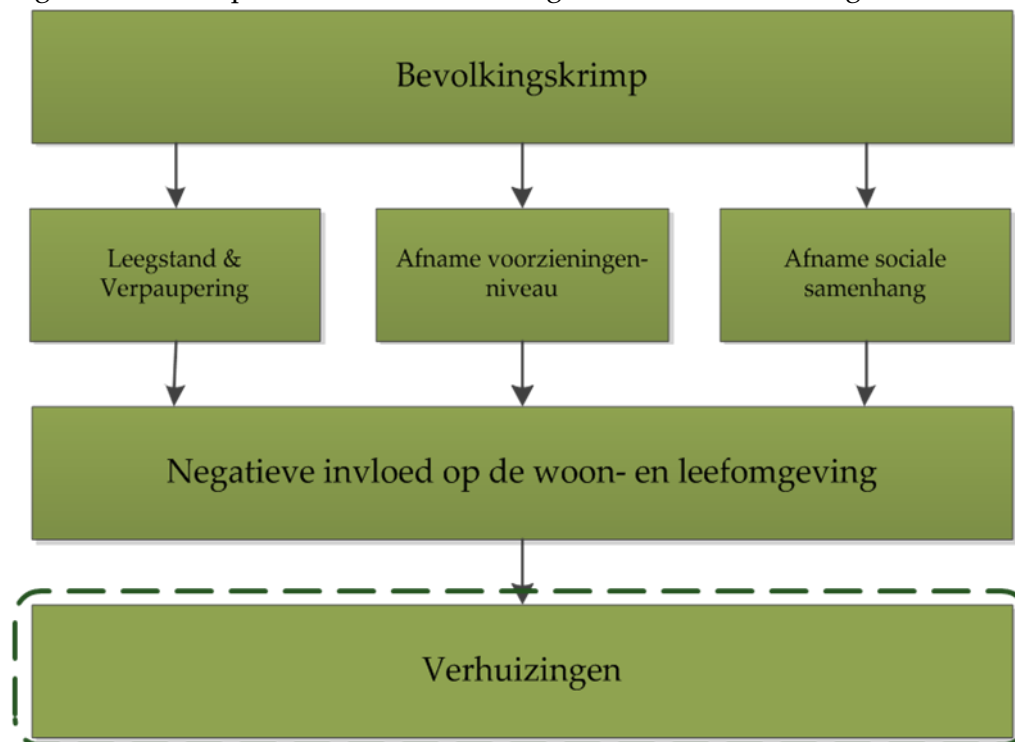
Hoofdstuk 6: Verhuispatronen in Midden-Limburg Oost

In dit hoofdstuk wordt de derde deelvraag van deze thesis behandeld:

Deelvraag 3: Hoe ontwikkelden de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

Voor deze deelvraag worden de verhuizingen van en naar de verschillende gemeenten uit het studiegebied in beschouwing genomen. Deze analyse resulteert in een beschrijving van het laatste deel uit het conceptueel model (zie figuur 12).

Figuur 12: Conceptueel model: Verhuizingen in Midden-Limburg Oost



Bron: Eigen bewerking

De analyse van de ontwikkelingen op het gebied van de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost begint in paragraaf 6.1 met de behandeling van de immigratie- en emigratiecijfers van de verschillende gemeenten in het studiegebied. Paragraaf 6.2 vult dit aan met een beschouwing van de verhuisbewegingen tussen de stedelijke gemeente Roermond en de omliggende vier landelijke gemeenten uit het studiegebied. Paragraaf 6.3 sluit dit hoofdstuk af met een conclusie.

6.1 Migratie in Midden-Limburg Oost

Om de migratiecijfers van het studiegebied te analyseren zijn immigratie- en emigratiecijfers afkomstig van CBS Statline voor de periode 1996 tot 2009 geraadpleegd. In het eerste deel van deze paragraaf zijn deze gegevens voor de gemeente Roerdalen, voor de gemeente Roermond, voor de regio als geheel en voor de landelijke gemeenten van het studiegebied verwerkt in grafieken. In paragraaf 6.1.2 worden, met behulp van een tabel, de migratiesaldi van de verschillende gemeenten in beschouwing genomen.

6.1.1 Immigratie en emigratie

In grafiek 2 ziet u de ontwikkeling van het aantal immigranten en het aantal emigranten in de gemeente Roerdalen voor de periode 1996 – 2009. De piek in het aantal immigranten in 2008 hangt samen met de realisatie van nieuwe seniorenappartementen. Verder geldt ook voor de gemeente Roerdalen dat het aantal immigranten en het aantal emigranten elkaar om en om overtreffen. Er zit geen duidelijke tendens in de grafiek.

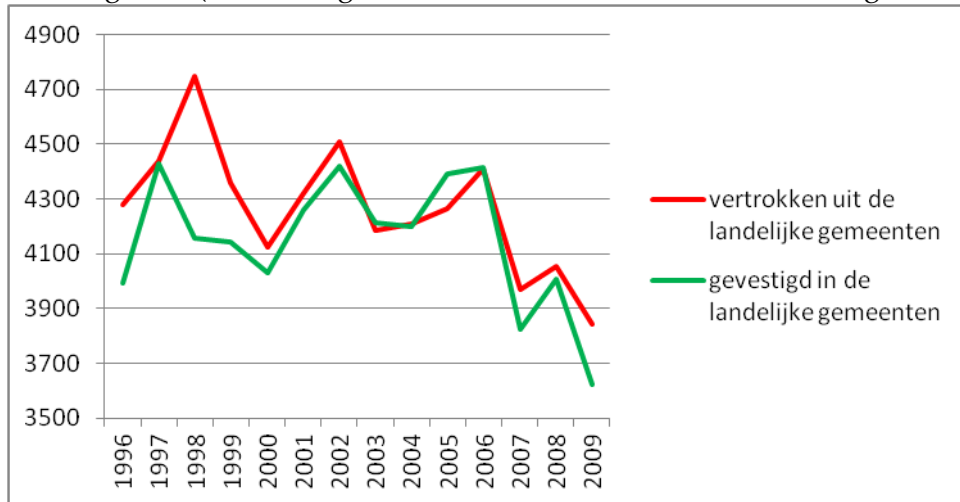
Grafiek 2: Aantal immigranten en emigranten in Roerdalen



Bron: CBS Statline. Geciteerd op 16 februari 2012

Grafiek 3 laat de ontwikkeling van het aantal immigranten en het aantal emigranten voor de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost is weergegeven. Hiervoor zijn, voor de periode 1996 – 2009, de migratiecijfers van Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen bij elkaar opgeteld. In deze grafiek zijn ook de verhuizingen tussen de vier landelijke gemeenten onderling opgenomen. Een verhuizing van bijvoorbeeld Roerdalen naar Echt-Susteren wordt daardoor zowel als emigratie en als immigratie meegenomen. Dit komt doordat de beschikbare gegevens van het aantal emigraties en immigratie per gemeente genomen zijn. In de grafiek blijkt dat de landelijke gemeenten tezamen vrijwel elk jaar een vertrekoverschot laten noteren.

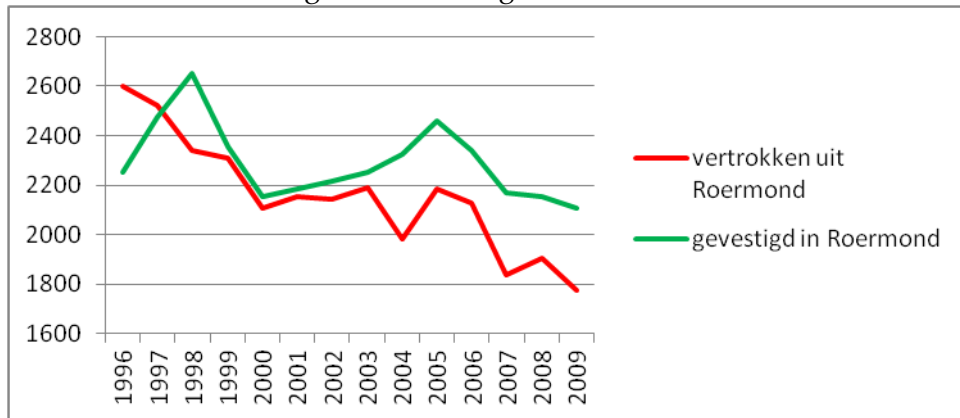
Grafiek 3: Aantal immigranten en emigranten in de landelijke gemeenten van Midden-Limburg Oost (betreft de gemeenten: Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen).



Bron: CBS Statline. Geciteerd op 16 februari 2012

Grafiek 4 laat de migratiecijfers van de gemeente Roermond voor de periode 1996 tot 2009 zien. In de grafiek is goed te zien dat de gemeente Roermond na 1997 elk jaar meer immigranten mocht verwelkomen dan dat de gemeente emigranten zag vertrekken. De gemeente Roermond wijkt hierbij sterk af van het beeld bij de landelijke gemeenten.

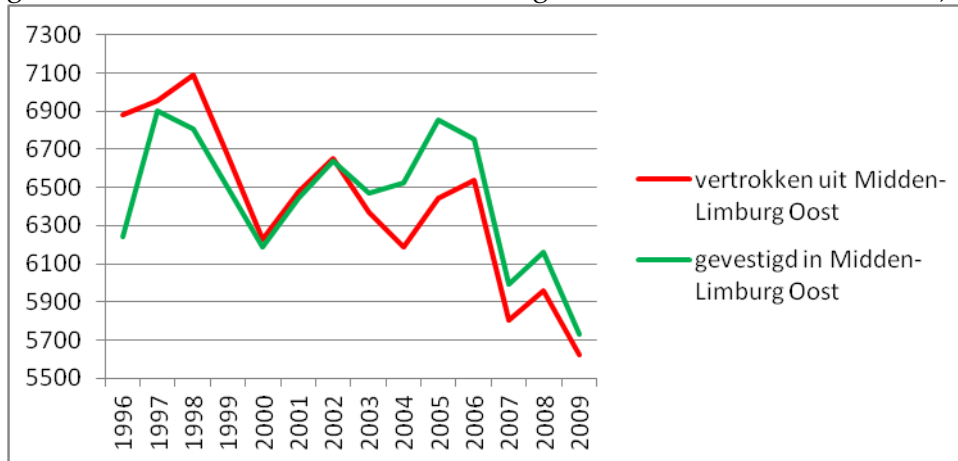
Grafiek 4: Aantal immigranten en emigranten in Roermond



Bron: CBS Statline. Geciteerd op 16 februari 2012

In grafiek 5 ziet u de ontwikkeling van het aantal immigranten en het aantal emigranten in de regio Midden-Limburg Oost als geheel voor de periode 1996 – 2009. Bij deze getallen vallen eveneens de verhuizingen tussen de Midden-Limburgse gemeenten onderling. In de grafiek blijkt dat er tot het jaar 2000 in Midden-Limburg Oost sprake is geweest van een vertrekoverschot. Na 2002 heeft dit vertrekoverschot plaats moeten maken voor een vestigingsoverschot.

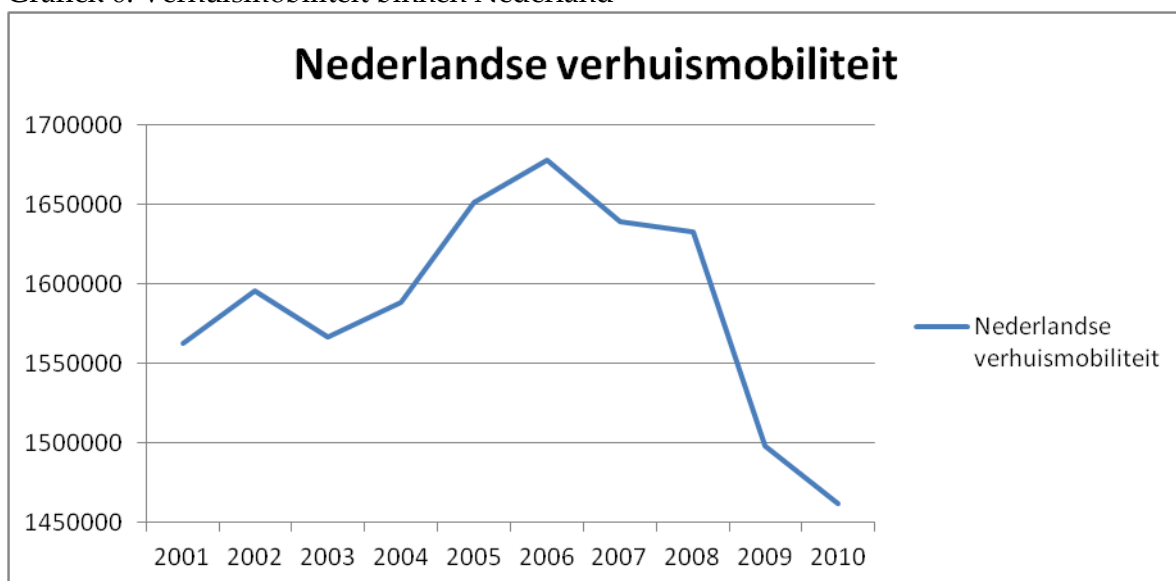
Grafiek 5: Aantal immigranten en emigranten in Midden-Limburg Oost (betreft de gemeenten: Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw, Roerdalen en Roermond).



Bron: CBS Statline. Geciteerd op 16 februari 2012

Hoewel de immigratie- en emigratiecijfers bij de gemeente Roerdalen afwisselend elkaar enigszins overtreffen, blijkt bij de landelijke gemeenten tezamen over het algemeen sprake van een vertrekoverschot. Bij de stedelijke gemeente Roermond is er juist sprake van een vestigingsoverschot. Bovendien valt in de grafieken met de regiototalen op dat zowel het aantal immigranten als het aantal emigranten de laatste jaren afneemt. De verklaring van deze afname kan bij economische aspecten gezocht worden. De verhuismobiliteit op de Nederlandse woningmarkt wordt de laatste jaren namelijk geremd door de financiële crisis (Persbericht CBS, 2010; en Rabobank, 2011). Gegevens van CBS Statline over de verhuismobiliteit binnen Nederland laat zien dat het aantal verhuizingen per jaar de laatste jaren afneemt (zie grafiek 6):

Grafiek 6: Verhuismobiliteit binnen Nederland



Bron: CBS Statline. Geciteerd op 16 februari 2012

Ondanks het dalende aantal verhuizingen blijkt het aantal te koop staande woningen in Nederland toe te nemen (Rabobank, 2011; en Huizenzoeker, 2012). Echter door de crisis op de woningmarkt blijkt het aantal verhuizingen terug te lopen. Gezien het aantal te koop staande woningen zegt dit nog niets over de aanwezige verhuishwensen.

6.1.2 Migratiesaldi

Door de invloed van de financiële crisis op de verhuismobiliteit in Nederland geeft een focus op de ontwikkeling van de emigratiecijfers in Midden-Limburg Oost mogelijk een vertekend beeld van de invloed van de demografische ontwikkelingen op de verhuismotieven en de verhuisbewegingen. Hoewel het dikwijls logischer is om de immigratie- en emigratiecijfers goed uit elkaar te houden, blijkt het in dit geval (bij onderzoek naar de vrees voor een negatieve spiraal in krimp- en anticepeerregio's) zinnvoller te zijn om naar de ontwikkeling van de migratiesaldi te kijken. Deze zijn in tabel 16 onder elkaar gezet.

Tabel 16: Migratiesaldi Midden-Limburg Oost 1996-2009

	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Roermond	Midden-Limburg Oost
1996	-173	-42	-56	-14	-351	-636
1997	72	75	-112	-46	-46	-57
1998	-189	-237	-95	-74	312	-283
1999	-53	-62	-88	-14	50	-167
2000	8	-74	-15	-11	46	-46
2001	-17	-60	-5	20	32	-30
2002	-105	-73	56	33	75	-14
2003	249	-48	-52	-118	64	95
2004	231	-92	28	-179	344	332
2005	139	-29	-69	90	277	408
2006	179	-128	38	-84	214	219
2007	-98	-98	91	-39	336	192
2008	-105	-189	25	223	251	205
2009	110	-192	-116	-22	330	110
Totaal	248	-1249	-370	-235	1934	328
1996-2000	-335 (-67 /jaar)	-340 (-68/jaar)	-366 (-73/jaar)	-159 (-32/jaar)	11 (2/jaar)	-1189 (-238/jaar)
2001-2005	497 (99/jaar)	-302 (-60/jaar)	-42 (-8/jaar)	-154 (-31/jaar)	792 (155/jaar)	791 (158/jaar)
2006-2009	86 (22/jaar)	-607 (-152/jaar)	38 (10/jaar)	78 (20/jaar)	1131 (283/jaar)	726 (182/jaar)

Bron: CBS Statline. Geciteerd op 31 mei 2011

Opvallend aan de waarden in tabel 16 is dat de gemeente Roermond na 1997 steeds een positief migratiesaldo kent. Daartegenover staat dat de gemeente Leudal alleen in 1997 geen negatief migratiesaldo liet noteren. Voor de overige gemeenten (Echt-Susteren, Maasgouw en Roerdalen) schommelen de migratiecijfers sterk en wisselen jaren met positieve en negatieve saldi elkaar af. Hierbij valt op dat deze schommelingen alleen voor de gemeente

Echt-Susteren resulteren in een positief migratiesaldo over de periode 1996 – 2009. Door de relatief sterk positieve migratiecijfers van de gemeente Roermond valt het migratiesaldo van de regio Midden-Limburg Oost als geheel voor de totale periode positief uit. In de periode 1996 – 2009 zijn er in Roermond in totaal 1934 mensen meer komen wonen dan dat er vertrokken zijn. Opvallend is dat de jaren tussen 1996 en 2002 voor de regio als geheel een negatief migratiesaldo kenden en dat er in de jaren na 2002 steeds sprake is van een positief migratiesaldo. Dit strookt niet met de ontwikkelingen die verwacht zouden mogen worden als de demografische ontwikkelingen in Midden-Limburg Oost aanleiding geven voor een negatieve spiraal. In totaal hebben zich in de periode 1996 tot 2009 328 mensen meer gevestigd in Midden-Limburg Oost dan dat er vertrokken zijn.

De groei in de regio als geheel blijkt echter voornamelijk gerealiseerd in de gemeente Roermond. In het voorgaande hoofdstuk is reeds gebleken dat in deze gemeente vooralsnog sprake is van bevolkingsgroei. Hoewel het geen informatie geeft over de causaliteit tussen de bevolkingsontwikkeling en de migratiecijfers is het niet vreemd dat de gemeente Roermond een positief migratiesaldo kent. Als de vrees voor een negatieve spiraal in krimp- en anticeperregio's terecht is, zou verwacht mogen worden dat de gemeenten die met bevolkingskrimp en bevolkingsstabilisatie te maken hebben, hun migratiesaldi zien afnemen. In hoofdstuk 4 is gebleken dat in de regio Midden-Limburg Oost voornamelijk de vier landelijke gemeenten (Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw en Roerdalen) met bevolkingskrimp en –stabilisatie te maken hebben. Het totale migratiecijfer voor deze vier landelijke gemeenten is voor de periode 1996 – 2009 negatief. In deze periode blijken namelijk 1606 mensen meer te zijn vertrokken uit de landelijke gemeenten dan dat ervoor terug zijn gekomen. Hoewel ook dit geen informatie geeft over de causaliteit sluit dit wel aan bij de verwachtingen rondom een negatieve spiraal.

Om ontwikkelingen in de migratiesaldi zichtbaar te maken zijn in tabel 16 in de laatste drie rijen drie periodes onderscheiden (1996 – 2000; 2001 – 2005; en 2006 – 2009). Voor de eerste periode blijkt voor de regio als geheel sprake van een jaarlijks vertrekoverschot. Voor de laatste twee periodes blijkt, voornamelijk onder invloed van de ontwikkelingen in Roermond, sprake van een vestigingsoverschot. In het voorgaande hoofdstuk is gebleken dat voornamelijk de gemeenten Roerdalen en Maasgouw in de voorbije jaren steeds meer de overgang van bevolkingsgroei naar bevolkingskrimp hebben doorgemaakt. Deze twee gemeenten hebben voor de periode 1996 tot en met 2009 allebei een negatief migratiesaldo (zie tabel 16). Echter blijkt dat voor beide gemeenten geldt dat het grootste deel van deze negatieve migratiesaldi komt door de eerste jaren van de periode 1996 – 2000. Sterker nog, voor de periode 2006 – 2009 noteren beide gemeenten gemiddeld een positief migratiesaldo per jaar. Dit is niet in lijn met de verwachtingen die op basis van de vrees voor een negatieve spiraal naar voren komen.

6.2 Verhuisbewegingen tussen Roermond en het ommeland

De tegenstellingen tussen Roermond en de omliggende plattelandsgemeenten aangaande de bevolkingsontwikkelingen, de bevolkingsprognoses en de migratiecijfers vraagt om meer aandacht voor de onderlinge verhuisrelaties tussen Roermond en de omliggende gemeenten. Een overzicht van de verhuisrelaties tussen Roermond en de omliggende plattelandsgemeenten levert tabel 17 op. Daarin zijn de migratiesaldi tussen Roermond en de

omliggende gemeenten weergegeven. De migratiesaldi zijn het resultaat van het aantal verhuizingen vanuit de betreffende gemeente naar Roermond minus het aantal verhuizingen vanuit Roermond naar de betreffende gemeente. Een positief cijfer in tabel 17 betekent dat meer mensen naar Roermond verhuisd zijn dan andersom; een negatief cijfer betekent het tegenovergestelde. De cijfers in de tabel geven daarmee eigenlijk het relatieve vestigingsoverschot in Roermond weer.

Tabel 17: Migratiecijfers per saldo ten opzichte van de gemeente Roermond: Het aantal verhuizingen van de betreffende gemeente naar Roermond minus het aantal verhuizingen van Roermond naar de betreffende gemeente.

	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Totaal	Nederland
1996	9	28	5	27	69	-351
1997	20	-161	66	29	-46	-46
1998	38	48	34	63	183	312
1999	58	-5	27	-14	66	50
2000	1	-21	20	19	19	46
2001	-1	63	7	11	80	32
2002	12	69	-7	-7	67	75
2003	-70	34	53	55	72	64
2004	3	41	33	68	145	344
2005	26	16	64	-22	84	277
2006	-15	34	42	31	92	214
2007	43	92	14	32	181	336
2008	8	80	10	-73	25	251
2009	17	48	66	26	157	330
totaal	149	366	434	245	1194	1934

Bron: CBS-statline database geciteerd op 31 mei 2011

Opvallend is dat vrijwel alle waarden in tabel 17 positief uitvallen, vooral bij de totalen. Dat wil zeggen dat de gemeente Roermond relatief gezien meer inwoners van de omliggende gemeenten mag verwelkomen dan dat er vanuit Roermond naar de omliggende gemeenten vertrekken. Bij de regiototalen geldt alleen voor het jaar 1997 dat de gemeente Roermond per saldo inwoners verliest aan de omliggende gemeenten. De overige jaren blijkt de verhuisstroom vanuit de regio naar Roermond groter dan andersom. Voor de periode 1996 – 2009 blijkt dat 1194 mensen meer vanuit de landelijke gemeenten naar Roermond verhuisd zijn, dan andersom. Hiermee zijn de omliggende gemeenten verantwoordelijk voor een groot deel van het vestigingsoverschot in de gemeente Roermond van 1934 mensen. Er kan gesteld worden dat de gemeente Roermond relatief gezien inwoners onttrekt aan de omliggende gemeenten. Dit kan zowel een gevolg als een oorzaak zijn van de verschillen in de bevolkingsontwikkelingen tussen Roermond en de andere gemeenten.

In paragraaf 6.1 is de periode 1996 – 1999 opgedeeld in drie kleinere perioden. In deze paragraaf wordt dezelfde onderverdeling gemaakt om de ontwikkeling van de relatieve migratiesaldi tussen Roermond en de omliggende gemeenten in beeld te brengen. Dit resulteert in tabel 18.

In tabel 18 is te zien dat de gemiddelde jaarlijkse verhuisstroom vanuit het ommeland naar Roermond in de loop de jaren is toegenomen van gemiddeld 58 mensen per jaar tussen

1996 en 2000, naar ongeveer 90 mensen per jaar tussen 2001 en 2005; en naar ongeveer 114 mensen per jaar tussen 2006 en 2009. Dit is in lijn met de verwachtingen rondom het ontstaan van een negatieve spiraal als de omliggende plattelandsgemeenten in tegenstelling tot de gemeente Roermond meer en meer met demografische stabilisatie en krimp te maken krijgen.

Tabel 18: Migratiesaldi per tijdsperiode: Het aantal verhuizingen van de betreffende gemeente naar Roermond minus het aantal verhuizingen van Roermond naar de betreffende gemeente. Een positief getal betekent dat er meer mensen naar Roermond verhuizen dan andersom.

	Echt-Susteren	Leudal	Maasgouw	Roerdalen	Totaal	Totaal per jaar
1996-2000	126	-111	152	124	291	58,2
2001-2005	-30	223	150	105	448	89,6
2006-2009	53	254	132	16	455	113,75

Bron: CBS Statline. Geciteerd op 31 mei 2011

De toename in het jaarlijkse verhuisoverschot vanuit de landelijke gemeenten uit Midden-Limburg Oost naar Roermond komt voornamelijk vanuit de gemeente Leudal. De gemeente Echt-Susteren laat onder invloed van de realisatie van de nieuwe woonwijk *In de Mehre* (omstreeks 2002) een schommelend beeld zien. Het jaarlijkse verhuisoverschot vanuit de gemeente Maasgouw blijft vrijwel gelijk (de laatste periode behelst immers maar 4 jaren, de andere twee beslaan 5 jaren). Voor de gemeente Roerdalen, die relatief gezien al sterk met bevolkingsstabilisatie en – krimp te maken heeft, geldt het gemiddelde jaarlijkse verhuisoverschot in de drie onderscheiden perioden is afgenomen. De sterke daling in de laatste periode kan echter verklaard worden door de realisatie van seniorenappartementen in 2008.

Naar aanleiding van de sterke verhuisrelaties tussen Roermond enerzijds en de vier plattelandsgemeenten anderzijds is ook de invloed van omliggende stedelijke gemeenten in beschouwing genomen (zie bijlage 3). Hierbij blijkt dat Echt-Susteren en Leudal een relatief sterke migratieband hebben met respectievelijk Sittard-Geleen en Weert. Echter is er geen sprake van een migratieoverschot in de richting van deze stedelijke gemeenten. De verhuisrelaties van deze twee gemeenten met de onderzoeksgemeente Roerdalen blijkt overigens beperkt.

6.3 Conclusie: Verhuispatronen in Midden-Limburg Oost

In dit hoofdstuk is op zoek gegaan naar een antwoord op deelvraag drie:

Deelvraag 3: Hoe ontwikkelden de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

De belangrijkste bevindingen die bij de verschillende analysemethoden naar voren zijn gekomen zijn de dalende verhuismobiliteit; het vertrekoverschot in de landelijke gemeenten uit het studiegebied; het vestigingsoverschot in Roermond; en de onttrekkende werking van Roermond ten opzicht van de landelijke gemeenten.

Deze thesis is geschreven naar aanleiding van de vrees voor een negatieve spiraal in krimp- en anticiperregio's. In lijn met deze vrees voldoen een aantal bevindingen uit dit hoofdstuk tot op zekere hoogte aan de verwachtingen rondom een dergelijke spiraal. Gezien de verwachte invloed van negatieve gevolgen van bevolkingskrimp op het verhuisgedrag van mensen zou een toename in het aantal emigranten verwacht mogen worden. Mede onder invloed van de economische situatie op de huizenmarkt blijkt echter het tegenovergestelde. Wel in lijn met de vrees voor een negatieve spiraal is dat in de plattelandsgemeenten veelal sprake is van een vertrekoverschot. Hoewel de regio meer en meer met bevolkingskrimp te maken krijgt, blijkt het jaarlijkse vertrekoverschot echter niet altijd toegenomen te zijn. De onttrekkende kracht van de stedelijke gemeente Roermond op de landelijke gemeenten uit Midden-Limburg Oost kan samengaan met de vrees voor een negatieve spiraal aangezien het inwonertal van de gemeente Roermond nog groeit.

Een belangrijke voetnoot bij de bevindingen in dit hoofdstuk is dat dit resultaat louter inzicht biedt in de ontwikkelingen op het gebied van verhuisbewegingen in het studiegebied. Er kan op basis van dit hoofdstuk nog geen uitspraak worden gedaan over de invloed van bevolkingskrimp op de migratiesaldi. Anderzijds mag duidelijk zijn dat het migratiesaldo wel van invloed is op demografische groei of krimp.

Hoofdstuk 7: Verhuismotieven en verhuishwensen in de gemeente Roerdalen

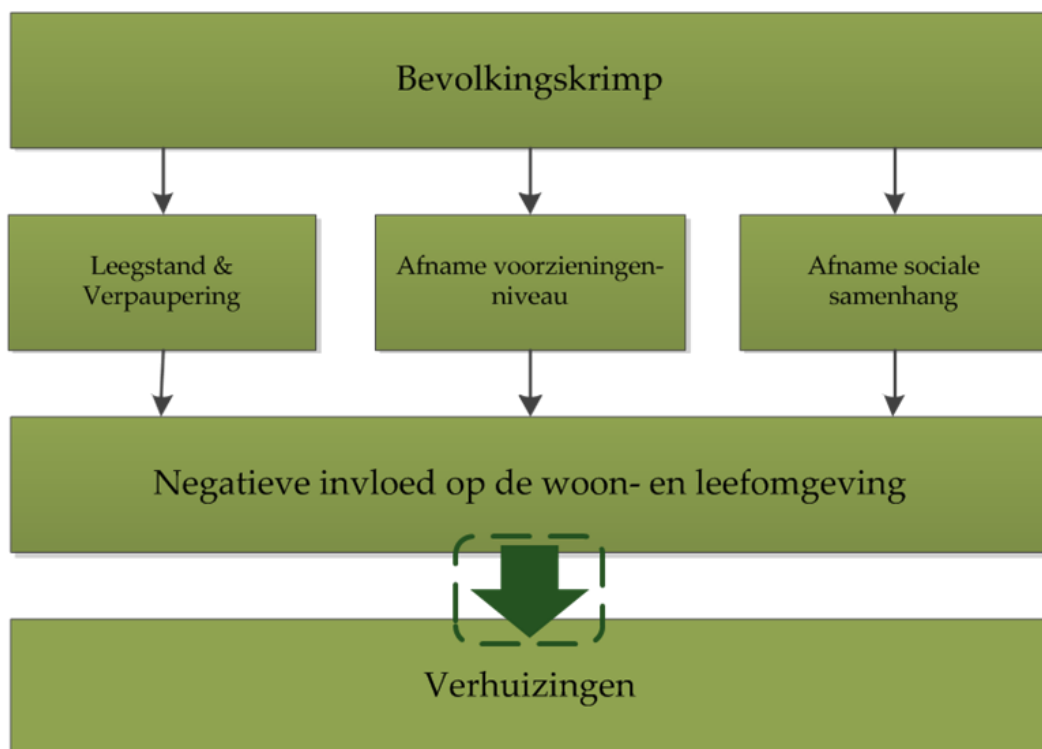
Dit hoofdstuk gaat in op de resultaten van het verhuishwensenonderzoek binnen de gemeente Roerdalen. Aan de hand van deze resultaten zal worden uitgezocht in hoeverre (de gevolgen van) bevolkingskrimp doorwerken in de verhuismotieven en verhuisbeslissingen van inwoners. In dit hoofdstuk wordt daarbij gezocht naar antwoorden op deelvragen vier en vijf:

Deelvraag 4: Welke verhuismotieven hebben, bij de huishoudens die hun huis in de gemeente Roerdalen te koop hebben staan, aanleiding gegeven om het huis te koop te zetten?

Deelvraag 5: Waarheen willen de huishoudens, die hun huis in Roerdalen te koop hebben staan, verhuizen?

De nadruk ligt bij deze deelvragen op de verhuismotieven voortkomend uit bevolkingskrimp die kunnen bijdragen aan een negatieve spiraal. In het conceptueel model (zie figuur 13) kan bij deze stap als het ware een dikke pijl worden getrokken vanaf het eerste balkje *bevolkingskrimp* naar het laatste balkje *verhuizingen*.

Figuur 13: Conceptueel model: De invloed van omgevingsontwikkelingen op verhuismotieven



Bron: Eigen bewerking

Om een beeld te krijgen van de mate waarin bevolkingskrimp aanleiding geeft voor een negatieve spiraal in Midden-Limburg Oost dienen deelvraag vier en vijf gecombineerd behandeld te worden. Voordat dit gedaan wordt, is in paragraaf 7.1 echter eerst aandacht voor beide deelvragen afzonderlijk. Paragraaf 7.1 biedt namelijk inzicht in de frequentie van verschillende antwoorden in de enquêteresultaten. Hierbij wordt bij de verhuismotieven gebruik gemaakt van de driedeling in krimpgerelateerde motieven zoals in het conceptueel model.

Omdat de verschillende verbanden bij een mogelijke, negatieve spiraal in krimp- en anticepeerregio's nooit duidelijk in beeld is gebracht (Van Iersel et al., 2011), bestaan er de nodige vragen over de verbanden en relaties tussen bevolkingsdaling en verhuisgedrag. Om hier meer grip op te krijgen fungeert dit onderzoek tot op bepaalde hoogte als een verkennende studie naar deze verbanden. Daarom wordt in paragraaf 7.2 met statistische analyses gezocht naar verbanden tussen de aanwezige, krimpgerelateerde verhuismotieven en de woonplaatsen van de ondervraagden. Op deze manier wordt bovendien de koppeling gemaakt tussen deelvraag vier en vijf. Hierdoor ontstaat een beeld van de mate waarin de eventuele negatieve spiraal in Midden-Limburg Oost aanwezig is.

7.1 De huidige/oude woonplaats, de (gewenste) nieuwe woonplaats en verhuismotieven

Deze paragraaf is opgedeeld in drie delen. Het eerste deel biedt inzicht in de huidige/oude woonplaatsen die bij de enquêteresultaten naar voren kwamen. Paragraaf 7.1.2 gaat in op de (gewenste) nieuwe woonplaatsen van de ondervraagden. Paragraaf 7.1.3 besteedt aandacht aan de aanwezige verhuismotieven.

7.1.1 De huidige/oude woonplaats

Een logische beginpunt van de analyse van de enquêteresultaten is de huidige (of oude) woonplaats van de ondervraagden. In tabel 19 is te zien hoeveel enquêtes er per kern verspreid zijn en hoe hoog de respons per kern is. Aangezien een aantal enquêtes zijn ingevuld door nabestaanden van oud-bewoners en deze niet relevant zijn voor een onderzoek naar verhuismotieven zijn deze in de laatste kolom van tabel 4 verwijderd.

Tabel 19: Aantal enquêtes en respons per kern

Kern	Aantal te koop staande woningen	Beantwoorde enquêtes	Zonder door nabestaande ingevulde enquêtes
Herkenbosch	68	24 (35%)	23 (34%)
Melick	36	10 (28%)	10 (28%)
Montfort	30	8 (27%)	8 (27%)
Posterholt	68	19 (28%)	19 (28%)
Sint Odiliënberg	48	15 (31%)	12 (25%)
Vlodrop	53	13 (25%)	12 (23%)
Totaal	303	89 (29%)	84 (28%)

Bron: Eigen onderzoek.

Voor de enquête zijn alle 303 adressen in de gemeente Roerdalen die, op 19 augustus 2011, bij funda.nl geregistreerd stonden als te koop aangeschreven. Van de 303 enquêtes zijn er 89 ingevuld en geretourneerd. Zoals te zien in tabel 19 zijn vijf ervan door nabestaanden ingevuld. Deze enquêtes zijn voor dit onderzoek naar verhuismotieven niet van belang. Dit heeft zowel gevolgen voor het aantal relevante ingevulde enquêtes als voor het aantal relevante aangeschreven adressen. 5 enquêtes bedraagt ongeveer 5,6% van de 89 geretourneerde enquêtes. 5,6% van de totaal aangeschreven adressen zou betekenen dat er voor ongeveer 17 adressen sprake zou zijn van nalatenschap. Tenminste als de geretourneerde enquêtes een perfecte weerspiegeling zijn van de onderzoeksgroep. Om dit te nuanceren is daarom bepaald met welke marge rekening gehouden dient te worden om een betrouwbaarheid van 95% te realiseren. Hieruit blijkt dat het aantal adressen waar sprake is van nalatenschap voor de totale onderzoekspopulatie met 95% zekerheid ligt tussen de 5 en de 29. Voor verdere berekeningen is het moeilijk om met de betrouwbaarheidsmarge door te rekenen. Daarom wordt er bij verdere berekeningen vanuit gegaan dat bij 17 aangeschreven adressen sprake is van nalatenschap. De werkelijkheid zal hier naar alle waarschijnlijkheid enigszins van afwijken. Als er vanuit wordt gegaan dat op 17 adressen sprake is van nalatenschap, heeft dit ook gevolgen voor de omvang van de relevante onderzoekspopulatie. Deze bedraagt dan namelijk geen 303 maar 286 huishoudens. Een respons van 84 huishoudens betekent dan een respons van 29%.

7.1.2 De (gewenste) nieuwe woonplaats

Aangezien een groot deel van de ondervraagden nog op het aangeschreven adres woonachtig is en dus nog niet verhuisd is, is bij de vraag naar de gewenste nieuwe woonplaats in principe sprake van *stated preference*. Dat wil zeggen dat voor ondervraagden die nog niet verhuisd zijn geldt dat ze aangeven welke verhuisbeweging ze willen realiseren. Deze verhuisbeweging kan in de praktijk echter anders uitvallen. Het kan bijvoorbeeld zelfs voorkomen dat een huishouden uiteindelijk afziet van een verhuizing. Bij een analyse van de (gewenste) nieuwe woonplaats is het daarom belangrijk te beseffen dat de werkelijkheid kan verschillen van de aangegeven plannen.

In tabel 20 zijn de resultaten op de vraag naar de gewenste nieuwe woonplaats weergegeven. In de eerste kolom ziet u de gewenste nieuwe woonplaats. In de tweede kolom is het aantal ondervraagden dat een bepaalde gewenste nieuwe woonplaats heeft aangegeven weergegeven. Dit aantal overschrijdt het aantal huishoudens van de onderzoeksomvang omdat enkele ondervraagden meerdere antwoorden hebben gegeven. In de derde kolom ziet u per gewenste nieuwe woonplaats het percentage ten opzichte van de omvang van de onderzoeksgroep (84 ondervraagden).

Tabel 20: (Gewenste) nieuwe woongemeente

Gemeente/regio/land	Aantal	%	Gemeente/regio/land	Aantal	%
Roerdalen (zelfde kern)	29	35%	Maassluis	1	1%
Roerdalen (andere kern)	12	14%	Landerd	1	1%
Roermond	18	21%	Goirle	1	1%
Echt-Susteren	4	5%	Regio Arnhem/Nijmegen	1	1%
Leudal	2	2%	Noord-Brabant	1	1%
Peel en Maas	1	1%	Duitsland	2	2%
Sittard-Geleen	1	1%	België	1	1%
Maastricht	2	2%	Bonaire	1	1%
Stein	1	1%	Seychellen	1	1%
Laarbeek	1	1%	Onbekend	8	10%
Amsterdam	1	1%	n.v.t. (nalatenschap)	5	n.v.t
Eindhoven	1	1%			

Bron: Eigen onderzoek

Om het mogelijk te maken om statistische onderzoeken te doen naar de verbanden tussen bijvoorbeeld de (gewenste) nieuwe woonplaats en de krimpgerelateerde verhuismotieven, dienen de resultaten uit tabel 20 gecategoriseerd te worden. Bij de categorisering wordt bij de huishoudens die meerdere mogelijke, nieuwe woonplaatsen hebben aangegeven uitgegaan van de woonplaats die ze als eerste hebben genoteerd. Mede doordat dit onderzoek een verkennende functie heeft is niet evident om voor één bepaalde categorisering te kiezen. Daarom zijn in dit hoofdstuk meerdere indelingen meegenomen. Als eerste wordt een verdeling in zeven categorieën genomen. Hierbij blijven de verschillende (gewenste) nieuwe woonplaatsen redelijk gescheiden. Dit levert tabel 21 op.

Tabel 21: (gewenste) nieuwe woonplaats gecategoriseerd in zeven categorieën

(gewenste) nieuwe woonplaats	Aantal	Percentage
Roerdalen (zelfde kern)	29	35%
Roerdalen (andere kern)	10	12%
Roermond	18	21%
Overig stedelijk	5	6%
Overig landelijk	11	13%
Buitenland	3	4%
Onbekend	8	10%

Bron: Verwerking resultaten eigen onderzoek

Opvallend in tabel 20 en 21 is dat een groot deel van de ondervraagden graag in de gemeente Roerdalen wil blijven wonen. 46 procent geeft aan binnen de gemeente te (willen) verhuizen. 35 procent wil zelfs in dezelfde kern blijven wonen. Deze (gewenste) verhuizingen dragen niet bij aan een eventuele negatieve spiraal in het studiegebied.

Een tweede opvallende punt in tabel 21 is dat 21 procent van de ondervraagden aangeven naar Roermond te (willen) verhuizen. Dat lijkt aanzienlijk, maar dit blijkt niet in vergelijking met de voorbije jaren niet veel anders te zijn. In de voorgaande jaren (2007 tot en

met 2010) bleek namelijk gemiddeld 39 procent van het aantal mensen dat uit de gemeente Roerdalen verhuisd is naar de gemeente Roermond te zijn vertrokken (zie tabel 22). Dit is bijna twee keer zoveel als de uit de enquête naar voren gekomen 21 procent, maar als de mensen die binnen de gemeente willen verhuizen buiten beschouwing worden gelaten (zoals dit ook bij de cijfers van het CBS het geval is), verandert dit aantal aanzienlijk. In de enquête hebben maar liefst 41 mensen aangegeven wellicht of waarschijnlijk binnen de gemeente Roerdalen te willen verhuizen. Een aantal van deze mensen (6) gaf echter ook ander voorkeuren op. Dit betekent dat het aantal mensen dat aangegeven heeft Roerdalen te willen verlaten tussen 43 (84 minus 41) en 49 (84 minus 35) ligt. Dit betekent dat tussen ongeveer 37 procent ($18/49 \times 100 = 36,7$) en 42 procent ($18/43 \times 100 = 41,8$) huishoudens die de gemeente Roerdalen willen verlaten, naar Roermond willen verhuizen. Dit aandeel ligt daarmee behoorlijk in lijn met het gemiddelde van 39 procent in de voorgaande jaren. Wel dient hierbij opgemerkt te worden dat bij dit onderzoek naar de verhuismotieven in de gemeente Roerdalen alleen bewoners van koopwoningen zijn benaderd. Bij de gegevens over de verhuispatronen van het CBS zijn ook verhuizingen in of vanuit de huursector inbegrepen.

Tabel 22: Aandeel verhuizers vanuit Roerdalen naar Roermond voor de periode 2007 – 2010.

Jaar	Totaal aantal verhuizingen vanuit Roerdalen	Aantal verhuizingen van Roerdalen naar Roermond	Aandeel verhuizingen van Roerdalen naar Roermond
2007	729	289	40%
2008	647	259	40%
2009	694	283	41%
2010	749	272	36%
gemiddeld	2819	1103	39%

Bron: CBS Statline. Geciteerd op 31-01-2012.

Voor de tweede categorisering van de (gewenste) nieuwe woonplaats is onderscheid gemaakt tussen de ondervraagden die binnen de gemeente Roerdalen willen verhuizen en de ondervraagden die aangaven de gemeente te willen verlaten. Dit onderscheid wordt gemaakt omdat mensen die de gemeente wensen te verlaten bij kunnen dragen aan een mogelijke, negatieve spiraal in de gemeente Roerdalen. Het resultaat van deze tweedeling is zichtbaar in tabel 23.

Tabel 23: (gewenste) nieuwe woonplaats gecategoriseerd binnen de gemeente Roerdalen of buiten de gemeente Roerdalen.

(gewenste) nieuwe woonplaats	Aantal	Percentage
Binnen Roerdalen	39	46%
Buiten Roerdalen	37	44%
Onbekend	8	10%

Bron: Eigen onderzoek

Bij de analyse van de bevolkingsontwikkelingen in hoofdstuk 4 en bij de analyse van de verhuispatronen in hoofdstuk 6 zijn reeds sterke verschillen tussen het stedelijke Roermond en de omliggende landelijke gemeenten naar voren gekomen. Deze verschillen roepen de vraag op in hoeverre onderscheid tussen landelijke en stedelijke gebieden een rol speelt bij

verhuismotieven die voortkomen uit krimp. Bij de laatste categorisering van de (gewenste) nieuwe woonplaats is daarom onderscheid gemaakt tussen stedelijke en landelijke nieuwe woonplaatsen. Dit resulteert in tabel 24:

Tabel 24: (gewenste) nieuwe woonplaats gecategoriseerd in landelijke of stedelijke gebieden

(gewenste) nieuwe woonplaats	Aantal	Percentage
Landelijk	50	60%
Stedelijk	23	27%
Onbekend	11	13%

Bron: Eigen onderzoek

In de tabel blijkt dat het merendeel van de ondervraagden een landelijke woonplaats als nieuwe woonomgeving verkiest. Dit is niet vreemd gezien de huidige woonplaats van de ondervraagden ook landelijk is. Meer dan een kwart van de ondervraagden gaf echter aan een stedelijke woonplaats te verkiezen.

7.1.3 Krimpgerelateerde verhuismotieven

Zoals gebruikelijk in onderzoek naar verhuismotieven blijkt een groot deel van de verhuismotieven samen te hangen met veranderende gezinssamenstelling. Deze behoren echter niet tot de krimpgerelateerde verhuismotieven waarvoor bij een eventuele negatieve spiraal gevreesd wordt. Voor deze thesis zijn de verhuismotieven die samenhangen met veranderingen of ontwikkelingen in de leefomgeving ten gevolge van bevolkingskrimp van belang. In het conceptueel model zijn drie mechanismen weergegeven waarlangs bevolkingskrimp invloed kan uitoefenen op de verhuisbeslissingen van huishoudens (zie figuur 4 op pagina 23). Deze drie mechanismen hangen samen met: een afnemend voorzieningenniveau; leegstand en verpaupering; en afnemende sociale contacten. Het aantal huishoudens met verhuismotieven dat met deze drie aspecten te maken heeft is weergegeven in tabel 25.

Tabel 25: Aantal huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven

Verhuismotief aangaande krimp	Aantal	Procentueel
Voorzieningenniveau	9	11%
Leegstand en verpaupering	2	2%
Sociale contacten	4	5%
Totaal aantal ondervraagden met krimpgerelateerde motieven	12	14%
Overige veelvoorkomende verhuismotieven	Aantal	Procentueel
Te groot/te veel onderhoud	35	39%
Ziekte/ongeval of gezondheid van één of meerdere gezinsleden	17	19%
Gelijkvloers/levensloopbestendig wonen	12	13%

Bron: Eigen onderzoek

Voor een volledig overzicht van de aanwezige verhuismotieven kunt u bijlage 11 raadplegen.

Belangrijk om te vermelden is dat de gegevens van tabel 25 het resultaat zijn van antwoorden op open vragen naar de verhuismotieven. Negen (11%) ondervraagden blijken bij de deze vragen aan te hebben gegeven dat het beperkte voorzieningenniveau als

verhuismotief heeft bijgedragen aan hun verhuisbeslissing. Deze antwoorden kunnen variëren van voorzieningen voor dagelijkse boodschappen tot scholen en openbaar vervoersvoorzieningen. Slechts twee ondervraagden gaven aan dat leegstand en/of verpaupering als verhuismotief fungeert bij hun verhuisbeslissing. Dit is slechts circa 2% van de ondervraagden. Vier ondervraagden gaven aan dat hun verhuisbeslissing in meer of mindere mate beïnvloed is door de sociale omgeving. Dit is ongeveer 5% van het aantal ondervraagden.

Een aantal mensen bracht krimpgerelateerde verhuismotieven uit meerdere categorieën naar voren. In totaal blijken 12 verschillende ondervraagden één of meerdere krimpgerelateerde verhuismotieven naar voren te hebben gebracht. Dit is ongeveer 14% van de onderzoeksgroep. Hoewel dit een behoorlijk percentage is, biedt de enquête in de gemeente Roerdalen helaas geen informatie over het ontstaan van de verschillende verhuismotieven. Het is daardoor niet duidelijk welk deel van de krimpgerelateerde verhuismotieven daadwerkelijk is ontstaan naar aanleiding van de gevolgen van bevolkingskrimp.

7.2 Verbanden en relaties tussen krimpgerelateerde verhuismotieven en verhuisbewegingen in de gemeente Roerdalen

In deze paragraaf wordt met behulp van statistische analyses gezocht naar verbanden tussen de verhuismotieven en de bijbehorende (gewenste) verhuisbewegingen. Daarnaast wordt er ook bekeken of er verbanden zijn tussen de huidige woonplaats en bijbehorende verhuismotieven. In 7.2.1 wordt achtereenvolgens bekeken of er verbanden bestaan tussen de oude/huidige woonplaats en de gewenste nieuwe woonplaats enerzijds en de aanwezigheid van krimpgerelateerde verhuismotieven anderzijds. In 7.2.2 worden, voor een vergelijkbare analyse, de verhuismotieven rondom het voorzieningenniveau uit de krimpgerelateerde verhuismotieven gefilterd.

7.2.1 Verhuisbewegingen en verbanden met krimpgerelateerde verhuismotieven

De zoektocht naar verbanden begint, net als in paragraaf 7.1 bij de huidige/oude woonplaats van de ondervraagden. Wanneer wordt gekeken waar de huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven vandaan komen ontstaat tabel 26:

Tabel 26: Aantal huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven per kern in Roerdalen

Oude/huidige woonplaats	Wel krimpgerelateerd		Niet krimpgerelateerd		Totaal
Herkenbosch	2	(9%)	21	(91%)	23
Melick	3	(30%)	7	(70%)	10
Montfort	0	(0%)	8	(100%)	8
Posterholt	4	(21%)	15	(79%)	19
Sint Odiliënberg	2	(17%)	10	(83%)	12
Vlodrop	1	(8%)	11	(92%)	12
Totaal Roerdalen	12	(14%)	72	(86%)	84

Bron: Eigen onderzoek

De resultaten in tabel 26 geven een willekeurig ogende verdeling van de krimpgerelateerde verhuismotieven per huidige/oude woonplaats. Opvallend is wel dat de (oud-)inwoners van Montfort allen geen krimpgerelateerde verhuismotieven aangeven. Echter bestaat deze groep ondervraagden maar uit acht personen, waardoor er niet te veel waarde aan gehecht kan worden. Bij de totstandkoming van de tabel blijkt dan ook dat er geen significante verbanden zijn tussen de oude/huidige woonplaats enerzijds en de krimpgerelateerdheid van de verhuismotieven anderzijds. Toepassing van de Chi²-test geeft een significantiewaarde van 0,41 en overschrijdt daarmee de grens van 0,05 nodig voor een betrouwbaarheid van 95% ruimschoots (zie bijlage 4). Ook splitsing van de krimpgerelateerde verhuismotieven in de drie categorieën (voorzieningsniveau; leegstand en verpaupering; en sociale contacten) levert geen significante verbanden op.

Een volgende stap in de statistische analyse van de enquêteresultaten is een kruistabel tussen de (gewenste) nieuwe woonplaats en de al dan niet krimpgerelateerde verhuismotieven. Bij de indeling van de (gewenste) nieuwe woonplaats in zeven categorieën (zie tabel 3 op pagina 38 eerste kolom) resulteert dit in tabel 27.

Tabel 27: Aantal huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven naar (gewenste) nieuwe woonplaats

(gewenste) nieuwe woonplaats	Wel krimpgerelateerd		Niet krimpgerelateerd		Totaal
Roerdalen (zelfde kern)	1	(3%)	28	(97%)	29
Roerdalen (andere kern)	1	(10%)	9	(90%)	10
Roermond	5	(28%)	13	(72%)	18
Overig stedelijk	2	(40%)	3	(60%)	5
Overig landelijk	0	(0%)	11	(100%)	11
Buitenland	1	(33%)	2	(67%)	3
Onbekend	2	(25%)	6	(75%)	8
Totaal	12	(14%)	72	(86%)	84

Bron: Eigen onderzoek

Bij de resultaten in tabel 27 valt op dat onder de mensen die naar Roermond en andere stedelijke plaatsen (willen) verhuizen in vergelijking met de huishoudens die landelijke gebieden prefereren relatief veel huishoudens zijn die krimpgerelateerde verhuismotieven naar voren brengen. Toepassing van de Chi²-test geeft een significantiewaarde van 0,067. Hiermee wordt de grens van 0,05 nodig voor een betrouwbaarheid van 95% net overschreden (zie bijlage 5). Daardoor kan naar aanleiding van de kruistabel geen bevestigend antwoord worden gegeven op een relatie tussen de verschillende soorten nieuwe woonplaatsen uit tabel 27 en de krimpgerelateerdheid van de bijbehorende verhuismotieven. De nipte overschrijding van het betrouwbaarheids criterium vraagt wel om een uitsplitsing van de verschillende krimpgerelateerde verhuismotieven in de drie categorieën. Het resultaat hiervan voor verhuismotieven rondom het voorzieningsniveau volgt in paragraaf 7.2.2.

In tabel 27 is naar voren gekomen dat krimpgerelateerde verhuismotieven voornamelijk voorkomen bij ondervraagden die naar stedelijke gebieden (willen) verhuizen. Dit is een extra aanleiding om een kruistabel te maken waarbij een uitsplitsing tussen stedelijke en landelijke (gewenste) nieuwe woonplaatsen gebruikt wordt. Dit resulteert in tabel 28:

Tabel 28: Aantal huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven naar stedelijke of landelijke (gewenste) nieuwe woonplaats

(gewenste) nieuwe woonplaats	Wel krimpgerelateerd		Niet krimpgerelateerd		Totaal
Stedelijk	7	(30%)	16	(70%)	23
Landelijk	2	(4%)	48	(96%)	50
Onbekend	3	(27%)	8	(73%)	11
Totaal	12	(14%)	72	(86%)	84

Bron: Eigen onderzoek

De Chi²-test geeft een significantiewaarde van 0,005 waarmee het ruimschoots onder de marge van 0,05 ligt (zie bijlage 6). Dit betekent dat er sprake is van een verband tussen de aanwezigheid van krimpgerelateerde verhuismotieven en de stedelijkheid of de landelijkheid van de (gewenste) nieuwe woonplaats. Bij dit verband valt op dat krimpgerelateerde motieven meer voorkomen bij de ondervraagden die naar stedelijke gemeenten willen verhuizen dan bij mensen die een landelijke woonplaats prefereren.

Met het oog op bevolkingskrimp en een eventuele negatieve spiraal in de gemeente Roerdalen is het relevant om in beschouwing te nemen hoe de verdeling van krimpgerelateerde motieven is tussen de huishoudens die in Roerdalen (willen) blijven wonen en de huishoudens die hebben aangegeven Roerdalen te (willen) verlaten. Dit resulteert in tabel 29:

Tabel 29: Aantal huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven waarbij onderscheid is gemaakt tussen de ondervraagden die in Roerdalen (willen) blijven en de ondervraagden die Roerdalen (willen) verlaten

(gewenste) nieuwe woonplaats	Wel krimpgerelateerd		Niet krimpgerelateerd		Totaal
In Roerdalen	2	(5%)	37	(95%)	39
Buiten Roerdalen	8	(22%)	29	(78%)	37
Onbekend	2	(25%)	6	(76%)	8
Totaal	12	(14%)	72	(86%)	84

Bron: Eigen onderzoek

Bij bovenstaande tabel valt op dat van de mensen die in Roerdalen willen blijven slechts vijf procent een verhuismotief heeft dat met krimp te maken kan hebben. Voor de mensen die Roerdalen willen verlaten ligt dit percentage met 22 procent een stuk hoger. Aangezien de significantiewaarde bij de Chi²-test 0,08 bedraagt (zie bijlage 7) en daarmee de marge voor een zekerheid van 95% overschreden wordt, kan niet worden vastgesteld dat er een verband bestaat tussen krimpgerelateerde verhuismotieven en het al dan niet verlaten van de gemeente Roerdalen. Echter blijft het wel zo dat het verschil in het aandeel huishoudens met krimpgerelateerde verhuismotieven bij de huishoudens uit de enquête die de gemeente Roerdalen (willen) verlaten een stuk hoger ligt dan bij de ondervraagden die (willen) blijven.

7.2.2 Verhuisbewegingen en verbanden met het voorzieningenniveau

Een uitsplitsing in drie categorieën krimpgerelateerde verhuismotieven geeft negen huishoudens die bij de open vragen aspecten omtrent het voorzieningenniveau aangaven als verhuismotief; twee ondervraagden spraken van leegstand en/of verpaupering; en vier

ondervraagden gaven sociale aspecten aan als verhuismotief (zie tabel 25 op pagina 70). Dit maakt voornamelijk de verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau interessant omdat de andere soorten krimpgerelateerde verhuismotieven erg beperkt aanwezig zijn en er daardoor weinig statistische conclusies aan verbonden kunnen worden. Tabel 30 is een kruistabel waarin de verdeling tussen verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau tegenover de (gewenste) nieuwe woonplaats van de ondervraagden is uitgezet.

Tabel 30: Aantal huishoudens met verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau naar (gewenste) nieuwe woonplaats

(gewenste) nieuwe woonplaats	Verhuismotief aangaande het voorzieningenniveau		Geen verhuismotief aangaande het voorzieningenniveau		Totaal
Roerdalen (zelfde kern)	0	(0%)	29	(100%)	29
Roerdalen (andere kern)	1	(10%)	9	(90%)	10
Roermond	5	(28%)	13	(72%)	18
Overig stedelijk	2	(40%)	3	(60%)	5
Overig landelijk	0	(0%)	11	(100%)	11
Buitenland	0	(0%)	3	(100%)	3
Onbekend	1	(13%)	7	(88%)	8
Totaal	9	(11%)	76	(89%)	84

Bron: Eigen onderzoek

Met een significantiewaarde van 0,019 bij de Chi²-test (zie bijlage 8) wordt de marge van 0,05 niet overschreden. Daardoor kan met 95% zekerheid worden vastgesteld dat er een verband bestaat tussen verhuismotieven rondom het voorzieningenniveau en de (gewenste) nieuwe woonplaats. Hierbij valt op dat de ondervraagden die aangeven dat het voorzieningenniveau een rol speelt in hun verhuisbeslissingen voornamelijk richting stedelijke gebieden (willen) verhuizen. Deze waarneming vraagt wederom om een kruistabel met een verdeling tussen landelijke en stedelijke gebieden en in dit geval de verdeling van de verhuismotieven rondom het voorzieningenniveau. Deze kruistabel is als volgt:

Tabel 31: Aantal huishoudens met verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau naar stedelijke of landelijke (gewenste) nieuwe woonplaats

(gewenste) nieuwe woonplaats	verhuismotief aangaande het voorzieningenniveau		Geen verhuismotief aangaande het voorzieningenniveau		Totaal
Stedelijk	7	(30%)	16	(70%)	23
Landelijk	1	(2%)	49	(98%)	50
Onbekend	1	(9%)	10	(91%)	11
Totaal	9	(11%)	75	(89%)	84

Bron: Eigen onderzoek

Met een betrouwbaarheidsuitkomst in de Chi²-test van 0,001 (zie bijlage 9) blijkt er inderdaad een sterk verband te zijn tussen verhuismotieven gerelateerd aan het voorzieningenniveau en de landelijkheid of stedelijkheid van de (gewenste) nieuwe woonplaats. Dit is in zekere zin logisch omdat stedelijke gebieden over het algemeen over

meer voorzieningen beschikken. Onderscheid tussen ondervraagden die binnen de gemeente Roerdalen willen verhuizen en ondervraagden die de gemeente willen verlaten, levert, met de resultaten van deze enquête, geen significante relatie met verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau op (zie bijlage 10).

Hoewel verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau in de gemeente Roerdalen verband blijken te houden met de stedelijkheid van de (gewenste) nieuwe woonplaats, wil dit nog niet zeggen dat er sprake is van de ontwikkeling van een negatieve spiraal. Het is immers onduidelijk in welke mate de aan het voorzieningenniveau gerelateerde verhuismotieven voortkomen uit de gevolgen van bevolkingskrimp. De verhuizingen naar meer stedelijke gebieden, al dan niet met het voorzieningenniveau als verhuismotief, dragen echter wel bij aan de bevolkingskrimp in de gemeente Roerdalen.

Hoofdstuk 8: Conclusie

De aanleiding voor het schrijven van deze thesis is gevonden in de vrees voor een neerwaartse spiraal in krimp- en anticiperregio's. Gezien de vele onduidelijkheden rondom de relaties in een dergelijke spiraal heeft deze thesis tot doel om het inzicht in de verbanden tussen bevolkingskrimp, leefbaarheid en verhuisbewegingen te vergroten. In dit afsluitende hoofdstuk wordt aan de hand van de verschillende deelvragen een antwoord gegeven op de hoofdvraag van deze thesis. Deze luidt als volgt:

Hoofdvraag: Hoe dragen de afnemende bevolkingsgroei en beginnende bevolkingskrimp in Midden-Limburg Oost bij aan de verhuisbewegingen en de totstandkoming van een eventuele negatieve spiraal in de gemeente Roerdalen?

De eerste deelvraag diende om de context in beeld te krijgen:

Deelvraag 1: Hoe zien de bevolkingsontwikkelingen in Midden-Limburg Oost eruit en wat is de verwachting voor de komende jaren?

Deze deelvraag is ook de basis in het conceptueel model (zie figuur 14). Uit het onderzoek is gebleken dat voornamelijk de landelijke gemeenten in Midden-Limburg Oost met sterke ontgroening en vergrijzing te maken hebben. Hoewel de bevolkingsomvang van de gemeente Roermond nog gestaag groeit, hebben de landelijke gemeenten hierdoor met demografische krimp en stabilisatie te maken. Vooral in Maasgouw en Roerdalen heeft krimp al haar intrede gedaan. De bevolkingsprognoses van het CBS en Etil wijzen uit dat de bevolkingskrimp in de komende jaren verder zal doorzetten in het studiegebied.

Figuur 14: conceptueel model: Bevolkingskrimp en verhuizingen.



Bron: Eigen bewerking

De angst voor een neerwaartse spiraal in krimp- en anticiperregio's is erop gebaseerd dat bevolkingskrimp aanleiding geeft voor extra verhuizingen uit de betreffende gebieden als de leefbaarheid onder druk komt te staan. Deze leefbaarheid kan onder druk komen te staan door veranderingen in de woon- en leefomgeving. Dit is in het conceptueel model te zien in de tweede en derde regel. De bijbehorende deelvraag is:

Deelvraag 2: Hoe ontwikkelden de leegstand, het voorzieningenniveau en de sociale contacten in de gemeente Roerdalen en de regio Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

Met de leefbaarheid in Midden-Limburg Oost en in het bijzonder in de gemeente Roerdalen lijkt vooralsnog weinig mis. Cijfers over de leegstand tonen tussen 2009 en 2010 een afname aan in plaats van de gevreesde toename. Bronnen over het voorzieningenniveau geven niet allebei hetzelfde beeld. Gegevens van het CBS tonen in de laatste vier jaar nagenoeg geen veranderingen. Leefbarometer.nl ziet wel enige negatieve verandering. Bovendien blijken overheidspartijen binnen de regio zich bewust van de noodzaak om het voorzieningenniveau te ondersteunen. De sociale samenhang in het studiegebied lijkt hooguit te zijn verbeterd. Gegevens van leefbarometer.nl tonen een lichte vooruitgang. In totaal ziet leefbarometer.nl dan ook nauwelijks een verandering in de leefbaarheid in het studiegebied gedurende de periode 2002 tot 2010. Uit een studie van Van Iersel et al. (2011) waarbij ook de regio Midden-Limburg is meegenomen blijkt overigens wel dat de leefbaarheid in krimp- en anticiperregio's minder gunstig ontwikkeld is dan in groeiregio's. Antwoord op deelvraag 2 is echter dat de leefbaarheid in het studiegebied (vooralsnog) niet verslechterd is.

De derde deelvraag van deze thesis richt op de verhuispatronen in het studiegebied:

Deelvraag 3: Hoe ontwikkelden de verhuispatronen in Midden-Limburg Oost zich in de voorbije jaren?

Uit het onderzoek is gebleken dat de plattelandsgemeenten in Midden-Limburg Oost de laatste jaren veelal met een vertrekoverschot te maken hebben. De gemeente Roermond daarentegen kent een behoorlijk vestigingsoverschot. Er blijken meer mensen vanuit de landelijke gemeenten naar de stedelijke gemeente Roermond te verhuizen dan andersom. Als de demografische ontwikkelingen in de landelijke gebieden van het studiegebied, conform de vrees voor een negatieve spiraal, aanleiding geven voor extra verhuizingen, zou verwacht mogen worden dat het aantal emigranten toeneemt. Onder invloed van de economische situatie op de huizenmarkt blijken echter zowel het aantal immigranten als het aantal emigranten af te nemen. Hoewel de regio meer en meer met bevolkingskrimp te maken krijgt, blijkt het jaarlijkse vertrekoverschot over het algemeen niet toegenomen te zijn. Met dit antwoord op de derde deelvraag is ook de laatste regel van het conceptueel model in beeld gebracht.

Deelvraag 4 en 5 richten op de relatie tussen veranderingen in de woon- en leefomgeving en verhuismotieven en verhuisbewegingen in het studiegebied. Dit is onderzocht aan de hand van de enquête in de gemeente Roerdalen. Deelvraag 4 en 5 luiden als volgt:

Deelvraag 4: Welke verhuismotieven hebben, bij de huishoudens die hun huis in de gemeente Roerdalen te koop hebben staan, aanleiding gegeven om het huis te koop te zetten?

Deelvraag 5: Waarheen willen de huishoudens, die hun huis in Roerdalen te koop hebben staan, verhuizen?

Uit de enquête blijken, als het gaat om krimpgerelateerde verhuismotieven, voornamelijk verhuismotieven rondom het voorzieningenniveau naar voren te komen. Negen van de 84 ondervraagden geven namelijk (aspecten van) het voorzieningenniveau aan als verhuismotief. Slecht twee ondervraagden gaven leegstand en/of verpaupering aan als verhuismotief. Dit is niet vreemd gezien de afnemende leegstand in Roerdalen tussen 2009 en 2010. Vier ondervraagden gaven sociale, krimpgerelateerde verhuismotieven.

Bij de statistische analyse van de enquêteresultaten blijkt dat er een sterk verband bestaat tussen de aanwezigheid van krimpgerelateerde verhuismotieven en de stedelijkheid van de (gewenste) nieuwe woonplaats. Dit betekent ook dat ondervraagden die het voorzieningenniveau als verhuismotief aanmerken, ervoor kiezen om de gemeente Roerdalen te verlaten. Dit geeft aan dat een verslechtering van het voorzieningenniveau wel degelijk kan aanzetten tot de ontwikkeling van een neerwaartse spiraal in de gemeente Roerdalen.

Hoewel het moeilijk is om de invloed van de demografische ontwikkelingen op de verhuismotieven daadwerkelijk vast te stellen, is er in het onderzoek voor deze thesis aanleiding gevonden om de vrees voor een negatieve spiraal tot op zekere hoogte te bevestigen. Om hier uiteindelijk meer inzicht in te verkrijgen dient over enkele jaren een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd te worden. Zo kan inzicht vergaard worden in de ontwikkeling van de frequentie van de verschillende aanwezige verhuismotieven. Antwoord op de hoofdvraag *“Hoe dragen de afnemende bevolkingsgroei en beginnende bevolkingskrimp in Midden-Limburg Oost bij aan de verhuisbewegingen en de totstandkoming van een eventuele negatieve spiraal in de gemeente Roerdalen?”* luidt dan ook als volgt:

Hoewel er, ondanks het onderzoek van deze thesis, nog de nodige onduidelijkheid bestaat over de relaties tussen bevolkingskrimp en verhuismotieven, is er wel een resultaat gevonden dat de vrees voor een negatieve spiraal tot op zekere hoogte bevestigd. Verhuismotieven rondom het voorzieningenniveau blijken in de gemeente Roerdalen namelijk aanleiding om de gemeente te verlaten voor meer stedelijke gebieden. In hoeverre deze ontwikkeling door bevolkingskrimp gevoed wordt kan pas beter worden vastgesteld wanneer dit onderzoek over een aantal jaren herhaald wordt. Aangezien de prognoses uitwijzen dat bevolkingskrimp zal doorzetten in het studiegebied beschikt men dan namelijk over vergelijkingsmateriaal van twee situaties met een verschillende context. Over enkele jaren zijn mogelijk ook nieuwe ontwikkelingen rondom de leefbaarheidsaspecten leegstand, verpaupering, het voorzieningenniveau en de sociale samenhang opgetreden. Helaas ontbreekt het bij deze thesis, evenals bij eerder onderzoek (onder meer: Lee, Oropesa & Kanan, 1994; en Skogan, 1990) naar de invloed van omgevingskenmerken en omgevingsontwikkelingen op verhuismotieven harde conclusies.

Literatuurlijst

Alonso, W. (1960). A Theory of the Urban Land Market. Papers and Proceedings of the Regional Science Association, VI, p. 149 – p. 157. Gelezen in 'Land Use Planning' van H. Priemus, K. Button en P. Nijkamp, uit de 'Classics in Planning'-serie (6) 2007; p. 24 – p. 32.

Brown, L. A., & Moore, E.G. (1970). The Intra-Urban Migration Progress: A Perspective. Geografiska Annaler. Series B, Human Geography, Vol. 52, No. 1, 1970. P. 1 – p. 13.

Cadwallader, M. (1998), Book review: Households and Housing: Choice and Outcomes in de Housing market van W.A.V. Clark & F.M. Dieleman, Annals of the Association of American Geographers, Vol. 88, No. 1 (Maart, 1998), p. 146 – p. 147.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2010). Sociale samenhang: Participatie, vertrouwen en integratie. Den Haag, Centraal Bureau voor de Statistiek.

De Groot, N. & Schonewille, J. (Movisie). (2012). Krimp in beeld, De sociale gevolgen van demografische veranderingen.

Ekamper, P. & Van Huis, M. (2005). Verhuizingen en huishoudensveranderingen in Nederland: Verschillen tussen COROP-regio's. Centraal bureau voor de statistiek: Bevolkingstrends, 1^e kwartaal 2005, p.84 – p.89.

Fawcett, J.T. (1986). Migration Psychology: New Behavioral Models. Population and Environment, Vol. 8, nr. 1 &2, p. 5 – p. 14.

Föbker, S. (2008). Wanderungsdynamik in einer schrumpfenden Stadt. Eine Analyse innerstädtischer Umzüge.

Fuhrich, M & Kaltenbrunner, R. (2005). ; Der Osten jetzt im Westen?. Berliner Debatte Initial 6. 16e Jg. 2005. p.41 – p.54.

Gemeente Roerdalen. (2012). Nieuwsbrief voorzieningen/subsidies, Werken aan de kracht van onze dorpen. Maart 2012.

GOML (Atelier Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg). (2008). Het oog van Midden-Limburg, Regiovisie 2008 – 2028.

Haase, D. (2005). Derivation of predictor variables for spatial explicit modeling of 'urban shrinkage' at different scales. paper voor het 45th Congress of the European Regional Science Association (ERSA). Session on Modelling land use change. augustus 2009.

Haase, D., Lautenbach, S. & Seppelt, R. (2010), Modeling and simulating residential mobility in a shrinking city using an agent-based approach, Elsevier online journal, online beschikbaar sinds 8 mei 2010, gedownload op 23-02-2012, www.elsevier.com/locate/envsoft.

Hamann, G. (2004). Wie schrumpft man eine Stadt? DIE ZEIT.

Heijman, W.J.M. (2002). Regionale Economie. Van vestigingsplaatstheorie naar regionale ontwikkeling. Delft: uitgeverij Eburon.

Huizenzoeker. (2012). Woningmarkt cijfers Maart 2012.

<http://www.huizenzoeker.nl/nieuws/huizenmarkt/woningmarkt-cijfers-maart-2012.html>, geciteerd op 21 – 04 – 2012.

Interview H. Gootzen, 2010 – Harrie Gootzen, beleidsmedewerker sport en welzijn en tijdelijk ook werkzaam voor de afdeling ruimtelijke ordening bij de gemeente Roerdalen, 2 juli 2010.

Khandekar, S. & Van Haeften, P. (2006). Omgaan met krimp: een nieuw paradigma.

Kocks, M & Gatzweiler, H.P. (2005). Öffentliche Daseinsvorsorge und demographischer Wandel. Erprobung von Anpassungs- und Entwicklungsstrategien in Modellvorhaben der Raumordnung. Berlin/Bonn: DCM Meckenheim.

Lammerts, R. & Dogan, G. (2004). Warkelijk Waor. Onderzoek naar economische en sociale participatie en voorzieningengebruik door bewoners van kleine dorpen in Midden- Drenthe.

Lee, B.A., Oropesa R.S. & Kanan J.W. (1994), Neighborhood Context and Residential Mobility, *Demography*, Vol. 31, nr. 2, mei 1994, p. 249 – p. 270.

Leslie, G.R. & Richardson, A.H. (1961). Life-cycle, career pattern, and the decision to move. *American Sociological Review*, Vol. 26, No. 6 (December 1961), p. 894 – p. 902.

Leidemeijer, K. et al. (2008). De Leefbarometer. Leefbaarheid in Nederlandse wijken en buurten gemeten en vergeleken. rapportage instrumentontwikkeling.

Mäding, H. (2003). Demografischer Wandel: Herausforderung an eine künftige Stadtpolitik. *Stadtforschung und Statistik*, Heft 1, p. 63 – p. 72.

Mueser, P.R. & Graves, P.E. (1995). Examining the Role of Economic Opportunity and Amenities in Explaining Population Redistribution. *Journal of Urban Economics*, 37, p. 176 – 200. Academic press, Inc.

Nordvik, V. (2004). Local Moving Activity among Norwegian Households. *European Journal of Housing Policy* 4(1), april 2004, p. 1 – p. 17.

Oswalt, P. (2005). Shrinking cities. Volume 1 > International Research. Ostfildern-Ruit: Hatje Cantz Verlag.

Pallagast, K. et al. (2009). Planning Shrinking Cities. *Progress in Planning*, Vol. 72 (november 2009), No. 4, p. 223 – p. 232.

Provincie Groningen. (2009). Krimp in Groningen, Consequenties van bevolkingsdaling voor de overheid. Het andere gezicht van de ruimtelijke ontwikkeling.

Rabobank. (2011). Rabobank: Huizenprijzen dalen ook in 2012.
http://overons.rabobank.com/content/nieuws/nieuwsarchief/nieuwsberichten_2011/042-RabobankHuizenprijzendalenookin2012.jsp, geciteerd op 12-02-2012

Regio Midden-Limburg Oost. (2006). Regionale Woonvisie, Grenzeloos wonen in Midden-Limburg; 4 oktober 2006.

Rijk, VNG (Vereniging Nederlandse Gemeenten) & IPO (Interprovinciaal Overleg) (2009). Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling: Krimpen met Kwaliteit.

RLG (Raad voor het Landelijk Gebied). (2009). Kansen voor een krimpend platteland. Advies over de gevolgen van bevolkingsdaling voor het platteland.

Rob (Raad voor het openbaar bestuur) & Rfv (Raad voor de financiële verhoudingen). (2008). Bevolkingsdaling, Gevolgen voor bestuur en financiën.

RoersteekLokaal!. (jaartal onbekend). Bijdrage RoerstreekLokaal! Aan tweede termijn.

Rossi, P.H. (1955). *Why Families Move, A Study in the Social Psychology of Urban Residential Mobility*. The Free Press of Glencoe, Illinois.

Rössler, S. (2010). *Freiräume in schrumpfenden Städten. Chancen und Grenzen der Freiraumplanung im Stadtumbau*.

Schuyt, K. (2006). *Steunberen van de samenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Skogan, W.G. (1990). *Disorder and Decline, Crime and the Spiral of Decay in American Neighbourhoods*. Free Press, New York.

Slangen, L.H.G., Loucks, L.A. & Slangen, A.H.L. (2008) *Institutional economics and economic organization theory, an integrated approach*. Wageningen Academic Publishers.

Speare, A. Jr., Goldstein, S. & Frey, W.H. (1975) *Residential Mobility, Migration and Metropolitan Change*. Ballinger.

Uyterlinde, M, Van Arum, S. & Sprinkhuizen, A. (MOVISIE). (2009). Dorpen onder druk, Een verkenning naar de maatschappelijke rol van plattelandscorporaties.

Van Dam, F, De Groot, C & Verwest, F. (2006). Krimp en ruimte. Bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid.

Van de Kaa, D. (2004). Is the second demographic transition a useful research concept. Vienna Yearbook of Population Research 2004. P. 4 – p. 10.

Van der Wouden, R, Van Dam, F, Evers, D, Hendriks, A, Van Hoorn, A, Pieterse, N, & Renes, G. (2006). Verkenning van de ruimte 2006, Ruimtelijk beleid tussen overheid en markt. Rotterdam/Den Haag: NAI Uitgevers/Ruimtelijk Planbureau.

Van Duin, C. & Loozen, S. (2009). Huishoudensprognose 2008 – 2050. CBS Bevolkingstrends, 3e kwartaal 2009, p. 14 – p. 19.

Van Iersel, J, Buys, A, Scheele, J. & Smeulders, E. (2011). De woningmarkt in krimpgebieden. RIGO Research en Advies BV, Amsterdam.

Van Nimwegen, N & Heering, L. (NiDi). (2009). Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2009, Van groei naar krimp. Een demografische omslag in beeld. KNAW Press, Amsterdam, 2009.

Verwest, F. & Van Dam, F. (2010). Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland. Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's.

Wolpert, J. (1965), Behavioral aspects of the decision to migrate, Papers of the regional science association, p. 159 – p. 169.

Wonen Roer & Maas. (2010). Frisse Lijnen, versie 3.0, Ambitieplan 2010-2011.

www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. (2011).
<http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2112-Verhuismobiliteit.html?i=15-12>, geciteerd op 10 – 10 – 2011.

www.funda.nl. (2011). Geraadpleegd op 19 – 8 – 2011.

www.rtl.nl. (2011).
http://www.rtl.nl/%28actueel/rtlnieuws/%29/components/actueel/rtlnieuws/2011/10_oktober/31/buitenland/7-miljardste-wereldburger-geboren-in-filipijnen-hoeveelste-ben-jij.xml, geciteerd op 10 – 10 – 2011.

www.un.org. (2011).
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40257&Cr=population&Cr1=>, geciteerd op 10 – 10 – 2011.

www.woningmarkt.nl. (2011). Leegstand winkels neemt opnieuw sterk toe.
<http://www.vastgoedmarkt.nl/nieuws/2011/01/12/Leegstand-winkels-neemt-opnieuw-sterk-toe>. geciteerd op 12 januari 2010.

Bijlagen

Bijlage 1: Bevolkingsprognoses Midden-Limburg Oost

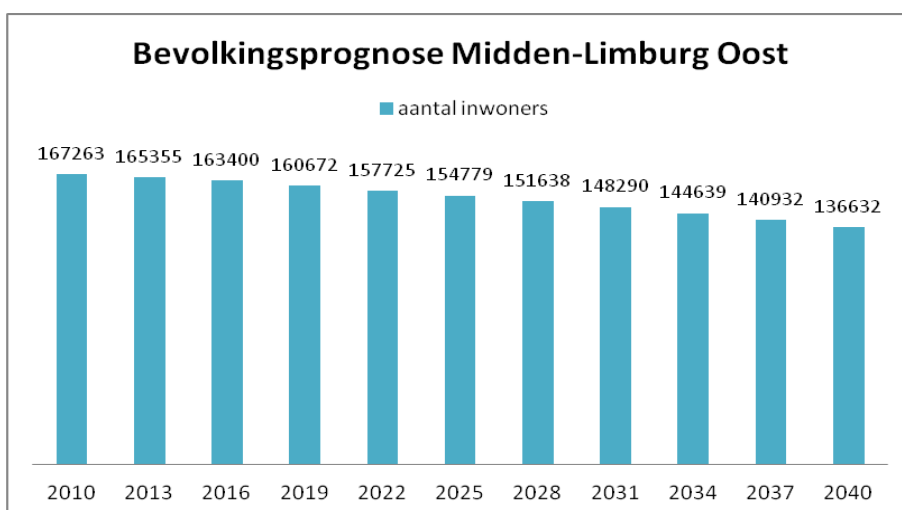
In deze bijlage zijn een aantal grafieken opgenomen voor de verschillende gemeenten en voor de regio als geheel voor de periode 2010 – 2040. Hiervoor zijn prognoses van het CBS en van Etil geraadpleegd.

CBS

De cijfermatige informatie voor de input van de volgende grafieken zijn allen afkomstig van CBS Statline. Deze online database is op 15 april 2011 geraadpleegd. De gebruikte gegevens zijn afkomstig uit de dataset “Regionale prognose kerncijfers; 2009-2040”.

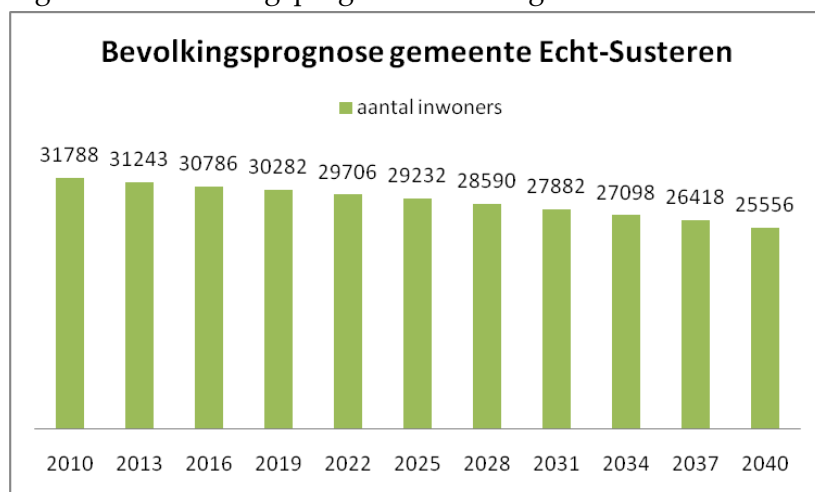
Midden-Limburg Oost

Figuur 16: Bevolkingsprognose voor Midden-Limburg Oost 2010 – 2040



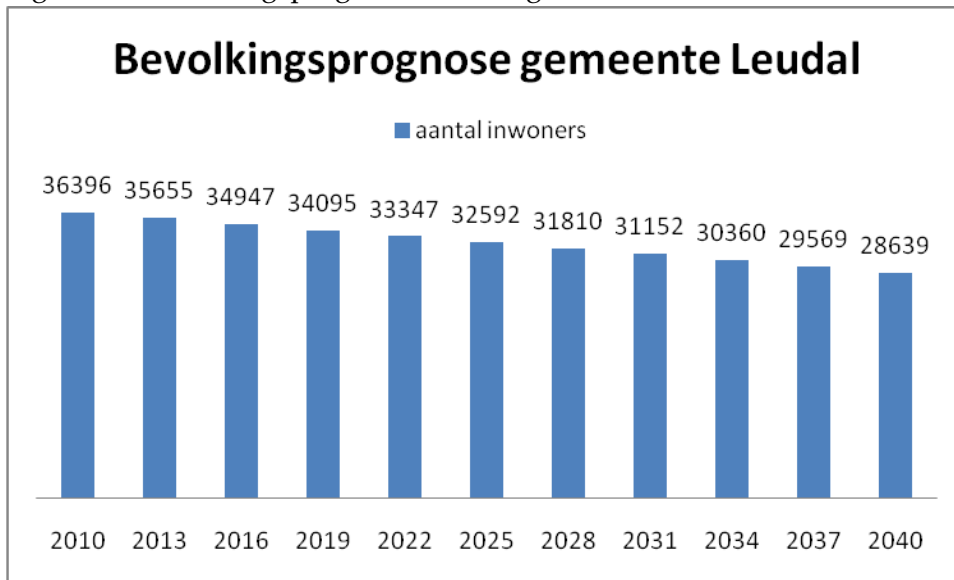
Echt-Susteren

Figuur 17: Bevolkingsprognose voor de gemeente Echt-Susteren 2010 – 2040



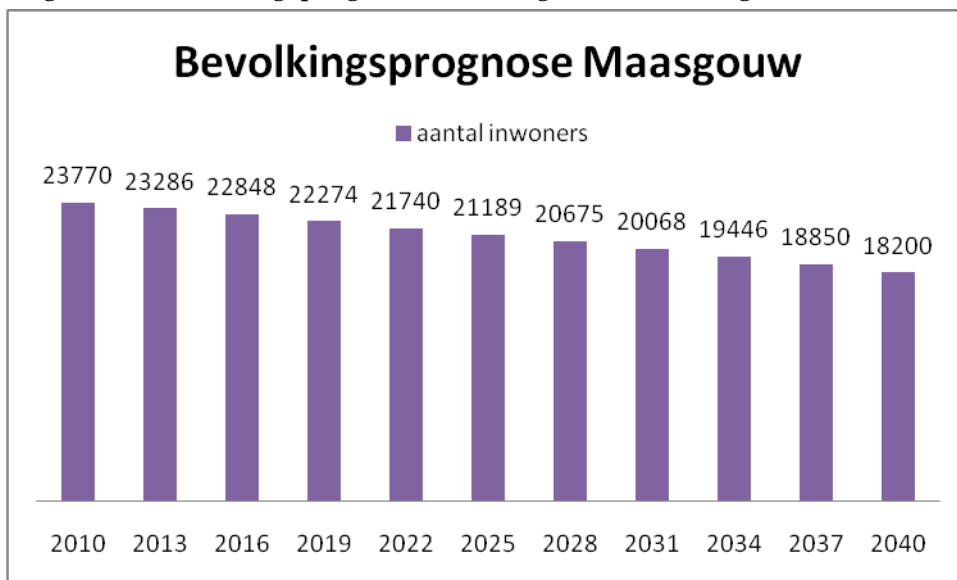
Leudal

Figuur 18: Bevolkingsprognose voor de gemeente Leudal 2010 – 2040



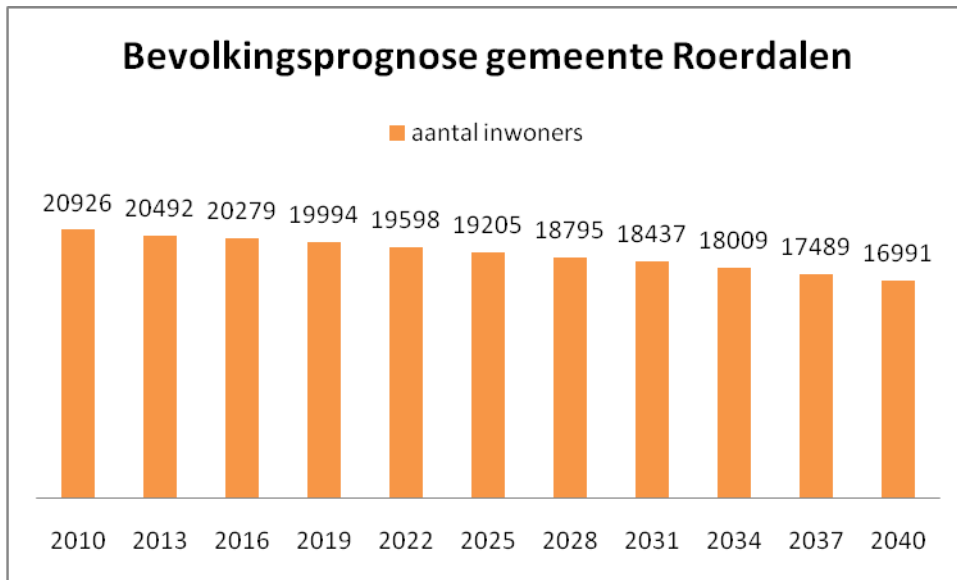
Maasgouw

Figuur 19: Bevolkingsprognose voor de gemeente Maasgouw 2010 – 2040



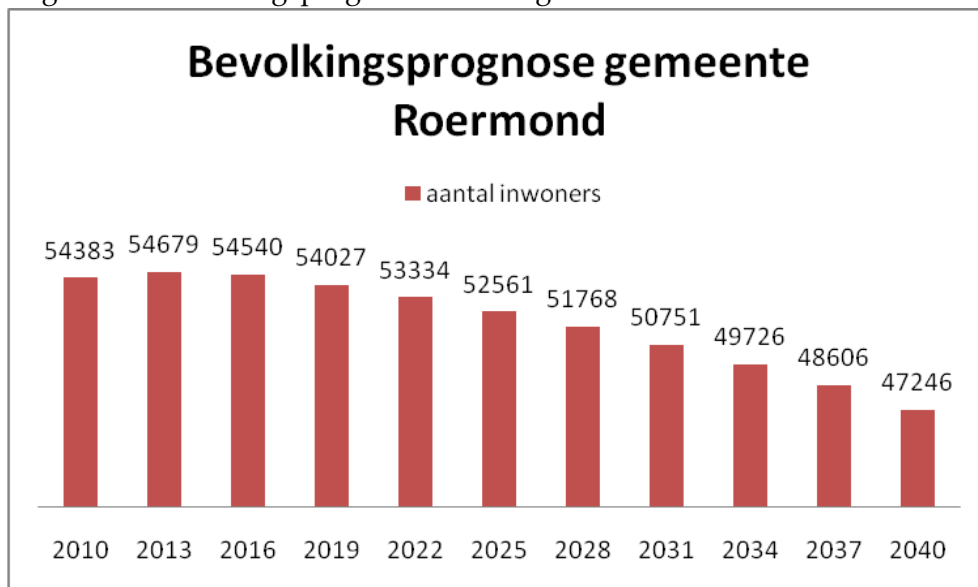
Roerdalen

Figuur 20: Bevolkingsprognose voor de gemeente Roerdalen 2010 – 2040



Roermond

Figuur 21: Bevolkingsprognose voor de gemeente Roermond 2010 – 2040

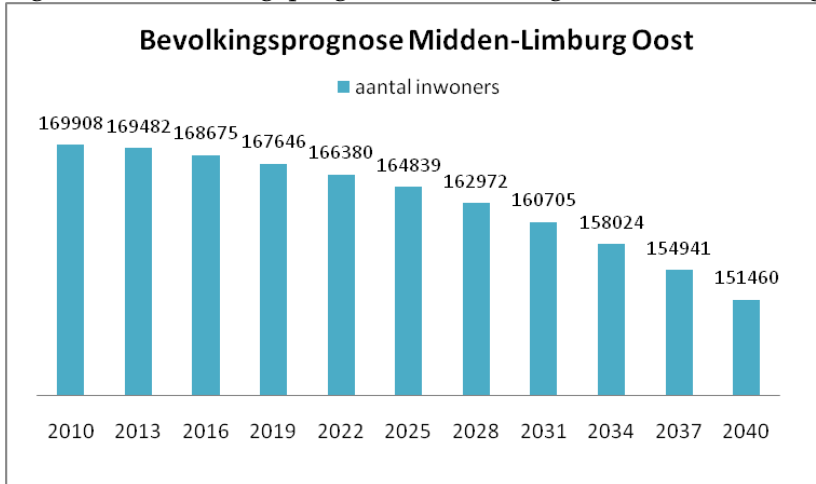


Etil

De cijfermatige informatie voor de input van de grafieken in de onderdelen 6.1.1 tot en met 6.1.6 zijn allen afkomstig van onderzoeksbureau Etil. Deze gegevens zijn op 27 mei 2011 verkregen via <http://prognoses.vanmeernaarbeter.nl/tabellenset>.

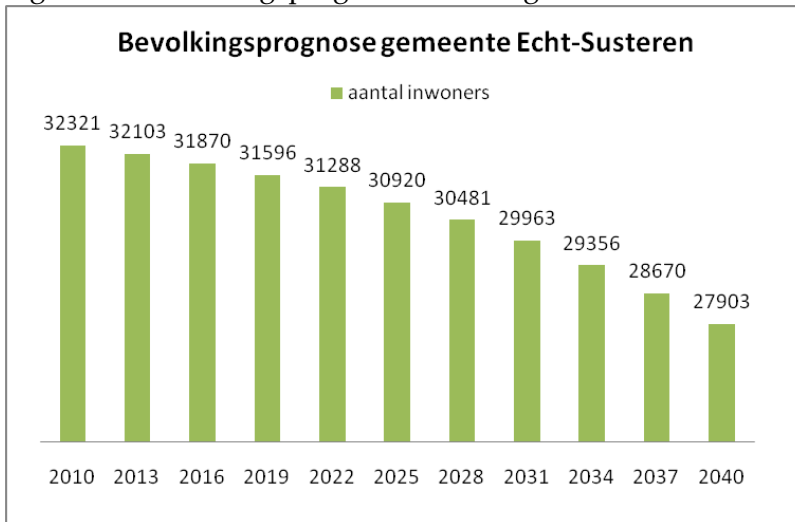
Midden-Limburg Oost

Figuur 22: Bevolkingsprognose voor de regio Midden-Limburg Oost 2010 – 2040



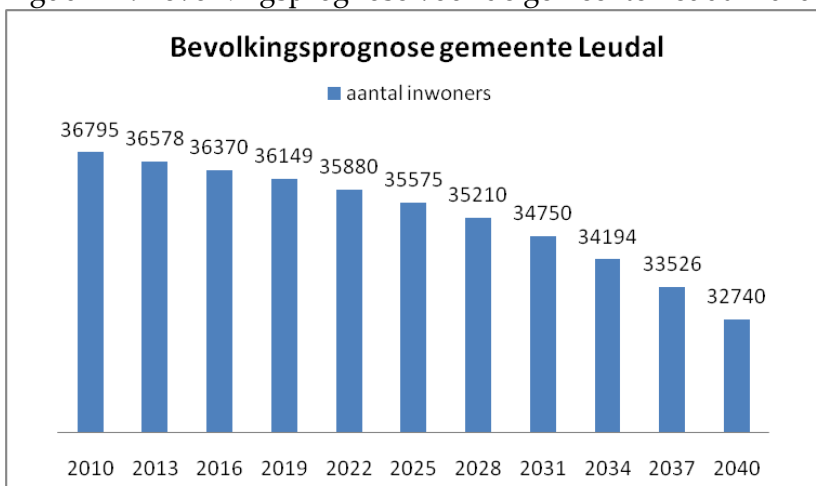
Echt-Susteren

Figuur 23: Bevolkingsprognose voor de gemeente Echt-Susteren 2010 – 2040



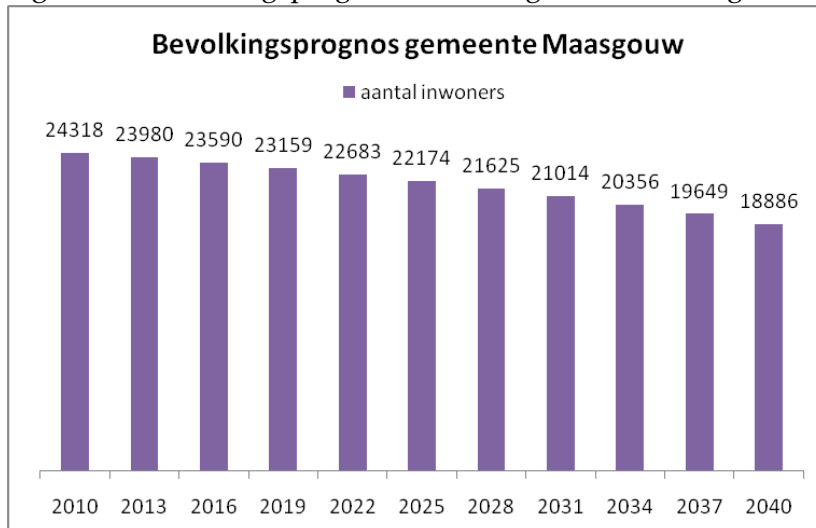
Leudal

Figuur 24: Bevolkingsprognose voor de gemeente Leudal 2010 – 2040



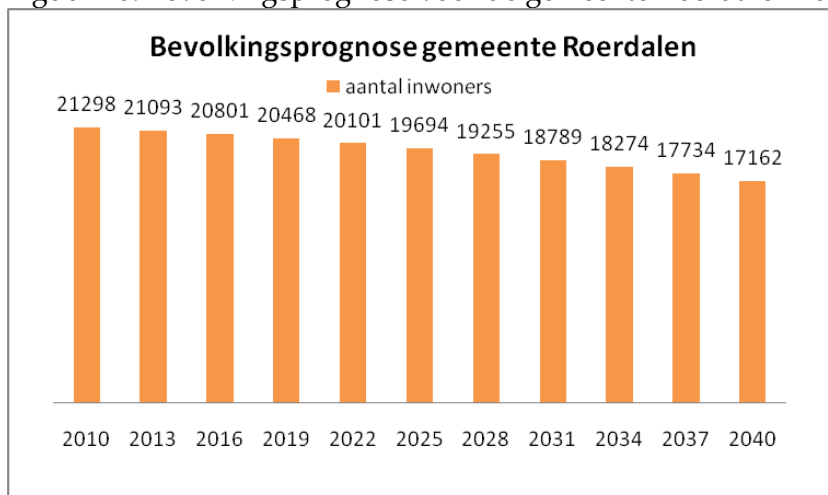
Maasgouw

Figuur 25: Bevolkingsprognose voor de gemeente Maasgouw 2010 – 2040



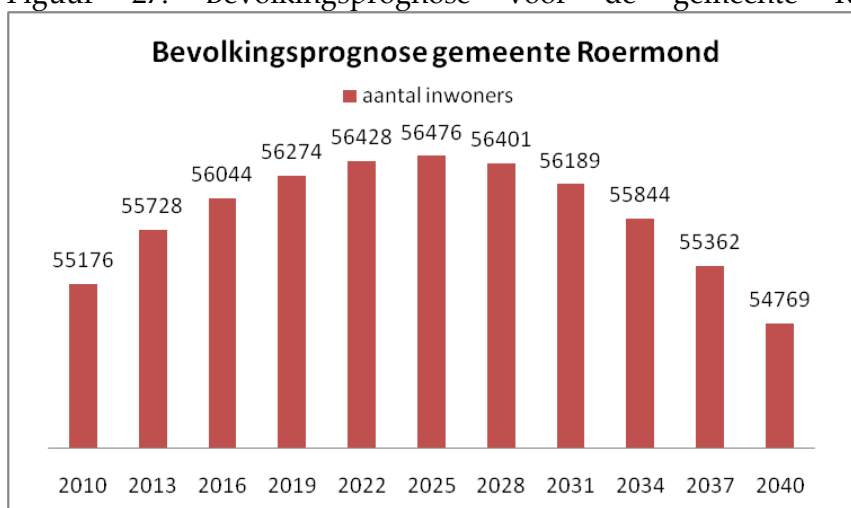
Roerdalen

Figuur 26: Bevolkingsprognose voor de gemeente Roerdalen 2010 – 2040



Roermond

Figuur 27: Bevolkingsprognose voor de gemeente Roermond 2010 – 2040



Bijlage 2: Enquête gemeente Roerdalen

Begeleidende brief en enquête.

Onderwerp

Onderzoek verhuishwensen

Datum

05-09-2011

Contactgegevens

0475-538 888

info@roerdalen.nl

Beste meneer/mevrouw,

Volgens onze informatie staat het huis op dit betreffende adres te koop. Mocht dit niet het geval zijn, dan kunt u deze brief als niet verzonden beschouwen. Als het huis wel te koop staat, willen wij u vragen om een aantal vragen te beantwoorden in het bijgevoegde enquêteformulier. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 5 minuten.

De resultaten van de enquête zullen op twee manieren gebruikt worden. Ten eerste zullen de resultaten door de gemeente Roerdalen gebruikt worden om de wensen van haar inwoners beter in beeld te krijgen.

Daarnaast worden de resultaten van het onderzoek ook gebruikt voor het afstudeeronderzoek van Tom Hölsgens. De afstudeerscriptie voor de masteropleiding planologie aan de Universiteit Utecht is gericht op de verhuishwensen in Midden-Limburg Oost. Mocht u vragen of opmerkingen hebben over de enquête, dan kunt u contact opnemen met Tom Hölsgens via t.a.p.holsgens@students.uu.nl.

Met het invullen van de enquête helpt u zowel mee aan het onderzoek vanuit de gemeente Roerdalen als aan de totstandkoming van de afstudeerthesis. Wij zouden het daarom zeer op prijs stellen als u de moeite wilt nemen om de enquête in te vullen en deze zo snel mogelijk terug te sturen naar antwoordnummer (geen postzegel nodig), liefst voor 19 september 2011. De gegevens zullen anoniem verwerkt worden.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Hoogachtend,
Burgemeester en Wethouders,

De secretaris,

De burgemeester,

J.J.W.M. L'Ortije

drs. C.A.M. Hanselaar – van Loevezijn

Enquête voor mensen die hun huis te koop hebben staan in de gemeente Roerdalen.

De resultaten van de enquête zullen anoniem verwerkt worden.

1. Wat is uw gezinssamenstelling?:

Gezinslid	Leeftijd	Geslacht
Gezinslid 1		M / V*
Gezinslid 2		M / V*
Gezinslid 3		M / V*
Gezinslid 4		M / V*
Gezinslid 5		M / V*
Gezinslid 6		M / V*
Gezinslid 7		M / V*
Gezinslid 8		M / V*
Gezinslid 9		M / V*
Gezinslid 10		M / V*

* = doorhalen wat niet van toepassing is.

2. In welke plaats staat uw huis te koop?

.....

3. Hoelang staat uw huis reeds te koop?

- 1 tot 6 maanden
- 6 tot 12 maanden
- 12 tot 18 maanden
- 18 maanden of langer

4. Naar welke plaats/gemeente wilt u verhuizen?

.....

5. Wat was de belangrijkste reden om het huis te koop aan te bieden?

.....

.....

6. Wat gaf voor u de doorslag om uw huis te koop te zetten? (Dit kan hetzelfde zijn als bij vraag 4)

.....
.....

7. Welke overige motieven hebben invloed gehad op de beslissing om het huis te koop te zetten?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

8. Voor deze vraag zijn vijf tabellen met mogelijke verhuisredenen opgenomen. Deze tabellen richten achtereenvolgens op verhuismotieven die te maken hebben met: werk en familie; de woonomgeving; de kwaliteit van de woning; het voorzieningenniveau; en de sociale omgeving en beleving.

Kunt u in een schaal van -- tot ++ aangeven in hoeverre de volgende aspecten een rol hebben gespeeld in de keuze om uw woning te koop te zetten?

-- = Dit aspect heeft **helemaal niet** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

- = Dit aspect heeft **een beetje** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

+ = Dit aspect heeft **enigszins** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

++ = Dit aspect heeft **sterk** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

Gelieve het juiste vakje aan te kruisen in de onderstaande tabellen.

Let op! Het gaat hierbij om persoonlijke motieven die voor uw huishouden van kracht zijn (geweest).

Bij de redenen met een sterretje () worden gebruikte begrippen onder de tabel toegelicht.

Tabel A: Werk en familie	--	-	+	++	n.v.t.
1. Dichter bij de familie gaan wonen.					
2. Dichter bij het werk gaan wonen.					
3. Het ontbreken van werkgelegenheid in de nabije omgeving.					
4. Huis komt uit nalatenschap; reeds een ander eigen huis.					

Tabel B: Kwaliteit woonomgeving	--	-	+	++	n.v.t.
1. De kwaliteit van de buurt en de leefomgeving is afgenomen.*					
2. (Veel) leegstand in de omgeving.					
3. De woonomgeving is in de laatste jaren verpauperd.*					
4. Slechte bereikbaarheid van nabijgelegen steden vanuit de woonplaats.					
5. De woonplaats zelf is slecht bereikbaar.					
6. Geluidsoverlast in de woonomgeving.					
7. Overlast door verkeer.					
8. Onveilige verkeerssituaties in de woonomgeving.					
9. De leefbaarheid in de wijk is afgenomen door de veranderende woonomgeving.*					

*1: Kwaliteit van de leefomgeving is een persoonlijk begrip. Het gaat om de persoonlijke ervaring van de omgeving. De kwaliteit van de leefomgeving is hoger als u zich in uw leefomgeving prettiger voelt. De kwaliteit van de leefomgeving kan door veel zaken bepaald worden, zoals: sociale contacten, (geluid-/stank-)overlast, de kwaliteit van de infrastructuur, enzovoorts.

*3: Onder verpaupering wordt de fysieke achteruitgang van een buurt of wijk verstaan.

*9: Leefbaarheid is de mate waarin uw woonomgeving aansluit bij uw woonwensen. Een letterlijke omschrijving van leefbaarheid is "de geschiktheid om er te leven".

Tabel C: Kwaliteit van de woning	--	-	+	++	n.v.t.
1. Huis is niet (eenvoudig) aan te passen/huis is niet meer geschikt aan het (op termijn) te verwachten (zorg)gebruik (nultreden/levensloop).					
2. In dit huis kan niet de gewenste zorg geleverd worden.					
3. Voorkeur gaat uit naar verhuizen boven het aanpassen/opknappen van de huidige/oude woning aan de veranderende (zorg)behoefte.					
4. Huis is te groot voor de veranderde gezinssamenstelling.					
5. Huis is te klein vanwege de veranderende gezinssamenstelling.					
6. Tuin is te groot geworden om te onderhouden.					
7. Wens om van eigen huis naar huurwoning over te stappen naar huurwoningen i.v.m. leeftijd/pensioen.					
8. Wens om van eigen huis naar een eigen appartement over te stappen i.v.m. leeftijd/pensioen.					
9. wens om van eigen huis over te stappen naar					

(levensloopbestendige) zorgwoning.					
10. Huis nu al te koop zetten in verband met verhuishwens op de langere termijn.					

Tabel D: Voorzieningenniveau	--	-	+	++	n.v.t.
1. De openbaar vervoersvoorzieningen zijn matig					
2. De openbaar vervoersvoorzieningen zijn in de laatste jaren verslechterd.					
3. Het ontbreken of wegvallen van bepaalde sportvoorzieningen.					
4. Het ontbreken of wegvallen van bepaalde (sport-/muziek-/andere) verenigingen.					
5. Het ontbreken van levensmiddelenvoorzieningen (supermarkt; slager; bakker; enz.) in de plaats/buurt.					
6. Levensmiddelenvoorzieningen zijn verdwenen.					
7. Het ontbreken van speelvoorzieningen in plaats/buurt.					
8. Het ontbreken of wegvallen van een postkantoor in de plaats/buurt.					
9. Het ontbreken of wegvallen van een bankkantoor in de plaats/buurt.					
10. Het ontbreken of wegvallen van een pinmogelijkheid in de plaats/buurt.					
11. Het ontbreken van sport- en spelverenigingen voor de jeugd.					
12. Het ontbreken van seniorenvoorzieningen.					
13. Slechte bereikbaarheid van huisarts.					
14. De slechte bereikbaarheid van medische zorg (naast de huisarts).					
15. Geen apotheek of drogist in de nabije omgeving.					
16. Slechte bereikbaarheid van basisonderwijs.					
17. Slechte bereikbaarheid van middelbaar onderwijs.					
18. Een beperkt winkelaanbod in de omgeving.					
19. Slechte bereikbaarheid/slecht aanbod van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.					
20. Een aantal belangrijke voorzieningen ontbreken in de directe omgeving.					
21. In de laatste jaren is een aantal belangrijke voorzieningen verdwenen.					
22. Doordat het voorzieningenniveau gedaald is, is de leefbaarheid afgenomen.*					

*22: Leefbaarheid is de mate waarin uw woonomgeving aansluit bij uw woonwensen. Een letterlijke omschrijving van leefbaarheid is "de geschiktheid om er te leven".

Tabel E: Sociale omgeving en beleving	--	-	+	++	n.v.t.
1. De sociale contacten in de buurt zijn verminderd.					
2. De binding met de buurt/plaats is afgenomen.					
3a. De sociale controle in de wijk is afgenomen;					
4. (het gevoel van) onveiligheid is door afnemende sociale controle en afnemende sociale samenhang toegenomen.					

5. Het verenigingsleven is beperkt.					
6. Het verenigingsleven is verslechterd.					
7. In de directe omgeving is steeds minder te beleven.					
8. Ruzie of onenigheid met burens/omwonenden.					
9. Door het afnemen van sociale verbondenheid is de leefbaarheid in de wijk afgenomen.					

9. Als u nog aanvullingen of opmerkingen heeft, kunt u deze hier vermelden:

.....

.....

.....

.....

Hartelijk dank voor het invullen van de enquête en daarmee uw medewerking aan dit onderzoek.

Om te voorkomen dat we u nog een herinneringsbrief sturen terwijl u de enquête al heeft ingevuld verzoeken we u om hieronder uw adres in te vullen. Bij ontvangst van de ingevulde enquête zal deze strook direct van de enquête verwijderd worden.

Straatnaam + huisnummer:

Woonplaats:

Bijlage 3: Verhuisrelaties met Sittard-Geleen en Weert

Gemiddeld aantal jaarlijks verhuizende mensen tussen de verschillende gemeenten voor de periode 2007 – 2009

van \ naar	Echt-Susteren	Leudal	Roerdalen	Sittard-Geleen	Weert
Echt-Susteren	-	n.v.t.	n.v.t.	266	n.v.t.
Leudal	n.v.t.	-	n.v.t.	n.v.t.	85
Roerdalen	n.v.t.	n.v.t.	-	21	9
Sittard-Geleen	268	n.v.t.	22	-	n.v.t.
Weert	n.v.t.	108	10	n.v.t.	-

Bron: CBS-statline database geciteerd op 31 mei 2011

Bijlage 4: Krimpgerelateerde verhuismotieven naar huidige/oude woonplaats

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Plaats1 * Verhuismotief krimp	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%

Plaats1 * Verhuismotief krimp Crosstabulation

		Verhuismotief krimp		Total
		Niet krimpgerelateerd	Wel krimpgerelateerd	
Herkenbosch	Count	21	2	23
	% within Plaats1	91,3%	8,7%	100,0%
Melick	Count	7	3	10
	% within Plaats1	70,0%	30,0%	100,0%
Montfort	Count	8	0	8
	% within Plaats1	100,0%	0,0%	100,0%
Posterholt	Count	15	4	19
	% within Plaats1	78,9%	21,1%	100,0%
St. Odiliënberg	Count	10	2	12
	% within Plaats1	83,3%	16,7%	100,0%
Vlodrop	Count	11	1	12
	% within Plaats1	91,7%	8,3%	100,0%
Total	Count	72	12	84
	% within Plaats1	85,7%	14,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,050 ^a	5	,410
Likelihood Ratio	5,838	5	,322
N of Valid Cases	84		

a. 6 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,14.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,245	,410
	Cramer's V	,245	,410
	Contingency Coefficient	,238	,410
N of Valid Cases		84	

- a. Not assuming the null hypothesis.
- b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 5: Krimpgerelateerde verhuismotieven naar (gewenste) nieuwe woonplaats

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Plaats2 * Verhuismotief krimp	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%

Plaats2 * Verhuismotief krimp Crosstabulation

		Verhuismotief krimp		Total	
		Niet krimpgerelateerd	Wel krimpgerelateerd		
Andere kern	Count	9	1	10	
	% within Plaats2	90,0%	10,0%	100,0%	
Buitenland	Count	2	1	3	
	% within Plaats2	66,7%	33,3%	100,0%	
Landelijk	Count	11	0	11	
	% within Plaats2	100,0%	0,0%	100,0%	
Plaats2 Onbekend	Count	6	2	8	
	% within Plaats2	75,0%	25,0%	100,0%	
Roermond	Count	13	5	18	
	% within Plaats2	72,2%	27,8%	100,0%	
Stedelijk	Count	3	2	5	
	% within Plaats2	60,0%	40,0%	100,0%	
Zelfde kern	Count	28	1	29	
	% within Plaats2	96,6%	3,4%	100,0%	
Total		Count	72	12	84

% within Plaats2	85,7%	14,3%	100,0%
------------------	-------	-------	--------

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,780 ^a	6	,067
Likelihood Ratio	12,881	6	,045
N of Valid Cases	84		

a. 9 cells (64,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,43.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,374	,067
	Cramer's V	,374	,067
	Contingency Coefficient	,351	,067
N of Valid Cases		84	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 6: Krimpgelateerde verhuismotieven naar stedelijkheid (gewenste) nieuwe woonplaats

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Plaats4 * Verhuismotief krimp	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%

Plaats4 * Verhuismotief krimp Crosstabulation

			Verhuismotief krimp		Total
			Niet krimpgerelateerd	Wel krimpgerelateerd	
Landelijk	Count	48	2	50	
	% within Plaats4	96,0%	4,0%	100,0%	
Plaats4 Onbekend	Count	8	3	11	
	% within Plaats4	72,7%	27,3%	100,0%	
Stedelijk	Count	16	7	23	
	% within Plaats4	69,6%	30,4%	100,0%	
Total	Count	72	12	84	
	% within Plaats4	85,7%	14,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,734 ^a	2	,005
Likelihood Ratio	10,947	2	,004
N of Valid Cases	84		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,57.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,357	,005
	Cramer's V	,357	,005
N of Valid Cases		84	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 7: Krimpgerelateerde verhuismotieven naar (gewenste) nieuwe woonplaats binnen of buiten de gemeente Roerdalen

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Roerdalen ja/nee *	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%
Verhuismotief krimp						

Roerdalen ja/nee * Verhuismotief krimp Crosstabulation

			Verhuismotief krimp		Total
			Niet krimpgerelateerd	Wel krimpgerelateerd	
Roerdalen ja/nee	ja	Count	37	2	39
		% within Roerdalen ja/nee	94,9%	5,1%	100,0%
Roerdalen ja/nee	nee	Count	29	8	37
		% within Roerdalen ja/nee	78,4%	21,6%	100,0%
Roerdalen ja/nee	onbekend	Count	6	2	8
		% within Roerdalen ja/nee	75,0%	25,0%	100,0%
Total		Count	72	12	84
		% within Roerdalen ja/nee	85,7%	14,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,047 ^a	2	,080
Likelihood Ratio	5,491	2	,064
N of Valid Cases	84		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,14.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,245	,080
	Cramer's V	,245	,080
N of Valid Cases		84	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 8: Verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau naar (gewenste) nieuwe woonplaats

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Plaats2 * Voorzieningen	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%

Plaats2 * Voorzieningen Crosstabulation

		Voorzieningen		Total
		ja	nee	
Andere kern	Count	1	9	10
	% within Plaats2	10,0%	90,0%	100,0%
Buitenland	Count	0	3	3
	% within Plaats2	0,0%	100,0%	100,0%
Plaats2 Landelijk	Count	0	11	11
	% within Plaats2	0,0%	100,0%	100,0%
Onbekend	Count	1	7	8
	% within Plaats2	12,5%	87,5%	100,0%
Roermond	Count	5	13	18
	% within Plaats2	27,8%	72,2%	100,0%

Stedelijk	Count	2	3	5
	% within Plaats2	40,0%	60,0%	100,0%
Zelfde kern	Count	0	29	29
	% within Plaats2	0,0%	100,0%	100,0%
Total	Count	9	75	84
	% within Plaats2	10,7%	89,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,153 ^a	6	,019
Likelihood Ratio	16,674	6	,011
N of Valid Cases	84		

a. 9 cells (64,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,32.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,425	,019
	Cramer's V	,425	,019
	Contingency Coefficient	,391	,019
N of Valid Cases		84	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 9: Verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau naar stedelijkheid van de (gewenste) nieuwe woonplaats

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Plaats4 * Voorzieningen	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%

Plaats4 * Voorzieningen

Crosstab

			Voorzieningen		Total
			ja	nee	
Plaats4	Landelijk	Count	1	49	50
		% within Plaats4	2,0%	98,0%	100,0%
	Onbekend	Count	1	10	11
		% within Plaats4	9,1%	90,9%	100,0%
	Stedelijk	Count	7	16	23
		% within Plaats4	30,4%	69,6%	100,0%
Total	Count	9	75	84	
	% within Plaats4	10,7%	89,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,350 ^a	2	,001
Likelihood Ratio	12,431	2	,002
N of Valid Cases	84		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,18.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,399	,001
	Cramer's V	,399	,001
N of Valid Cases		84	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 10: Verhuismotieven aangaande het voorzieningenniveau naar (gewenste) nieuwe woonplaats binnen of buiten de gemeente Roerdalen

Case Processing Summary

		Cases					
		Valid		Missing		Total	
		N	Percent	N	Percent	N	Percent
Roerdalen	ja/nee *	84	100,0%	0	0,0%	84	100,0%
Voorzieningen							

Roerdalen ja/nee * Voorzieningen

Crosstab

			Voorzieningen		Total
			ja	nee	
Roerdalen ja/nee	ja	Count	1	38	39
		% within Roerdalen ja/nee	2,6%	97,4%	100,0%
	nee	Count	7	30	37
		% within Roerdalen ja/nee	18,9%	81,1%	100,0%
	onbekend	Count	1	7	8
		% within Roerdalen ja/nee	12,5%	87,5%	100,0%
Total		Count	9	75	84
		% within Roerdalen ja/nee	10,7%	89,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,338 ^a	2	,069
Likelihood Ratio	5,981	2	,050
N of Valid Cases	84		

a. 3 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,86.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,252	,069
	Cramer's V	,252	,069
N of Valid Cases		84	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 11: Resultaten enquête voor mensen die hun huis te koop hebben staan in de gemeente Roerdalen.

89 van de 303 enquêtes zijn teruggekomen. Dat is ruim 29%.

Opvallend is dat slechts 19 van de 89 geënquêteerden deel uitmaken van een huishouden met twee of meer generaties. Dit is slechts 21 procent. De overige geënquêteerden zijn huishoudens zonder kinderen. Landelijk gezien ligt het percentage huishoudens met kinderen op ruim 34 procent (CBS-statline: tabel 'huishoudens; grootte, samenstelling, positie in het huishouden, 1 januari 2011; geciteerd op 3 oktober 2011). In de gemeente Roerdalen is dit percentage nog iets hoger, namelijk 36 procent (CBS-statline: tabel 'huishoudens; samenstelling, grootte, regio, 1 januari 2011; geciteerd op 3 oktober 2011). Dit kan op twee dingen duiden: ofwel zijn huishoudens zonder inwonende kinderen (vaak senioren) sneller geneigd om de enquêtes in te vullen, ofwel betekent het dat in de gemeente Roerdalen voornamelijk huishoudens zonder inwonende kinderen hun huis te koop hebben staan.

2. In welke plaats staat uw huis te koop?

Plaats	Verstuurd	Ontvangen	Percentage
Herkenbosch	68	24	35%
Melick	36	10	28%
Montfort	30	8	27%
Posterholt	68	19	28%
Sint Odiliënberg	48	15	31%
Vlodrop	53	13	25%
Totaal	303	89	29%

3. Hoelang staat uw huis reeds te koop?

Plaats	Aantal	Percentage
1-6 maanden	22	25%
6-12 maanden	13	15%
12-18 maanden	15	17%
18 maanden of langer	39	44%

4. Naar welke plaats/gemeente wilt u verhuizen?

Gemeente/regio/land	Aantal	Percentage
Roerdalen (zelfde kern)	30	34%
Roerdalen (andere kern)	12	13%
Roermond	18	20%
Echt-Susteren	4	4%
Leudal	2	2%
Peel en Maas	1	1%
Sittard-Geleen	1	1%
Maastricht	2	2%
Stein	1	1%
Laarbeek	1	1%
Amsterdam	1	1%
Eindhoven	1	1%
Maassluis	1	1%
Landerd	1	1%
Goirle	1	1%
Regio Arnhem/Nijmegen	1	1%
Noord-Brabant	1	1%
Duitsland	2	2%
België	1	1%
Bonaire	1	1%
Seychellen	1	1%
Onbekend	9	10%
n.v.t.	5	6%

Sommige geënquêteerden hebben meerdere voorkeuren/mogelijkheden aangegeven. Vandaar dat de som van de verschillende gemeenten, regio's of landen hoger ligt dan 89. Bij de berekening van de percentages is wel uitgegaan van 89 als 100 procent.

5. Wat was de belangrijkste reden om het huis te koop aan te bieden?

Reden	Aantal	Percentage
Te groot/te veel onderhoud	20	22%
Ziekte/ongeval of gezondheid van één of meerdere gezinsleden	10	11%
Te klein/groter wonen; meer grond/tuin	8	9%
Samenwonen	5	6%
Leeftijd	5	6%
Nalatenschap	5	6%
Dichterbij familie wonen	4	4%
Gelijkvloers/levensloopbestendig wonen	4	4%
Dichterbij werk	4	4%
Ander huis gekocht	2	2%
Scheiding	2	2%
Te duur	2	2%
Opname verpleeghuis/verzorgingstehuis	2	2%
Dichter bij de kern	2	2%
Dichterbij Roermond	2	2%
Ander huis uit nalatenschap	2	2%
Afname voorzieningen in dorpen (winkels, sportmogelijkheden, horeca)	1	1%
Ongunstige ligging Vlodrop, veel reistijd	1	1%
Overlast naschoolse opvang	1	1%
Familieomstandigheden	1	1%
Eigen bouw	1	1%
Huis in plaats van appartement (i.v.m. tuin)	1	1%
Omgeving niet kindvriendelijk	1	1%
Verhuizing naar andere gemeente	1	1%
Appartement naar wens te koop in Roermond	1	1%
Willen een jonger huis	1	1%
Maastricht	1	1%
Bedrijfspannend verkopen i.v.m. leeftijd	1	1%
Geen opvolging	1	1%
Vrijstaand willen wonen	1	1%
Andere leefomgeving	1	1%
Sterfgeval echtgenoot	1	1%
Andere woonvorm	1	1%
Overlijden ouders (eigenaren van het huis)	1	1%
Heimwee naar geboorteland	1	1%

7. Welke overige motieven hebben invloed gehad op de beslissing om het huis te koop te zetten?

Reden	Aantal	Percentage
Te groot/te veel onderhoud	15	17%
Gelijkvloers/levensloopbestendig wonen	8	9%
Gezondheid/ziekte	7	8%
Leeftijd	5	6%
Kinderen gaan/zijn uit huis	4	4%
Gewenst huis was te koop	2	2%
Financiële moeilijkheden	2	2%
Overlijden echtgenoot	2	2%
Buurt/buren	2	2%
Geluidsoverlast	2	2%
Dichterbij een kern wonen	2	2%
Roermond	1	1%
Achteruitgang leefomgeving straat	1	1%
Verpaupering	1	1%
Leegstand	1	1%
Slecht onderhoud openbaar groen, fietspaden en wegen	1	1%
Afname voorzieningen	1	1%
Dichterbij stad wonen i.v.m. openbaar vervoer	1	1%
Behoeftte aan verandering en vernieuwing	1	1%
Meer sociale contacten in dorp of stad	1	1%
Meer comfort	1	1%
Dichterbij werk	1	1%
Steeds stiller en saaiër	1	1%
Wil centraler in Nederland wonen	1	1%
Te weinig zinvolle nevenactiviteiten	1	1%
Weinig cultuur	1	1%
Groter wonen	1	1%
School	1	1%
Eigen woning niet meer nodig (samenwonen)	1	1%
Toekomstige uitgifte bouwkavels	1	1%
Vergrijzing	1	1%
Gezinssamenstelling	1	1%
Geen interesse om in Posterholt te blijven wonen na scheiding	1	1%
Kinderen wonen ver weg en kunnen zorg voor huiseigenaar niet op zich nemen	1	1%
Kleinere woning volstaat	1	1%
Meer groen en ruimte	1	1%
Nieuwbouwwijk te klein van opzet	1	1%
Smog in hete zomermaanden	1	1%
Geen pensioen opgebouwd	1	1%
Aflossing hypotheek	1	1%

Eigen zaak verloren	1	1%
Geen vergunning voor uitbouw	1	1%
Samen nieuwbouw- of renovatieproject aangaan	1	1%
Kennissen die ook in Roermond willen gaan wonen	1	1%
Oudedagsvoorziening	1	1%
Pensioen	1	1%
Veel Reizen	1	1%
Slechte/gevaarlijke bomen	1	1%
Geen werk	1	1%
Nieuwe relatie	1	1%
Meer ruimte voor hobby	1	1%

8. Kunt u in een schaal van -- tot ++ aangeven in hoeverre de volgende aspecten een rol hebben gespeeld in de keuze om uw woning te koop te zetten? **Aantallen**

-- = Dit aspect heeft **helemaal niet** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

- = Dit aspect heeft **een beetje** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

+ = Dit aspect heeft **enigszins** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

++ = Dit aspect heeft **sterk** bijgedragen aan de beslissing om het huis te koop te zetten.

? = onduidelijk ingevuld

X = niets ingevuld

Tabel A: Werk en familie	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. Dichter bij de familie gaan wonen.	42	3	3	12	23	1	5
2. Dichter bij het werk gaan wonen.	39	1	1	6	35	1	6
3. Het ontbreken van werkgelegenheid in de nabije omgeving.	41	2	2	1	36	1	6
4. Huis komt uit nalatenschap; reeds een ander eigen huis.	37	0	3	9	34	1	5

Tabel B: Kwaliteit woonomgeving	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. De kwaliteit van de buurt en de leefomgeving is afgenomen.*	37	5	5	8	27	1	6
2. (Veel) leegstand in de omgeving.	39	7	3	2	32	0	6
3. De woonomgeving is in de laatste jaren verpauperd.*	40	2	2	5	33	0	7
4. Slechte bereikbaarheid van nabijgelegen steden vanuit de woonplaats.	38	3	5	4	32	0	7
5. De woonplaats zelf is slecht bereikbaar.	40	3	5	4	30	0	7
6. Geluidsoverlast in de woonomgeving.	43	6	5	2	25	2	6
7. Overlast door verkeer.	43	7	4	2	26	0	7
8. Onveilige verkeerssituaties in de woonomgeving.	40	7	3	3	27	0	9
9. De leefbaarheid in de wijk is afgenomen door de veranderende woonomgeving.*	43	5	5	3	28	0	5

Tabel C: Kwaliteit van de woning	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. Huis is niet (eenvoudig) aan te passen/huis is niet meer geschikt aan het (op termijn) te verwachten (zorg)gebruik (nultreden/levensloop).	28	5	7	15	28	0	6
2. In dit huis kan niet de gewenste zorg geleverd worden.	35	4	4	9	29	0	8
3. Voorkeur gaat uit naar verhuizen boven het aanpassen/opknappen van de huidige/oude woning aan de veranderende (zorg)behoefte.	20	4	10	17	30	0	8
4. Huis is te groot voor de veranderde gezinssamenstelling.	26	3	6	22	25	1	6
5. Huis is te klein vanwege de veranderende gezinssamenstelling.	31	1	3	8	39	0	7
6. Tuin is te groot geworden om te onderhouden.	27	5	5	26	20	1	5
7. Wens om van eigen huis naar huurwoning over te stappen naar huurwoningen i.v.m. leeftijd/pensioen.	33	2	5	16	29	0	4
8. Wens om van eigen huis naar een eigen appartement over te stappen i.v.m. leeftijd/pensioen.	36	0	5	11	31	0	6
9. wens om van eigen huis over te stappen naar (levensloopbestendige) zorgwoning.	32	3	1	17	30	1	5
10. Huis nu al te koop zetten in verband met verhuiswens op de langere termijn.	25	4	10	16	24	1	9

Tabel D: Voorzieningenniveau	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. De openbaar vervoersvoorzieningen zijn matig	34	3	7	5	32	0	8
2. De openbaar vervoersvoorzieningen zijn in de laatste jaren verslechterd.	34	3	5	6	36	0	5
3. Het ontbreken of wegvallen van bepaalde sportvoorzieningen.	38	3	0	1	41	0	6
4. Het ontbreken of wegvallen van bepaalde (sport-/muziek-/andere) verenigingen.	36	3	0	1	43	0	6
5. Het ontbreken van levensmiddelenvoorzieningen (supermarkt; slager; bakker; enz.) in de plaats/buurt.	38	4	4	7	30	0	6
6. Levensmiddelenvoorzieningen zijn verdwenen.	39	4	3	3	34	0	6
7. Het ontbreken van speelvoorzieningen in plaats/buurt.	38	2	1	1	39	1	7
8. Het ontbreken of wegvallen van een postkantoor in de plaats/buurt.	38	3	5	1	36	0	6

9. Het ontbreken of wegvallen van een bankkantoor in de plaats/buurt.	36	3	5	3	35	1	6
10. Het ontbreken of wegvallen van een pinmogelijkheid in de plaats/buurt.	40	2	3	2	35	0	7
11. Het ontbreken van sport- en spelverenigingen voor de jeugd.	37	2	1	0	42	0	7
12. Het ontbreken van seniorenvoorzieningen.	38	4	3	3	35	0	6
13. Slechte bereikbaarheid van huisarts.	41	2	2	1	36	1	6
14. De slechte bereikbaarheid van medische zorg (naast de huisarts).	38	4	2	4	34	0	7
15. Geen apotheek of drogist in de nabije omgeving.	40	2	2	2	37	0	6
16. Slechte bereikbaarheid van basisonderwijs.	39	2	0	0	42	0	6
17. Slechte bereikbaarheid van middelbaar onderwijs.	37	1	0	3	42	0	6
18. Een beperkt winkelaanbod in de omgeving.	32	3	7	9	32	1	5
19. Slechte bereikbaarheid/slecht aanbod van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.	39	3	1	0	39	0	7
20. Een aantal belangrijke voorzieningen ontbreken in de directe omgeving.	35	3	3	6	36	0	6
21. In de laatste jaren is een aantal belangrijke voorzieningen verdwenen.	35	1	3	4	40	0	6
22. Doordat het voorzieningenniveau gedaald is, is de leefbaarheid afgenomen.*	37	2	2	4	38	0	6

Tabel E: Sociale omgeving en beleving	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. De sociale contacten in de buurt zijn verminderd.	33	5	6	5	33	0	7
2. De binding met de buurt/plaats is afgenomen.	31	6	6	6	32	1	7
3a. De sociale controle in de wijk is afgenomen;	37	2	6	3	34	0	7
4. (het gevoel van) onveiligheid is door afnemende sociale controle en afnemende sociale samenhang toegenomen.	36	5	6	3	32	0	7
5. Het verenigingsleven is beperkt.	39	3	3	0	36	0	8
6. Het verenigingsleven is verslechterd.	36	5	2	0	38	1	7
7. In de directe omgeving is steeds minder te beleven.	37	3	2	7	32	1	7
8. Ruzie of onenigheid met burenen/omwonenden.	40	3	1	1	36	1	7
9. Door het afnemen van sociale verbondenheid is de leefbaarheid in de wijk afgenomen.	40	4	1	2	34	1	7

8. Kunt u in een schaal van -- tot ++ aangeven in hoeverre de volgende aspecten een rol hebben gespeeld in de keuze om uw woning te koop te zetten? Percentages

Tabel A: Werk en familie	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. Dichter bij de familie gaan wonen.	47,19	3,37	3,37	13,48	25,84	1,12	5,62
2. Dichter bij het werk gaan wonen.	43,82	1,12	1,12	6,74	39,33	1,12	6,74
3. Het ontbreken van werkgelegenheid in de nabije omgeving.	46,07	2,25	2,25	1,12	40,45	1,12	6,74
4. Huis komt uit nalatenschap; reeds een ander eigen huis.	41,57	0,00	3,37	10,11	38,20	1,12	5,62

Tabel B: Kwaliteit woonomgeving	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. De kwaliteit van de buurt en de leefomgeving is afgenomen.*	41,57	5,62	5,62	8,99	30,34	1,12	6,74
2. (Veel) leegstand in de omgeving.	43,82	7,87	3,37	2,25	35,96	0,00	6,74
3. De woonomgeving is in de laatste jaren verpauperd.*	44,94	2,25	2,25	5,62	37,08	0,00	7,87
4. Slechte bereikbaarheid van nabijgelegen steden vanuit de woonplaats.	42,70	3,37	5,62	4,49	35,96	0,00	7,87
5. De woonplaats zelf is slecht bereikbaar.	44,94	3,37	5,62	4,49	33,71	0,00	7,87
6. Geluidsoverlast in de woonomgeving.	48,31	6,74	5,62	2,25	28,09	2,25	6,74
7. Overlast door verkeer.	48,31	7,87	4,49	2,25	29,21	0,00	7,87
8. Onveilige verkeerssituaties in de woonomgeving.	44,94	7,87	3,37	3,37	30,34	0,00	10,11
9. De leefbaarheid in de wijk is afgenomen door de veranderende woonomgeving.*	48,31	5,62	5,62	3,37	31,46	0,00	5,62

Tabel C: Kwaliteit van de woning	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. Huis is niet (eenvoudig) aan te passen/huis is niet meer geschikt aan het (op termijn) te verwachten (zorg)gebruik (nultreden/levensloop).	31,46	5,62	7,87	16,85	31,46	0,00	6,74
2. In dit huis kan niet de gewenste zorg geleverd worden.	39,33	4,49	4,49	10,11	32,58	0,00	8,99
3. Voorkeur gaat uit naar verhuizen boven het aanpassen/opknappen van de huidige/oude woning aan de veranderende (zorg)behoefte.	22,47	4,49	11,24	19,10	33,71	0,00	8,99
4. Huis is te groot voor de veranderde gezinssamenstelling.	29,21	3,37	6,74	24,72	28,09	1,12	6,74
5. Huis is te klein vanwege de veranderende gezinssamenstelling.	34,83	1,12	3,37	8,99	43,82	0,00	7,87
6. Tuin is te groot geworden om te onderhouden.	30,34	5,62	5,62	29,21	22,47	1,12	5,62

7. Wens om van eigen huis naar huurwoning over te stappen naar huurwoningen i.v.m. leeftijd/pensioen.	37,08	2,25	5,62	17,98	32,58	0,00	4,49
8. Wens om van eigen huis naar een eigen appartement over te stappen i.v.m. leeftijd/pensioen.	40,45	0,00	5,62	12,36	34,83	0,00	6,74
9. wens om van eigen huis over te stappen naar (levensloopbestendige) zorgwoning.	35,96	3,37	1,12	19,10	33,71	1,12	5,62
10. Huis nu al te koop zetten in verband met verhuiscens op de langere termijn.	28,09	4,49	11,24	17,98	26,97	1,12	10,11

Tabel D: Voorzieningenniveau	--	-	+	++	n.v.t.	?	X
1. De openbaar vervoersvoorzieningen zijn matig	38,20	3,37	7,87	5,62	35,96	0,00	8,99
2. De openbaar vervoersvoorzieningen zijn in de laatste jaren verslechterd.	38,20	3,37	5,62	6,74	40,45	0,00	5,62
3. Het ontbreken of wegvallen van bepaalde sportvoorzieningen.	42,70	3,37	0,00	1,12	46,07	0,00	6,74
4. Het ontbreken of wegvallen van bepaalde (sport-/muziek-/andere) verenigingen.	40,45	3,37	0,00	1,12	48,31	0,00	6,74
5. Het ontbreken van levensmiddelenvoorzieningen (supermarkt; slager; bakker; enz.) in de plaats/buurt.	42,70	4,49	4,49	7,87	33,71	0,00	6,74
6. Levensmiddelenvoorzieningen zijn verdwenen.	43,82	4,49	3,37	3,37	38,20	0,00	6,74
7. Het ontbreken van speelvoorzieningen in plaats/buurt.	42,70	2,25	1,12	1,12	43,82	1,12	7,87
8. Het ontbreken of wegvallen van een postkantoor in de plaats/buurt.	42,70	3,37	5,62	1,12	40,45	0,00	6,74
9. Het ontbreken of wegvallen van een bankkantoor in de plaats/buurt.	40,45	3,37	5,62	3,37	39,33	1,12	6,74
10. Het ontbreken of wegvallen van een pinmogelijkheid in de plaats/buurt.	44,94	2,25	3,37	2,25	39,33	0,00	7,87
11. Het ontbreken van sport- en spelverenigingen voor de jeugd.	41,57	2,25	1,12	0,00	47,19	0,00	7,87
12. Het ontbreken van seniorenvoorzieningen.	42,70	4,49	3,37	3,37	39,33	0,00	6,74
13. Slechte bereikbaarheid van huisarts.	46,07	2,25	2,25	1,12	40,45	1,12	6,74
14. De slechte bereikbaarheid van medische zorg (naast de huisarts).	42,70	4,49	2,25	4,49	38,20	0,00	7,87
15. Geen apotheek of drogist in de nabije omgeving.	44,94	2,25	2,25	2,25	41,57	0,00	6,74
16. Slechte bereikbaarheid van basisonderwijs.	43,82	2,25	0,00	0,00	47,19	0,00	6,74

17. Slechte bereikbaarheid van middelbaar onderwijs.	41,57	1,12	0,00	3,37	47,19	0,00	6,74
18. Een beperkt winkelaanbod in de omgeving.	35,96	3,37	7,87	10,11	35,96	1,12	5,62
19. Slechte bereikbaarheid/slecht aanbod van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.	43,82	3,37	1,12	0,00	43,82	0,00	7,87
20. Een aantal belangrijke voorzieningen ontbreken in de directe omgeving.	39,33	3,37	3,37	6,74	40,45	0,00	6,74
21. In de laatste jaren is een aantal belangrijke voorzieningen verdwenen.	39,33	1,12	3,37	4,49	44,94	0,00	6,74
22. Doordat het voorzieningenniveau gedaald is, is de leefbaarheid afgenomen.*	41,57	2,25	2,25	4,49	42,70	0,00	6,74

Tabel E: Sociale omgeving en beleving	--	-	+	++	n.v.t.		X
1. De sociale contacten in de buurt zijn verminderd.	37,08	5,62	6,74	5,62	37,08	0,00	7,87
2. De binding met de buurt/plaats is afgenomen.	34,83	6,74	6,74	6,74	35,96	1,12	7,87
3a. De sociale controle in de wijk is afgenomen;	41,57	2,25	6,74	3,37	38,20	0,00	7,87
4. (het gevoel van) onveiligheid is door afnemende sociale controle en afnemende sociale samenhang toegenomen.	40,45	5,62	6,74	3,37	35,96	0,00	7,87
5. Het verenigingsleven is beperkt.	43,82	3,37	3,37	0,00	40,45	0,00	8,99
6. Het verenigingsleven is verslechterd.	40,45	5,62	2,25	0,00	42,70	1,12	7,87
7. In de directe omgeving is steeds minder te beleven.	41,57	3,37	2,25	7,87	35,96	1,12	7,87
8. Ruzie of onenigheid met burens/omwonenden.	44,94	3,37	1,12	1,12	40,45	1,12	7,87
9. Door het afnemen van sociale verbondenheid is de leefbaarheid in de wijk afgenomen.	44,94	4,49	1,12	2,25	38,20	1,12	7,87